هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

# پرۆتۆکۆلەکان

# 57

ساڵی/ 2010 – بەرگی پەنجاوحەوت

---

چاپی یەکەم/ ساڵی 2010

# پێڕیست


پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی دەسپێك خولی سێیەمی هەڵبژاردن – شەممە 2010/3/13 ل 5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (1)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2010/4/8 ل13

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (2)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2010/4/11 ل 65

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (3)ی ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/4/12 ل 109

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (4) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/4/13 ل 217

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (5) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/4/21 ل 239

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (6) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/4/26 ل 293

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (7) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/5/5 ل 365

خالّی حەوتەم/ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای پاراستنی ناوچە سەوزەکان و بەدارستاندن کردنی شارەکان لە هەرێمی کوردستان، ئەم پرۆژە یاسایە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، کە لە (19) ماددە پێکهاتووەو لەلایەن ئەو ئەندامە بەڕێزانە واژوو کراوە:

1- ایوب نعمت قادر(ئارام). 2- سەرگوڵ رضا حسن. 3- احمد سلێمان عبدالله(بلال). 4- د.صباح محمد نجیب.

5- تارا تحسین ئەسعەدی.6- زکیە صالح. 7- ناسك تۆفیق عبدالکریم. 8- سمیر سلیم امین بەگ. 9- هاوڕاز شێخ احمد. 10- بەیان احمد.

بۆیە داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەین ئەم پرۆژەیە ئیحالەی لیژنەی پەیوەندیدار بکات، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان، ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی خزمەتگوزارییەکانی شارەوانی و گواستنەوەو گەیاندن و گەشت وگوزار، لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگەو لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری و حکومەت و ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانی کوردستان دەکەین، بۆ دیراسەو راو بۆچوونیان، بۆ خالّی هەشتەم کەرەم بکە.

**بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

خالّی هەشتەم/ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی خوێندنی کراوە لە هەرێمی کوردستان، ئەم پرۆژە یاسایە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوەو نارداراوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران بۆ وەرگرتنی رەئییان، ئەم پرۆژەیە لە (11) ماددە پێکهاتووەو لەگەڵ هۆیەکانی دەرچووانی، لەلایەن ئەو ئەندامە بەڕێزانە واژوو کراوە:

1- د.صباح محمد نجیب. 2- ایوب نعمت قادر(ئارام). 3- احمد سلێمان عبدالله(بلال). 4- سەرگوڵ رضا حسن.

5- عمر عبدالعزیز. 6- حمه سعید حمه علی. 7- ناسك تۆفیق عبدالکریم. 8- بەیان احمد حسن.

9- هاوڕاز شێخ احمد. 10- سمیر سلیم امین.

بۆیە داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەین ئەم پرۆژەیە ئیحالەی لیژنەی پەیوەندیدار بکات، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان، ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی پەروەردەو فێرکردنی بالاّو توێژینەوەی زانستی و ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانی کوردستان دەکەین، نێردراوە بۆ حکومەت بە نووسراوی 178 لە 2010/1/20، بۆ خالّی نۆیەم کەرەم بکە.

**بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز؛**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**خاڵی نۆیەم/ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای نەهێشتنی لەشفرۆشی لە هەرێمی کوردستان، ئەم پرۆژە یاسایە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، ئەم پرۆژەیە لە (3) ماددە پێکهاتووەو لەگەڵ هۆیەکانی دەرچوواندنی، لەلایەن ئەو ئەندامە بەڕێزانە واژوو کراوە:**

**1- سەرگوڵ رضا حسن. 2- احمد سلێمان عبدالله(بلال). 3- سمیر سلیم امین. 4- حمه سعید حمه علی.**

**5- هاوڕاز شێخ احمد. 6- ڕێباز فتاح محمود. 7- پێشەوا تۆفیق مغدید. 8- د.احمد ابراهیم وەرتێ.**

**9- د.صباح محمد نجیب 10- بەیان احمد حسن.**

**بۆیە داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەین ئەم پرۆژەیە ئیحالەی لیژنەی پەیوەندیدار بکات، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛**

**بەڕێزان، ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانی کوردستان دەکەین، بۆ دیراسەت و دەربڕینی راوبۆچوونیان لەگەڵ لیژنەی ژنان، بۆ خاڵی دەیەم کەرەم بکە.**

**بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز؛**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**خاڵی دەیەم/ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای پێشینەی خانووبەرە لە هەرێمی کوردستان، ئەم پرۆژە یاسایە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، ئەم پرۆژەیە لە (3) ماددە پێکهاتووەو لەگەڵ هۆیەکانی دەرچوواندنی، لەلایەن ئەو ئەندامە بەڕێزانە واژوو کراوە:**

**1- عمر عبدالعزیز. 2- سمیر سلیم امین. 3- حمه سعید حمه علی 4- هاوڕاز شێخ احمد. 5- ناسك تۆفیق عبدالکریم. 6- بەیان احمد حسن. 7- سەرگوڵ رضا حسن. 8- ایوب نعمت قادر(ئارام)9- د.صباح محمد نجیب.**

**10- د.زانا رؤوف حمه کریم. 11- کاروان صالح.12- عبدالله ملا نوری. 13- پەیمان عبدالکریم. 14- سیوەیل عثمان احمد.**

**بۆیە داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەین ئەم پرۆژەیە ئیحالەی لیژنەی پەیوەندیدار بکات، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛**

**بەڕێزان، ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانی کوردستان و حکومەت دەکەین، بۆ خاڵی یازدەم کەرەم بکە.**

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی؛**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

# پرۆتۆکۆلەکان

# 58

سالّی/ 2010 – بەرگی پەنجاو هەشت

---

چاپی یەکەم/ سالّی 2010

# پێڕیست


پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/5/11 ل5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/5/12 ل 89

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (10)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/5/17 ل 123

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (11) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/5/18 ل 151

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (12) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/5/19 ل 187

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (13) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/5/24 ل 213

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (14) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – شەممە 2010/5/29 ل 255

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (10) ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/6/8 ل

263

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (15) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2010/6/20 ل 323

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (16) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دووشەممە 2010/6/21 ل 407

سوپاس بۆ هەموو ئێوەی بەڕێز یەکە یەکە بۆ ئەو هەموو بیر و بۆچوونەی کە دەرتان بڕی، یەك داخوازیمان هەیە لە ئێوەی بەڕێز، وریا بن لەوانەی کە لە رۆژنامەکان کە هەندێ جار بڵاودەبێتەوە، هەوڵ ئەدەن گۆڕانکاری لەسەر هەندێ شت بکەن، مەسەلەن دوێنێ لە رۆژنامەی خەندان یەکێك بەناوی هێمن مامەند، وتارێکی لەسەر قسەکانی من کە لەگەڵ ئەو شاندە دانیشتووینە، بڵاوکردۆتەوە، لە ئاخیرەکەی ئەڵێت: سەرۆکی پەرلەمان بە خۆ پێشاندەرانی وت ئێوە بە وشەی جوان لەگەڵ بەرامبەردا مامەڵە دەکەن، بەڵام هەندێ کەس ناتوانن وەریبگرن، بۆیە بەو شێوەیە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەن، ئەبەدەن من وام نەوتووە، ئەمە تەحریفی قسەکانی ئێمەیە، کە من لەگەڵ ئەو بەڕێزانە باسم کردووە، من وتم: ئەوەی دژی وشە تاوان بکات، هەر کەسێك بێت، هەر لایەك بێت، دژی وشە تاوان بکات، تاوانبارە و نەخۆشە، ئەمە فەرقە لەگەڵ ئەوەی من بڵێم، بۆیە وا مامەڵەتان لەگەڵ دەکەن، محاوەلە ئەکات ئێوە بخزێننەوە نا تەرەفێکی موحەدەد تاوانبار بکەین، مەحکەمەیە، قەزایە لە کوردستاندا، ئەوە کە بتوانێ ئەو کەسە تاوانبار بکاتن یان ئەوەی تر بەریئ بکات، لە لایەکی تریش هەندێ رۆژنامە نووسیانە ئێمە لە ژێر فشار لەگەڵ ئەوانە دانیشتووین، ئەوەش دووەم لە حەقیقەت، دووەم لە راستی، چونکە من دوێنێ ئیلتیزامێکم هەبوو لە پەرلەمان دەرئەچووم، وەختێ جێگری سەرۆکی فراکسیۆنی کوردستانی تووشم بوو و وتی ئەوە جەماعەتێك، لە خوارەوەش بووین، لەلای سەیارەکان بووین، کە زانیمان خەڵکێك هاتووتە پێش پەرلەمان بۆ ئەو مەوزوعە، ئیحتیرامەن بۆ ئەو خەڵکە گەراینەوە، ئەوە لە ناخی خۆشماندا هەیە، ئێمە دیفاع لە حەق بکەین، دژی تاوان بوەستین، دژی زوڵم بوەستین، دوایی هەم نوێنەرەکانیانمان بینی و هەمان پاشان دابەزین و چووینە خزمەتیان و قسەمان بۆیان کرد، بۆیە ئەو مجەلە هەدەفی هەیە یان عەفەویە، ئینسان ناتوانێ ئەو لایەنەش تاوانبار بکات، بەڵام حەقیقەتەکان بەو شێوەیەیە، ئومێدەوارم ئێوەش وریا بن و ئەو شتانەی کە بەناوتانەوە ئەنووسرێت و بڵاو ئەکرێتەوە لە حەقیقەتی قسەکانی خۆتان دڵنیا بن بۆ ئەوەی تەشویهی راستیەکان نەکرێ و دووبارە سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز و ئیدانەی ئێوەی بەڕێز و پێشتریش وەکو سەرۆکی پەرلەمان بەناوی پەرلەمانی کوردستانەوە ئیدانەی تونەمان کرد، لایەنە پەیوەندیدارەکان سەرۆکی هەرێم، حکومەت، و خەڵکی کوردستان و رۆژنامە نووسەکان هەموو ئیدانەی ئەمەی کردووە، چونکە زوڵمەکە زۆر گەورەیە و ئومێدەوارین بە زووترین کات دەربچێ و ئینشائەللاً دەردەچێ، ئێستا دەروویەنە خاڵی دووی بەرنامەی کارمان، خستنە روو و گفتوگۆکردنی پرۆژە یاسای دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان پێشکەش کراوە، داوا لە لێژنەی یاسایی دەکەین کەرەم بکەن بۆ شوێنی خۆتان، لێژنەی تەندروستی بفەرموون بۆ شوێنی خۆیان، کەرەم بکە.

**بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئێمە و چەند لیستێکی تریش داوامان هەبوو لەناو ئیدانەکەدا، جوابی ئەوە وەرناگرینەوە، ئێمە کە ئایا ئەوە قبوولە لەلایەن پەرلەمانەوە یان قبول نیە؟ مەسەلەن ئێمە داوامان کرد کە هەردوو وەزیری ناوەخۆ و وەزیری خوێندنی بالا بانگ بکرێن بۆ پەرلەمان بۆ ئەوەی ئێمە پرسیارمان هەیە.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان ئێوە ئەو شتانەی خوێندووتان و دێتە بەردەستمان دیراسەی ئەکەین لەگەڵ لێژنەی پەیوەندیدار و ئێوەی بەڕێزیش لێی ئاگادار دەکەینەوە، هیچ شتێك کە لێرە وترابێت، بێ وەلام نابێت، لەسەری کار دەکەین، زۆر سوپاس، لێژنەی یاسایی کەرەم بکەن. بەڵێ، یەکێ لە ئەندامەکان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

**بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

لە نوقتەی نیزامی دەمەوێ شتێك بڵێم، لە لێژنەی یاساییم پرسی ئایا پرۆژەیەك پێشکەش دەکرێ بەناوی موستەشارێك کە بێتن و 10 کەسیش ئەندام لەسەری ئیمزا بکات؟، وتیان ئەوە شتێکی نا یاساییە.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لێژنەی یاسایی وەلام بدەن.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

تەبعەن پرۆژە یاسا ئەگەر دە ئەندام ئیمزای کرد بێ، یان موستەشارێك لەگەڵیان ئیمزای کردبێ، تەبعەن ئەمەیان نایاساییە، بەڵام دیارە مەسەلەکە بەو شێوەیە، ئەم دە ئەندامە من نازانم ئیستیشارەیان بەو موستەشارە کردووە بۆیان دارێشتووە؟، ئەمە بەراستی لای خۆیانە و من نازانم، بەڵام بەنیسبەت ئەصڵی پرۆژەکە ئەگەر ئیجازەمان بدەنێ ئێمە رووبکردنەوەکمان هەیە.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کەرەم بکەن فەرموون.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

هەروەکو هەموو لایەکمان ئاگادارین، بەنیسبەت پێکهێنانی دەستەی ژینگە لە هەرێمی کوردستان دوو پرۆژە تەقدیم کراوە، پرۆژەیەکیان خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە لە 2009/12/29، پرۆژەیەکی دیکەش خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە لە 2010/5/5، بۆیە ئێمە لەگەڵ لێژنەی تەندروستی و ژینگە دوو کۆبوونەوەی هاوبەشمان ئەنجامدا، هەموو لایەکمان بە ئیجماع رێککەوتین لەسەر ئەوەی کە خاڵی یەکەم پرۆژەی حکومەت ببێتە ئەساس بۆ گفتوگۆکردن لەسەر بابەتەکە، لەبە ئەوەی هەیکەلیەتی ئەم دەزگایە

زیاتر پەیوەستە بە حکومەت، ئەمە خاڵێکیان و ئەمە ئیجماعێکی لەسەر بوو بە نیسبەت هەردوو لێژنەوە، خاڵی دووەمیش ئەوە بوو، ئێمە هەندێ لە خاڵەکانی ئەو پرۆژەیە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، ئەمەش هەندێ خاڵ لە گفتوگۆکاندا و لە راپۆرتەکاندا بە نەززەری ئیعتیبار وەرگیرا، بەڵام هەندێ خاڵیش بە نەزەری ئیعتیبار وەرنەگیرا، بەڵام رەئیەکان لەناو راپۆرتەکان دەستنیشان کراوە، بۆیە من دەڵێم ئەو راپۆرتانەی پێشتر پێشکەش کراوە لە لایەن لیجانی تایبەتمەندەوە، بە نیسبەت پرۆژەی یەکەم بە نەزەر ئیعتیبار وەرناگیرێ، ئێستا ئەو ڕاپۆرتەی کە بە نەزەر ئیعتیبار وەردەگیرێ، ئەو ڕاپۆرتە موشتەرەکەیە کە ئێستا ئێمە دەیخوێنینەوە، ئەگەر مەجالمان پێ بدەی، کاك د. حسن، ڕاپۆرتی هاوبەش بە زمانی کوردی دەخوێنێتەوە، پاشان بە عەرەبی دەیخوێنێتەوە، پاشانیش دەچینە سەر موناقەشەی بڕگە بڕگەی ماددەکە.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، ئەو پرۆژەی کە بە کۆی دەنگ وەرگیرا، لەسەر ئەوە بەردەوام بن، کەرەمکە.

**بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

پرسیارەکەی تر، بەس بۆ ڕوونکردنەوەمە، دوو پرۆژە پێشکەش کراوە، بۆ هەمان بابەت، ئێمە تەقریبەن سێ مانگە ئیشی تێدا دەکەین، بەڵام ئەندامەکمان هەیە لە دوو پرۆژە بەشداری کردووە، ئیشی کردووە، ئایا ئەوە شتێکی یاساییە، من بە شتێکی .....

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

موشکیلەی ناوخۆ لە جێگایەکی تر باس دەکرێ، خوشکی من ئێستا جەلسەی پەرلەمانە، پرۆژەیەك بە کۆی دەنگ بڕیارتان داوە بخرێتە بەر موناقەشە، ماددە بە ماددە بڕۆن، کەرەمکە.

**بەڕێز د.حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

تەبعەن ڕاپۆرتەکە لەسەر کلێشەی لێژنەی کاروباری یاسایی چاپ کراوە، ئەوە هی لێژنەی کاروباری یاسایی و لێژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگەیە، دوێنێ (10)ی مانگ ڕاپۆرتەکە ئامادە کراوە بە ئامادەبوونی زۆربەی ئەندامانی هەر دوو لێژنە، بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستانی عیراق، کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە و ئاراستەی هەر دوو لێژنە کراوە، لە پاش خوێندنەوەی یەکەمی ئەو پرۆژە یاسایە، لە دانیشتنی پەرلەمانی ژمارە (7)ی ڕۆژی (2010/5/5)دا، لەدواگفتوگۆکردن و ئاڵوگۆڕکردنی بیرو ڕاکان، هەر دوو لێژنە ڕێککەوتن کە پێشنیارەکانیان بەو شێوەیەی لای خوارەوە دابڕێژن:

یەکەم: هەردوو لێژنە بە کۆی دەنگ ڕێککەوتن کە پرۆژەی پێشنیارکراو لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بکرێتە بنەما و بۆ گفتوگۆکردن لەسەر پرۆژە یاساکە و پرۆژەی پێشنیار کراو لەلایەن ژمارەی یاسایی

**ئەندامانی پەرلەمان لەبەر چاو بگیرێت و ناوەرۆکەکەی زیاد بکرێت بۆ پرۆژە یاساکەی ئەنجومەنی وەزیران.**

**دووەم:**

**ماددەی یەکەم:**

**هەر دوو لێژنە بە کۆی دەنگ پشتگیری لە ماددەی یەکەمی پرۆژەکە دەکەن، لەگەڵ دووبارە داڕشتنەوەی پێشەکی ماددەکە، بەو شێوەی لای خوارەوە:**

1-**مەبەست لەو زاراوە و دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستەکانی ئەو یاسایە.**

2-**بڕگەی دووەم لە ماددەکە لابېرێت لەبەر ئەوەی ئەو زاراوەیە لە ناو پرۆژە یاساکەدا نەهاتووە و مەبەستی سەرەکی لە ماددەی پێناسە لەناو پرۆژە یاساکاندا ئاماژەکردنە بە ناساندنی ئەو زاراوانەی کە لە ناو یاساکەدا هاتووە.**

3-**هەموارکردنەوەی ڕێزبەندی بڕگەکان.**

4-**ئەو پێناسانەی کە لە ماددەی یەکەمی پرۆژە یاسای پێشنیارکراو لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە هاتوون، لە هەمان کاتدا لە یاسای ژمارە (8)ی ساڵی 2008، یاسای پاراستنی ژینگە لە هەرێمی کوردستانی عیراقدا ئاماژەیان پێدراوە، بە مەبەستی ڕێگەگرتن لە دووبارەکردنەوەی پێناسە و زاراوەکان، هەر دوو لێژنە بە کۆی دەنگ ڕێککەوتن لەسەر زیاد نەکردنی ئەو ماددەیە.**

**سێیەم:**

**ماددەی دووەم:**

**هەر دوو لێژنە ڕێککەوتن لەسەر پشتگیری دەقی ماددەکە، هەر وەك چۆن لە پرۆژەی پێشنیار کراو لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە هاتووە.**

**چوارەم:**

**ماددەی سێیەم:**

**هەر دوو لێژنە بە کۆی دەنگ ڕێککەوتن لەسەر دووبارە داڕشتنەوەی ماددەکە بەو شێوەی لای خوارەوە:**

1-**پاراستن و چاککردنی ژینگە و پەرەپێدان و ڕێگەگرتن لە پیس بوون و پاڕێزگاری کردن لە پاك و خاوێنی و جوانیان لە هەرێم.**

**پێنجەم:**

**ماددەی چوارەم:**

**هەردوو لێژنە پشتگیری دەقی ماددەی پێشنیار کراو لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران دەکات لەگەڵ سەر لە نوێ داڕشتنەوەی بڕگەکانی (1) و (4) بەم شێوەی خوارەوە:**

1-**پێشنیارکردنی سیاسەتی گشتی بۆ پاراستنی ژینگە لە پیس بوون و کارکردن لە پێناو چاککردنی جۆرەکەی و بەرزکردنەوەی بۆ ئەنجومەنی وەزیران بە مەبەستی پەسندکردنی.**

4-ئەنجامدانی ڕووپێوەکان و پشکنینەکانی پەیوەست بە پیس بوونی ژینگە و ئەو هۆکارانەی کە کاریگەریان هەیە لەسەر سەلامەتی ژینگە و ئامادەکردنی نەخشە ژینگەییەکان بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان و لایەنە پەیوەندیدارەکان دا.

هەندێك لە بەڕێزانی ئەندامانی هەر دوو لێژنە، (کەمینە) پێشنیاریان کرد کە بڕگەیەك زیاد بکرێت بۆ ماددەی چواردم بەو شێوەیە:

تۆمارکردنی شوێنە سروشتیەکان لەسەر ئاستی نیشتمانی بە پێی ئەو پێوەرانەی کە دەستە دەریان دەکات.

شەشەم:

ماددەی پێنجەم:

هەردوو لێژنە پشتگیری دەقی ماددەکە دەکەن وەك ئەوەی لە پرۆژە یاساکەی ئەنجومەنی وەزیران دا هاتووە، لەگەڵ داڕشتنەوەی بڕگەی (1) و (3) لە دووەم بەو شێوەیە:

1-دەبێ هاوواڵاتی هەرێم یاخود لە دانیشتوانی هەرێم بێت.

3-دەبێ خوو و ڕەوشتی باش بێت و بە تاوانی جینایەت یاخود کەتنی لەکەدار بەشەرەف حوکم نەدرابێ.

حەوتەم:

ماددەی شەشەم:

هەردوو لێژنە تێبینیەکان لەسەر دەقی ماددەکە بەو شێوە پێشنیار دەکات:

1-زیادکردنی دەستەواژەی پلەی بەڕێوەبەر بۆ پاش وشەی فەرمانبەر کە لە بڕگەی یەکەمی ماددەکە هاتووە.

2-لێکدانی هەردوو بڕگەی (1) و (2) لە بڕگەی یەکەمی ماددەکە.

3-لابردنی دەستەواژەی خۆپاراستن لە تیشکدانەوە، کە لە خاڵی (5)ی بڕگەی یەکەمی ماددەکەدا هاتووە.

4-زیادکردنی دەستەواژەی فەرمانگەکانی ژینگە لە پارێزگاکانی هەرێم بە زنجیرەی پێنج بۆ بڕگەی یەکەم.

5-گۆڕینی دەستەواژەی سەرۆکی دەستە بۆی هەیە، کە لە بڕگەی دووەمی ماددەکەدا هاتووە بە دەستەواژەی ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە.

6-گۆڕینی دەستەواژەی بەڕێوەبەرایەتیەکان کە لە بڕگەی دووەمی ماددەکە هاتووە بە دەستەواژەی فەرمانگەکان، هەروەها هەر دوو لێژنە بە کۆی دەنگ پێشنیار دەکەن کە ماددەی شەشەم بەو شێوەیە دابڕژرێتەوە:

1-دەستە لەو فەرمانگانەی خوارەوە پێك دێت و، هەر فەرمانگەیەکیش لەلایەن فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەر کە بڕوانامەی بەرایی زانکۆیی هەبێت لە بواری پسپۆڕی فەرمانگەکەی بەڕێوە دەچێت و چەند فەرمانبەرێك یارمەتی دەدەن:

1-فەرمانگەی کارگێڕی و دارایی و یاسایی.

2-فەرمانگەی هۆشیارکردنەوەی ژینگەیی و ڕاگەیاندن.

3-فەرمانگەی کاروباری هونەری.

4-فەرمانگەی ژینگە لە پارێزگاکانی هەرێم.

**دووەم:**

**ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە هەر بەڕێوەبەرایەتیەك لە ناو پێکهاتەی دەستە بە پێی پێویستی کارەکان لە نوێ دامەزرێنێت، یان لێکیان بدات، یان هەڵیان بوەشێنێتەوە.**

**هەشتەم:**

**ماددەی حەوتەم:**

**هەر دوو لێژنە پێشنیار دەکەن کە:**

1-زیادکردنی وەزارەتی پەروەردە بۆ بڕگەی یەکەمی ماددەکە بە زنجیرەی (11).

2-زیادکردنی بڕگەیەك بە زنجیرەی (13) بەو شێوەیە:

**سەرۆکی دەستە بۆی هەیە نوێنەرانی هەر یەك لە وەزارەتەکانی تر و ئەو لایەنانەی کە پەیوەست نین بە وەزارەتەکان بانگهێشتیان بکات لە کاتی پێویستدا بۆ بەشداری کردن لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی دەستە، بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ.**

3-گۆڕینی زنجیرەی بڕگەکان.

4-گۆڕینی دەستەواژەی نوێنەری هەر پارێزگایەك کە لە خاڵی (12)ی بڕگە (1)ی ماددەکەدا هاتووە بە دەستەواژەی نوێنەری لێژنەی پاراستنی ژینگە و، داڕشتنەوەی بڕگەکە بەو شێوەیە: نوێنەری لێژنەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە پارێزگاکانی هەرێم.

5-زیادکردنی ئەو دەستەواژەی خوارەوە بۆ کۆتایی بڕگەی دووەم لە ماددەکە بەو شێوەیە: پێویستە لەسەر ئەنجومەنی دەستە ڕاپۆرتی ساڵانە سەبارەت بە بارودۆخی ژینگە بەرز بکاتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران.

**نۆیەم:**

**ماددەی هەشتەم:**

**هەردوو لێژنە بە کۆی دەنگ دەقی ماددەکە پەسند دەکەن.**

**دەیەم:**

**ماددەی نۆیەم:**

**هەردوو لێژنە بە کۆی دەنگ دەقی ماددەکە پەسند دەکەن.**

**یازدەم:**

**ماددەی دەیەم:**

**بە کۆی دەنگ دەقی ماددەکە پەسند دەکەن.**

**دوازدەهەم:**

**ماددەی یازدەهەم:**

هەردوو لێژنە بە کۆی دەنگ پێشنیار دەکەن کە ماددەکە بەو شێوەی خوارەوە دابڕژرێتەوە:

حوکمەکانی یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان ژمارە (8)ی ساڵی (2008) بە پەیڕەوکراو دەمێنێتەوە بە مەرجێك ناکۆك نەبێت لەگەڵ حوکمەکانی ئەو یاسایەدا، دەستەواژەکانی سەرۆکی دەستە جێگەی وەزیر، دەستە جێگەی وەزارەت دەگرێتەوە لە هەر جێیەکی یاساکەدا هاتبێت.

سێزدەهەم:

ماددەی دوازدەهەم:

هەردوو لێژنە بە کۆی دەنگ دەقی ماددەکە پەسند دەکات.

چواردەیەم:

ماددەی سێزدەیەم:

هەردوو لێژنە بەکۆی دەنگ دەقی ماددەکە پەسند دەکەن.

پازدەیەم:

ماددەی چواردەیەم:

هۆکارەکانی دەرچوونی یاسا، بە کۆی دەنگ پێشنیار کرا بە زیادکردنی ئەو دەستەواژەیە بۆ پاش کە دەبنە هۆی پیسبوونی ژینگە و لە پێناو بڵاوکردنەوەی هۆشیاری ژینگەیی و ڕۆشنبیری ژینگەیی لە هەرێمی کوردستاندا، لەگەڵ ڕێزماندا.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کەرەمکەن فەرموو.

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**إلى رئاسة برلمان كوردستان**

**(تقرير مشترك)**

إجتمعت لجنة الشؤون القانونية و لجنة شؤون الصحة و البيئة في يومي (19) و (20) گولان 2710 كوردي، المصادف ليومي (9) و (10) لشهر آيار 2010 الميلادية، لدراسة مشروعي قانون الأول: مشروع قانون هيئة تحسين البيئة في إقليم كوردستان المقدم من قبل مجلس الوزراء و المحال إلى اللجنتين بعد القراءة الأولى له في البرلمان بجلسته الإعتيادية المرقمة (13) و المؤرخة في (2009/12/29) و المشروع الثاني بإسم مشروع قانون هيئة شؤون البيئة في إقليم كوردستان المقدم من قبل العدد القانوني لأعضاء البرلمان و المحال إلى اللجنتين بعد القراءة الأولى له في البرلمان بجلسته الإعتيادية المرقمة (7) في يوم (2010/5/5)، و بعد المناقشة و المداولة تقدم اللجنة المشتركة ملاحظاتها بالشكل الآتي:

1-الإتفاق بالإجماع على إعتبار المشروع المقدم من قبل مجلس الوزراء هو الأساس للمناقشة مع الأخذ بنظر الإعتبار ماتم الإتفاق عليه في المشروع المقدم من قبل العدد القانوني لأعضاء البرلمان و إضافته إلى المشروع الأول.

2-المادة الأولى: تؤيد اللجنتين بالإجماع أصل المشروع مع ملاحظة إعادة صياغة مقدمة المادة كالآتي:

1-يقصد بالمصطلحات و التعابير الآتية المعاني المبينة إزاءها لأغراض هذا القانون.

2-حذف الفقرة ثانياً من المادة الأولى لعدم تكرار المصطلح لمرات عديدة ضمن مواد القانون لأن المقصود من المادة الأولى الخاصة بتعريف المصطلحات هو الإشارة إلى المصطلح ضمن مواد القانون فقط تحاشياً للتكرار.

3-تعديل تسلسل الفقرات تبعاً لذلك.

4-بالنسبة للتعاريف الواردة في المادة الأولى من المشروع المقدم من قبل أعضاء البرلمان هي وردت في القانون رقم (8) لسنة (2008)، قانون حماية البيئة في إقليم كوردستان العراق الصادر من برلمان كوردستان، لعدم التكرار إتفقنا على عدم إضافتها إلى هذه المادة.

ثالثاً:

المادة الثانية:

تم الإتفاق بالإجماع على تأييد أصل المادة كما وردت في المشروع المقدم من قبل مجلس الوزراء.

رابعاً:

المادة الثالثة:

1-تقترح اللجنتين إعادة و صياغة الفقرة (1) منها و بالشكل الآتي:

1-حماية و تحسين البيئة و تطويرها و منع تلويثها للمحافظة على نظافة و جمالية الإقليم.

خامساً:

المادة الرابعة:

تؤيد اللجنتين أصل المادة الواردة في المشروع المقدم من قبل مجلس الوزراء مع إعادة صياغة الفقرتين (1) و (4) منها بالشكل الآتي:

1-إقتراح السياسة العامة لحماية البيئة من التلوث و العمل على تحسين نوعيتها و رفعها إلى مجلس الوزراء للمصادقة عليها.

4-إجراء المسوحات و الفحوصات المتعلقة بالملوثات البيئية و العوامل المؤثرة على سلامة البيئة و إعداد الخرائط البيئية بالتنسيق مع الوزارات و الجهات المعنية.

هناك إقتراح من قبل بعض الأعضاء (الأقلية) بإضافة فقرة إلى المادة الرابعة بالشكل الآتي:

تسجيل المواقع الطبيعية على المستوى الوطني وفق معايير تصدرها الهيئة.

سادساً:

المادة الخامسة:

**تؤيد اللجنتين أصل المادة كما وردت في مشروع مجلس الوزراء مع إعادة صياغة الفقرتين (1) و (3)، من ثانياً و بالشكل الآتي:**

**1-أن يكون من مواطني الإقليم أو ساكناً فيه.**

**3-أن يكون حسن السيرة و السلوك و غير محكوم بجناية أو جنحة مخلة بالشرف.**

**سابعاً:**

**المادة السادسة:**

**تقدم اللجنتين ملاحظاتها على أصل المادة بالشكل الآتي:**

**1-إضافة عبارة بدرجة مدير إلى ما بعد كلمة موظف الواردة في الفقرة أولاً من هذه المادة.**

**2-دمج الفقرتين (1) و (2) من الفقرة أولاً من هذه المادة.**

**3-حذف الوقاية من الإشعاع الواردة في الفقرة (4) من (أولاً) من المادة.**

**4-إضافة دوائر الهيئة في محافظات الإقليم بتسلسل (5) إلى الفقرة.**

**5-إستبدال لرئيس الهيئة الواردة في (ثانياً) من المادة لمجلس الوزراء.**

**6-إستبدال المديريات الواردة في ثانياً من المادة بالدوائر.**

**و تقترح اللجنتين بالإجماع إعادة صياغة المادة السادسة بالشكل الآتي:**

**أولاً: تتألف الهيئة من الدوائر التالية و تدار كل دائرة منه من قبل موظف بدرجة مدير، حاصل على شهادة جامعية أولية في مجال إختصاص الدائرة و يعاونه عدد من الموظفين:**

**1-الدائرة الإدارة و المالية و القانونية.**

**2-دارة التوعية البيئية و الإعلام.**

**3-دائرة الشؤون الفنية.**

**4-دوائر البيئة في محافظات الإقليم.**

**ثانياً: لمجلس الوزراء إستحداث أو دمج أو إلغاء أي من الدوائر ضمن تشكيلات الهيئة وفقاً لمتطلبات عملها.**

**ثامناً:**

**المادة السابعة:**

**تقترح اللجنتين ما يلي:**

**1-إضافة وزارة التربية إلى أولاً من المادة بتسلسل (11).**

**2-إضافة فقرة بتسلسل (13) بالشكل الآتي:**

**لرئيس الهيئة دعوة أي من ممثلي بقية الوزارات و الجهات الغير مرتبطة بوزارة عند الإقتضاء للإشتراك في المناقشة دون أن يكون لهم حق التصويت.**

**3-تغير تسلسل الفقرات.**

4-إستبدال ممثل عن كل محافظة الواردة في الفقرة (12) من (أولاً) من المادة بممثل عن لجنة حماية البيئة، و إعادة صياغة الفقرة (12) بالشكل الآتي:

ممثل عن لجنة حماية و تحسين البيئة في محافظات الإقليم.

5-إضافة فقرة إلى نهاية الفقرة الثانية من المادة و بالشكل الآتي:

و على المجلس رفع تقرير سنوي حول الوضع البيئي إلى رئاسة مجلس الوزراء.

تاسعاً:

المادة الثامنة:

تؤيد اللجنتين بالإجماع أصل المادة.

عاشراً:

المادة التاسعة:

تؤيد اللجنتين بالإجماع أصل المادة.

الحادية عشر:

بالنسبة للمادة العاشرة أيضاً تؤيد اللجنتين بالإجماع أصل المادة.

الثانية عشر:

بالنسبة للمادة (الحادية عشر) تقترح اللجنتين بالإجماع إعادة صياغة المادة بالشكل الآتي:

تبقى أحكام قانون حماية و تحسين البيئة في إقليم كوردستان رقم (8) لسنة 2008 نافذ المفعول و بما لا يتعارض مع أحكام هذا القانون و يحل رئيس الهيئة محل الوزير و الهيئة محل الوزارة أينما وردت في القانون المذكور.

الثالثة عشر:

المادة الثانية عشر:

تؤيد اللجنتين بالإجماع أصل المادة.

الرابعة عشر:

بالنسبة للمادة (الثالثة عشر) تؤيد اللجنتين بالإجماع أصل المادة.

خامسة عشر:

## الأسباب الموجبة

تم الإتفاق بالإجماع على إضافة عبارة إلى ما بعد عبارة (المسببة للتلوث البيئي)، و هذه العبارة هي لغرض نشر الوعي البيئي و الثقافة البيئية في إقليم كوردستان، راجين التفضل بالإطلاع و عرض التقرير على المجلس مع التقدير.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کەرەم بکەن بۆ خوێندنەوەی قانونەکە.

**بەڕێز کاردۆ محمد پێرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**پرۆژە یاسای دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان-عیراق.**

**ئەم وشە و زاراوانەی خوارەوە لە هەرشوێنێکی ئەم یاسایەدا بێن ماناکانیان بەرامبەریانە:**

1-هەرێم: هەرێمی کوردستان-عیراق.

2-پەرلەمان:پەرلەمانی هەرێم.

3-دەستە:دەستەی پاراستن و چاککردنی ژیگە لە هەرێمدا.

4-ئەنجومەن: ئەنجومەنی دەستە.

5-سەرۆك:سەرۆکی دەستە.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**مشروع قانون هيئة و حماية البيئة في اقليم كوردستان-العراق**

**المادة الاولى: تكون للكلمات و التعابير الاتية المعاني المبينة ازاءها ادناه اينما وردت في هذا القانون:**

1-الاقليم:اقليم كوردستان-العراق.

2-البرلمان:برلمان الاقليم.

3-الهيئة:هيئة حماية و تحسين البيئة في الاقليم.

4-المجلس: مجلس الهيئة.

5-الرئيس:رئيس الهيئة.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**لێژنەی یاسایی رەئیتان تکایە.**

**بەڕێز شێروان ناصح حیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**بە نیسبەت ماددەی یەکەم ئێمە وەکو هەردوو لێژنە و بە تێکرای دەنگ پشتگیری لە دەقی ماددەکە دەکەین، بە ڕەچاوگرتنی ئەم تێبینیانەی کە بۆتانی روون دەکەمەوە،**

**یەکەم:دووبارە دارشتنەوەی پێشەکی ماددەی یەکەم.**

**دوو:لابردنی برگە دوو لە ماددەکە، ئەویش بە تەئکید لەبەر دوو هۆی سەرەکیە، یەکەمیان ئەوەیە کە وشەی پەرلەمان ئەصڵەن لە یاساکەدا هەر نەهاتووە، دووەم، پەرلەمان لە زۆر یاسا تەعریف کراوە و بەتایبەتیش یاسای ژمارە یەکی سالّی 1992، بۆیە ئێمە لەگەڵ ئەو برگەیەدا نەبووینە.**

**سێیەم:زۆر لەو تەعریفانەی کە پێشنیار کراوە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، ئەو تەعریفانە بە نەزەری ئیعتبیار وەرنەگیراوە، سەبەبەکەشی ئەوەیە، لەبەر ئەوە ئەوتەعریفانە لە یاسای**

ژمارە 8ی سالّی 2008 کە ئەویش پـرۆژە یاسای پاراستنی ژینگـە لـە هـەرێمی کوردسـتان دا هاتووە، ئـەو یاسایەش کاری پێ دەکرێ بـە راددەیـەك کـە تـەعاروز نـەکات لەگـەڵ ئـەو یاسـایە، بۆیـە ئەمـە بـە نـەزەری ئیعتیبار وەرنەگیرایە، بۆیە ئەمـە رەئـی هـەردوو لێژنەیـە بـە تێکـڕای دەنـگ و لەگـەڵ رەچـاو کردنـی ئـەو تێبینیانە و لەگەڵ رێزماندا.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان، ئەو بەڕێزانەی کە ئێستا ئەیانـەوێ قسـەی لەسـەر بکـەن دەسـتیان بـەرز بکـەن بـۆ ئـەوەی ناویـان بنووسین، کاك رزگار فەرموو.

**بەڕێز رزگار محمد امین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئێمـە، وا دیـارە لێژنـەی یاسـاییش، ئەگـەر سـەیری مەشـروعەکە بکـەی کـە لـە حکومەتـەوە هـاتووە و فەقەرەیەکی بە ئیلغای قـانونی ژمـارە 8 ی 2008 هاتووە، بـەڵام لێژنـەی یاسـایی و لێژنـە موشـتەرەکەکە بەوا چوونەتەوە، ئەو مەسەلەیان کردووە کە ئەو نەفازی هەبێت، بە بۆچوونی من کە ئەوقانونـە بمێنێـت، ئیقتیراح دەکەم.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

تکایە ئێمە ماددەی یەك موناقەشە دەکەین لەسەر ئەم ماددەیە شتێکت هەیە بیڵێ.

**بەڕێز رزگار محمد امین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

محل شؤون البيئة، و رئيس الهيئة محل وزير البيئة، و الوكيل الفني للهيئة محل وكيل الوزارة في هذا القانون او اي قانون اخر، لەگەڵ موراعاتکردنی ئەو تەعدیلاتانەی کە لـە وەزارەتەکانـەوە بـووە، مەسـەلە تیجـارە و صيناعه يەکی گرتووە، زراعـە و مەواریـدی مـائی و نـەقل و مواصـەلات، واتـا ئـەم تەعدیلـە بـەس لێـرە لـە قانونەکە بکەین، ئیتر ئەم قانونە هەمووی کۆتایی پێ دێت.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لێژنەی یاسایی رەئیتان تکایە.

**بەڕێز شێروان ناصح حیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

هـەر وەکـو جـەنابت ئیشـارەتت پێـدا، ئێمـە بـە نیسـبەت ئـەو یاسـایە جـارێ لـە موئـەخیرەی پرۆژەکـە ماددەیەکمان دانایە، هەم بۆ موعالەجە کردنی یاسای ژمـارە 8ی سالّی 2008، هـەم بـۆ موعالەجـە کردنـی ئەم یاسایە بە شێوەیەك کە هەر تەعاروزێك هەبێ لەم یاسایە دەخوا لە یاسای تر نـاخوا، ئەمـە یـەك، دوو: وەزارەتی ژینگە بە بڕیارێکی ئەم پەرلەمانە هەڵوەشاوەتەوە، ئەم وەزارەتە ئەصڵەن وجـودی نەمایـە ئێسـتا حالّی حازری، باشە ئێمە چۆن وەزارەتێك هەڵوەشاوەتەوە ئێستا بێم نـاوی بێـنم حـالی حـازری لێـرە، بۆیـە

ئێمە ئێستا بەرامبەر پرۆژەیەکین کە دەمانەوێ دەزگایەك دروست بکەین بەناوی دەزگای ژینگە، جێگای ئەم وەزارەتە بگرێتەوە، ئەم دەزگای ژینگەیە کە ئێستا هاتووە، ئەصڵەن وەکیلی تێدا نیە، هەتا ئێمە بڵێین ئەم وەکیلە جێگای وەکیلی وەزیرەکەی دەگرێتەوە، ئەم پرۆژەیە هەیکەلیەتەکە لەسەر ئەساسی مەبدەئی تەرشیق هاتووە، کەم کردنەوەی دەزگاکانە بەراستی نەك تەوەسوع کردن بە دەزگاکانە، بۆیە ئێمە زۆر ئەو نوقتەمان لەگەڵ هەردوو لێژنە و لەگەڵ بەڕێزان ئەندامانی لێژنەی تەندروستیش موناقەشەمان کرد، هاتینە ئەو قەناعەتە کە ئێمە موعالەجاتی باشمان بۆ دۆزیوەتەوە و دوا رەئیش رەئی ئێوەی بەڕێز و ئەندامانی پەرلەمانە و، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان چونکە یەك موناقەشە لەسەری هەبوو وتەسنیە نەبوو لەسەری، لێژنەی یاساییش وەرینەگرت، ئێستا ماددەی یەك بە تەعدیلەوە و بەوەی کە لێژنەی یاسایی ئیزافەیان کردووە، ئەیخەینە دەنگدانەوە وەکو خۆی، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرزکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا بۆ ماددەی دوو کەرەم بکە.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة الثانية:

تؤسس بموجب هذا القانون هيئة باسم هيئة حماية و تحسين البيئة في اقليم كوردستان- العراق، تتمتع بالشخصية المعنوية و الاستقلال المالي و الاداري و ترتبط ادارياً برئاسة مجلس الوزراء.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەکوردیش کەرەم بکەن.

**بەڕێز کاردۆ محمد پێرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ماددەی دووەم:

لە هەرێمی کوردستان و عیراق کەسایەتی مەعنەوی و سەربەخۆیی و دارایی و کارگێری خۆی هەیە لە ڕووی کارگێڕیەوە بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەلکێ.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لێژنە یاسایی رەئیتان؟

**بەڕێز شێروان ناصح حیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئێمە وەکو هەردوو لێژنە، بە تێکرای دەنگ لەگەڵ ئەو ماددەین و هیچ و تێبینیمان نیە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان، کەس مولاحەزە و تێبینی هەیە؟ ئەیەوێ لەسەری قسە بکات، نیە، ئێستا ماددەکە وەکو خۆی کە هیچ موناقەشەی لەسەر نیە، لێژنەی یاسایی و تەندروستی تەئیدی دەکەن، ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز کاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی سێ تکایە.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادة الثالثة:**

**تهدف الهيئة الى ما يلي:**

1-**حماية و تحسين البيئة و تطويرها و منع تلويثها .**

2-**حماية البيئة و الصحة العامة من اخطار الانشطة و الافعال المضرة بالبيئة و الانسان.**

3-**ازالة و معالجة اثار الاسلحة الكيمياوية و المنفلقة بالتعاون مع الجهات ذات العلاقة لتنظيف حقول الالغام و المخلفات من الاسلحة و الاعتدة المسببة للتلوث البيئي.**

4-**رفع مستوى الوعي البيئي و ترسيخ الشعور بالمسؤولية الفردية و الجماعية لحماية البيئة و تحسينها و تفعيل دور منظمات المجتمع المدني و تشجيع الجهود التطوعية في هذا المجال.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بە کوردیش کەرەم بکەن.**

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی سێیەم:**

**ئامانجی دەستە ئەمانەی خوارەوەیە:**

1-**پاراستن و چاککردنی ژینگە بە پەرەپێدانی و ڕێگەگرتن لە پیسبوونی.**

2-**پاراستنی ژینگە و تەندروستی گشتی لە مەترسیەکانی چالاکی و کاری زیانبەخش بە ژینگە و مرۆڤ.**

3-**نەهێشتنی و چارەسەرکردنی ئاسەوارەکانی چەکی کیمیاوی و تەقیوەکان، بەهاوکاری لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان بۆ پاککردنەوەی کێڵگەکانی مین و پاشماوەی چەك و تەقەمەنی کە دەبنە مایەی پیس بوونی ژینگە.**

4-**بەرزکردنەوەی ئاستی هوشیاری ژینگەیی و پتەو کردنی هەست کردن بە بەرپرسیارەتی تاك و کۆمەڵ بۆ پاراستنی ژینگە و باشکردنی و کاراکردنی دەوری ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و هاندانی ئەرکی خۆبەخشین لەو بوارەدا.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**لێژنەی یاسایی ڕەئیتان تکایە.**

**بەڕێز شێروان ناصح حیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ئێمە وەکو لێژنەی یاسایی و لێژنەی تەندروستی، بە زۆرینەی دەنگ لەگەڵ ماددەکەین، هیچ تێبینیەکی وامان نیە، تەنها یەك مولاحەزە ئەویش ئەوەیە: دووبارە دارشتنەوەی بڕگە یەك لە ماددەکە بەو شێوە کە بۆتان دەخوێنمەوە:**

**1-حماية و تحسين البيئة و تطويرها و منع تلويثها للمحافظة على نظافة و جمالية الاقليم.**

**تەنها ئەوەندە مولاحەزەمان هەیە و، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان، کێ ئەیەوێت قسە بکات؟، ناوتان بڵێن تکایە، ئەو بەڕێزانەی ناویان نووسیوە: یاووز ارسلان، رفیق صابر، عیماد محمد، شۆرش مەجید، سەرگوڵ ، حەمە سەعید، بەفرین ، کەسی تر هەیە؟ نیە، ڕێزدار کاك یاووز کەرەم بکە.**

**بەڕێز یاووز خورشید عثمان:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**بە نەزەری من لەو ماددەیەدا، خاڵەکانی هەندێك دووبارە بوونەوەی تێدایە و دەکرێ هەندێ لە خاڵەکانی دەمج بکرێنەوە، من پێم باشە بەم شێوەیە دابڕێژرێ، بە عەرەبیەکەی دەخوێنمەوە:**

**1-حماية و تحسين البيئة و تطويرها، تەواو، و منع تلويثها ئەوە زیادەیە، چونکە بیدایەت دەڵێ حیمایەت و تەحسین، مەنعەکە لێرە بە نەزەری من پێی ناوێ**

**لە دووەم و سێیەم دەکرێ هەردوو خاڵ لە یەك خاڵ کۆ بکرێتەوە و بەم شێوەی لێ بکرێ:**

**2-حماية البيئة و الصحة العامة من اخطار الانشطة و ذلك عن ازالة و معالجة اثار الاسلحة الكيمياوية و المنفلقة، ئەوانی تر ئەوە شتێکی تەحصیل حاصلە، دوایی دەستە بە خۆی دەزانی، ئەوەش زیادە پێم، خاڵ چوارەمیش هەر وەکو خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**سوپاس، ڕێزدار رفیق صابر فەرموو.**

**بەڕێز د.رفیق صابر قادر:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئاشکرایە کە پاراستنی ژینگە و پیشخستنی ژینگە تەنیا ئەرکی حکومەت نیە، بەڵکو ئەو لایەنانەی کە بەشداری لە تێکدانی ژینگە و پیسکردنی ژینگە دەکەن، کە بەشێك لە کۆمپانیاکان و مەسئولیەتی پاراستنی ژینگە دەکەوێتە ئەستۆی ئەوانیش و پێویستە ئەوان ناچار بکرێن کە ژینگە پیس نەکەن و تێکی نەدەن، هەر ئەگەر وەك نموونەیەکی بچووك بیننەوە، ئەو کۆمپانیانەی کە ئاو بەرهەم دەهێنن یان ئاو، ئاوی مەعدەنی بەرهەم دەهێنن، ئەمانە حەفتە یان رۆژانە بە سەدان هەزار و بە ملیۆن شووشەی نایلۆن یان بوتڵی نایلۆن دەخەنە بازارەوە و زیاتر ئەم بوتلانە، ئیتر وەکو ئەوان لە مەسئولیەتیەوە دەردەچن کە هیچ بەرپرسیاریەتیەك بەرامبەر ئەوە هەڵبگرن، لە کاتێکدا یەك بوتڵی ئاوی بچووك بەلای کەمەوە چوار سەد تا پێنج سەد ساڵی دەوێ تا بە شێوەیەکی سروشتی لە ژینگەدا حەل ببێت و بتوێتەوە، بۆیە من پێشنیاز دەکەم کە بڕگەیەك لێرەدا زیاد بکرێ، باجێك دابنرێ لەسەر ئەو کۆمپانیانەی کە بەشداری لە مەسەلەی بەرهەم هێنان، بەتایبەتی کە دەبێتە هۆی تێکدانی ژینگە و لەهەمان کاتدا ئەو کۆمپانیانە ناچار بکەن کە بەشدار کە ئەم کەرستانەی خۆیان بە شێوەیەك لە شێوەکان بەرپرسیارەتی کۆکردنەوەیان یان فەوتاندنیان لە ئەستۆ بێت، سێیەم: ئێمە لە هەرێم بەشێکین لە دونیا و تا ئێستا لە دونیا کۆمەڵێکی زۆری رێککەوتن نامە هەیە سەبارەت بە پاراستنی ژینگە و بەرپرسیاریەتی دەوڵەتان و حکومەتەکانی کۆمەڵگاکانی دیاری کردووە بۆ مەسەلەی پاراستنی ژینگە، لێرەوە پێشنیار دەکەم بڕگەیەك زیاد بکرێ بەناوی: الالتزام بالاتفاقیات و المعاهدات الدولیه المتعلقه بحمایه البیئه، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، رێزدار عیماد محمد فەرموو.

**بەڕێز عماد محمد حسین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

سەبارەت بە ماددەی سێیەم، پێشنیار دەکەم برگەی دوو لە ماددەی سێ بەم رەنگی خوارەوە بێت:

حماية و تحسين البيئة و الصحة العامة و الموارد الطبيعية و التنوع الاحيائي و التراث الثقافي و الطبيعي من اخطار الانشطة و الافعال المضرة بالبيئة و الانسان، چونکە مەوارید تەبیعیە و تەنەوعی ئەحیائی و توراسی سەقافی و تەبیعیشی ئەڤ بینیتە تێدا پاراستن، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، رێزدار شۆرش مەجید فەرموو.

**بەڕێز شۆرش مجید حسین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

سەبارەت بە ئامانجەکانی ئەم دەستەیە، من پێشنیاز دەکەم شتێکی تری بۆ زیاد بکرێ، جا یان لەگەڵ بڕگەی سێ تێکەڵکێش بکرێ، ئەویش ئەوەیە: سیاسەتەکانی کاوەلکاری بەعس لە کوردستان یاخود هەموو ڕژێمە یەك لە دوای یەکەکان، تەنها کارەساتی مرۆیی بەدوادا نەهاتووە، بەڵکو کارەساتی ژینگەییشی

بەدواداهاتووە، یەکێك لە ئامانجەکان و ئەرکەکانی ئەم دەستەیە رووپێو کردن و ئامارکردنێکی وردی هەموو زیانە ژینگەییەکان بێ، چونکە خۆمان ئەزانین لە نەتیجەی ئەو سیاسەتە کاوەلکارییەی کە لە کوردستان پەیرەو کراوە، جگە لەوەی کە چەند هەزاردێیەك کاوەلکراوە، کە ئەوەش یەکێکە لە تێکدانی ژینگەی ژیانی ئەو ولاتە، بەدەیان کانی و سەرچاوە ئاوییەکان کوێر کراوەنەتەوە، بە هەزاران رەز و باغ و پاوەن و دارستانی سروشتی سووتێنراون، ئەوانە هەمووی ئەرکی ئەو دەستەیە بێ بۆ رووپێو کردن و ئامادەکردنی بۆ ئەوەی هەر وەکو چۆن سیاسەتە مرۆییەکانی بەعس لە کوردستان بە جینوساید ناسێندراو و لە پەرلەمانی عیراقیشدا بە یاسای قەربووکردنەوەی زیانەکانی سیاسەتەکانی بەعس دەرچووە، بۆ ئەوەی لە دادگایەکی تایبەت بە ژینگە و قەرەبووکردنەوەی زیانەکانی ژینگە، ئەوە وەکو دیکیۆمێنت لەبەر دەست بێ و ئیشی لەسەر بکرێ و، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، رێزدار سەرگوڵ خان فەرموو.

**بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بە نیسبەت ماددەی سێی پرۆژەکەوە، خاڵی سێیەم کە باس لە پاککردنەوەی کێلگەکانی مین دەکات، من پێم باشە ئەو خاڵە لێرە لابېرێت، چونکە ئێمە دەزگایەکمان هەیە لە کوردستان، دەزگای مین کە ئەرکی پاککردنەوەی ژینگەی کوردستانە لە مین، لە هەموو شوێنەکانی تریش نەمانبیستووە کە دەزگای ژینگە ئەو کارەی هەبێت، لەبەر ئەوەی پێم باشە ئەو خاڵە لێرە نەبێت، بە نیسبەت خاڵی دووەمیشەوە، پاراستنی ژینگە و تەندروستی گشتی، تەندروستی گشتی ئەوە ئەرکێکی وەزارەتی تەندروستیە کە لە یاسای وەزارەتی تەندروستیشدا هەیە کە پاراستنی تەندروستی گشتی ئەرکی ئەوانە، من پێمباشە ئەمەش نەکرێ بە ئامانجێکی ئەم دەستەیە، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، رێزدار محمد سەعید فەرموو.

**بەڕێز حمە سعید حمە علی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

لە ئامانجەکانی بیئە بۆ ئەوەی شێوازێکی عیلمی و زانستی وەربگرێت، پێم باشە دوو ئامانجی تری بۆ زیاد بکرێ، لەگەڵ ئەوەم کە ئەو ئەلغامە لابېرێت وەکو ئەوەی سەرگوڵ خان باسی کرد، ئامانجێکیان(اجراء الرقابة و التفتیش علی مصادر تلوث البیئة و اجراء الفحوصات المختبریة اللازمة لذلك) ئەمە شێوازی عیلمی دەگرێت، دوو: (اجراء الدراسات و البحوث اللازمة لمعرفة اسباب المشکلات البیئیة و تلوثها و ایجاد الحلول المناسبة لها و اعداد التقاریر العلمیة لغرض ذلك) پێم باشە هەدەفەکانی بە شێوەی عیلمی وەربگرێ و ئەو دوو ئەهدافە زیادبکرێ بۆ ئەهدافەکانی دەستەکە و، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**سوپاس، بەفرین خان فەرموو.**

**بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**سەبارەت بە ماددەی سێیەم بڕگە چوار، باس لە هەست کردن بەبەرپرسیاریەتی تاك و کۆمەلگا دەکات، پێم وایە ئەرکی پاراستنی ژینگە تەنها لە ئەستۆی حکومەت نیە، بەڵکو هاوڕێیە لەگەڵ هاوڵاتیانیش، ئێمە ئەگەر بمانەوێ ئاستی هوشیاری لە کۆمەلگا بەرز بکەینەوە لەبارەی چۆنیەتی گرینگیدان بە کۆمەلگا، ئەبێ ئێمە بگەڕێینەوە بۆ باخچەی ساوایان و قوتابخانەکان و لەوێوە دەست پێبکەین بە دروست کردنی ئەو هەستی بەرپرسیاریەتی بەرامبەر بە ژینگە، ئێمە کە باس لە پاراستن و پاك راگرتنی ژینگە ئەکەین، تەنها پاکراگرتنی نیە لە مین و تەقەمەنی و پاشماوەی کیمیاویمان، تا ئێستاش ئاستی هوشیاری لە کۆمەلگای ئێمەدا بە جۆرێکە کە کاتێك بە سەیارەکەی لە شەقامێك تێئەپەرێ لەسەر جاددە تێئەپەرێ ساردیەکە ئەخوات و بیبسی قووتوویەکەی لە جامەکەی فرێئەداتە خوارەوە، ئەمەش هۆکارێکە بۆ ناشرین کردنی ژینگەی مرۆڤ و کەڵەکە بوونی ناشرینی و پیسی بۆ ژینگە، جا بۆیە من پێشنیار دەکەم کە رۆڵی بدرێ بە قوتابخانەکان لەو دەورە و بە هاوڕی لەگەڵ رێکخراوەکانی کۆمەلگای مەدەنی بۆ دروست کردنی ئەو هەستی بەرپرسیاریەتیە لە کۆمەلگادا بۆ خاوین راگرتنی ژینگە، سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**سوپاس، لێژنەی هاوبەش رەئیتان؟**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**من رەنگە هەندێ مولاحەزاتم هەبێ و رەنگە کاك د.حەسەنیش هەندێ مولاحەزاتی هەبێ، بە نیسبەت ئێمە، ئەو مولاحەزاتانەی ئێمە بەراستی جانیبە یاساییەکەیە، هەندێ برادەران داوا دەکەن کە فەقەراتەکان دەمج بکرێن، راستە ئێمە لە هەندێ حاڵەت فەقەراتمان دەمج کردووە، بەڵام بوونی فەقەراتەکان بەو شێوەیە هیچ زەرەرێکی نیە، لە عەملیەی تەشریعی چەند وزوحی تێدابی، چەند شەفافیەتی تێدا بی ئەوەندە باشە بۆ تێگەیشتنی هاوڵاتیان لەو مەسەلەیە، سەبارەت بە قسەکانی برای بەڕێزم کاك د.رەفیق کە دەڵێ کۆمپانیاکان سزا بدرێن، بە نیسبەت باج لێرە باوەڕ ناکەم ئەو شتە موعالەجە بکرێ، بەڵام هەندێك ئەحکامی عیقابی و هەندێك مەسائیلی عوقوبات لە قانونی ژمارە هەشتی سالی 2008 هاتووە بە نیسبەت کۆمپانیاکان، هەتا دەگاتە رادەی ئەوەی کە وەزیر بۆی هەیە ئیشەکە رابگرێ، یان سەحبی بکات یان**

موافەقەی بۆ نەکات، ئەنواعی عوقوباتی هەیە بۆ ئەو کەسانەی کە بە پێچەوانەی تەعلیمات و ئەوامر کاردەکەن، بە نیسبەت ئەسلیحەی کیمیاوی، من حەز دەکەم لێرەوە ئیشارەت بەوە بدەم کە کاری ئەوە هەیە، ئەو هەیئەتە ئەوە نیە بچێت بەراستی ئەو کارانە بکات کە دەزگاکانی مین پێی هەڵدەستن، بەڵکو هاوکار دەبێ لەگەڵ ئەو دەزگایانە بۆ ئیزالەی ئاساری مەسەلەی ئەسلیحەی کیمیاوی، نەك بۆ وەکو بڵێی خۆی هەڵدەستێ و ئەو کارە بە خۆی بیکات، بە نیسبەت ریقابە و تەفتیش، ئەوە برای بەڕێزم کاك محمەد سەعید ئیشارەتی پێدا، ئەویش بە هەمان شێوە لە قانونی ژمارە هەشت بە تەفصیل هاتیە چۆنیەتی ریقابە و تەفتیش بەسەر دەزگاکان بە شکلێکی گشتی و ئەو عوقوباتە و ئەو غەرامانەشی بۆ داناوە کە ئەوەی بە پێچەوانەی ئەو قانونە دەجولێتەوە یاخود ئەو تەعلیماتەی کە لەسەر ئەساسی ئەم قانونە دەرچووە، نازانم من هەر ئەوەندە لام تەسجیل کراوە، ئەوەی دیکە برای بەڕێزم کاك د.حسن لە ناحیە عیلمیەکەیەوە.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، کەرەم بکە کاکە.

**بەڕێز د.حسن محمد سوورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

لەراستیدا منیش هاورام لەگەڵ برای بەڕێزم کاك شێروان، ئێمە کە ئەمڕۆ موناقەشەی پرۆژە یاسای دەستەی ژینگە دەکەین، بەڵام لە هەمان کاتدا ئێمە پرۆژە یاسایەکمان هەیە بەناوی پرۆژە یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە ژمارە 8 سالی 2008، ئامانجەکانی یاخود ئەم کارە فەنییانەی کە لە یاسای ژمارە 8 هاتووە، هەموو ئەرکەکان ناخاتە سەر دەستەی چاککردنی ژینگە کە ئێستا ئێمە پرۆژەکەی بۆ هەموار دەکەین، بەڵکو ئەرکەکەی ئەرکی یاسایەکی گشتیە، بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، مەسئولیەتەکە تەوزیع دەکات لە نێوان ئەو دەستە و وەزارەتەکانی پەیوەندیدار هەر یەك، حەتا رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و بۆ ئەم مەبەستەش ئیشارەتی پێکراوە لەناو خودی یاساکە، هەندێ پێشنیار دەکرێ لەسەر مەسائیلی پرۆتۆکۆلات و لەسەر مەسائیلی ئیتیفاقیات، هەمووی لەوەدا هاتووە، هەر چەندە لەوانەیە بەشێکیش کە لێرەوە هاتووە ئەرکی حکومەتی ناوەندییە، واتا ئەرکی دەوڵەتە، بە پێی ئەو پرۆتۆکولاتانەی کە هاتووە چ ئەوانەی یونسکۆ و چ ئەوانەی کە لە جەزای دەولی و زیراعەی دەولی و لە ئەوروپی هاتوون، هەمووی ئەوانە ئەرکی دەوڵتن و تەعاملیشیان لەگەڵ ئەوە دەبێ، دەربارەی دارشتنەوەی هەندێ صیغە، یاخود داخیلکردنی هەندێ وشەی عیلمی یان فەنی بۆ ئەم یاسایە، دیسان وەکو باسمان کرد، لەناو یاسا گشتیەکە هاتووە و ئەرکەکەی سپاردووە بە یەکێك لە وەزارەتەکان، بۆیە ئەگەر لەوێ بیگوازینەوە و بیهێنینە ناو ئەو یاسایە، ئەم ئەرکە دەخاتە سەر ئەو دەستەیە کە لە ئەساسدا کاری ئەو نیە، هەروەکو برای بەڕێزم ئیشارەتی پێدا مەسەلەی مین هەڵگرتنەوە کاری ئەم دەستەیە نیە، بەڵام ئەم دەستەیە لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار کار دەکات بۆ لابردنی ئاساری مین، یاخود مەسەلەی ئاستی پیسی ژینگە، ئاستی پیسی ژینگە

مستەوایەك هەیە، تۆ ناتوانی بڵێی ژینگە تا نیسبەتێك پیس نابێ، ئەوە لە دەستی تۆدا نیە، بەڵام تۆ لەو ئاستە بەرەو سەر کە چوو تۆ دەبێ بکەویتە چاککردنی، بۆیە عەملیەی تەحسینی بیئە دوو بەشە، بەشێکی ئەو بەشەی کە رێی پێنەدراوە، کەنابێت ژینگە تا حەدیك پیسە لەوە پیستر بێ، بەشەکەی تری، تۆ دەبێ لە خوار ئەو ئاستەش ئیش بکەی کە چاکی بکەی، بۆیە صیغەکەی کە لێرە هاتووە، صیغەیەکی تەواوە و من تەئیدی دەکەم وەکو لێژنەی یاسا، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

پێشنیار هەبوو لێژنەی یاسایی کە ئەوە لابچێ (و منع تلویثها).

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئەم پێشنیارە لە لایەن یەك ئەندام پەرلەمانەوە پێشکەش کرا، کەس پشتگیری لێ نەکرد، بۆیە ئێمە ئیشارەتمان پێ نەدا.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، فەرموو.

**بەڕێز بێریڤان اسماعیل محمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەڕێزێك داوای کرد کە بەرەئی ئەو زیادە پاراستنی ژینگە و تەندروستی تێدا بێ، چونکە من ئەوەی بە هەڵە دەزانم، تەندروستی بەشێکە لە ژینگە، ئێمە خۆمان وەزارەتێکمان هەیە بەناوی وەزارەتی کاروباری تەندروستی و ژینگە، خۆمان دەنگمان لەسەر داوە و خۆمان ئەو ناوەمان دایە و بەشی ژینگەشمان کردووتەوە بەشێکە لە تەندروستی، ئێمە چۆن دەتوانین تەندروستی لابەین لێرە، بۆیە ئەوە مومکین نیە، سوپاس.

**بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

دوو بەڕێز باسیان لەوە کرد کە مەسەلەی مین هەرچەندە لێرە بەتەعاون هاتیە، بەس لە هەموو جیهاندا کە ئەم قسەیە دەڵێن بەراستی لە یاسای هیچ وڵاتێك نیە مین لەسەر ژینگە بێتن هەتا لە عیراقیش تەنها بۆ سەرپەرشتی هاتووە بەراستی، من وەکو سێیەم کەس لەگەڵ ئەوەم، ئێمە کاتێك باس لەو دەستەیە دەکەین، دەڵێین ئەمە با زۆر ئەرکی لەسەر نەبێ ئەمە موجەرەد دەستەیەکە، بۆچی ئەرکی خاوێن کردنەوەی ئەم حوقولە مینانە بە تەعاون بخەینە سەر ژینگەوە؟، من پێم وایە ئەوە بەراستی جێگای ئەوێ نیە، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

تکایە لێژنەی هاوبەش موشاورەاتی خۆتان ئەکەن، رەئیسی لێژنە موشاورەاتەکان تەرح ئەکەن، یان یەکێك بەناوی هەموتانەوە نەك هەر یەك رەئیەکی بدات تکایە، ئێستا ماددەکە فەقەرە فەقەرە بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، بەناوی هەموتانەوە، نەك هەر یەکی رەئیەك بدات.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

موناقەشەکان بەو شێوە بەرێوەدەچێ، تەبیعی ئێمە لێرە تەمسیلی لێژنەی یاسایی دەکەین، بەڕێزانیش تەمسیلی لێژنەی صیحەی دەکەن، بەڵام ئێمە کە دانیشتین بە زۆرینەی دەنگ ئەو پێشنیارەمان ئاراستەی ئێوەی بەرێز کردووە، هەندێك مولاحەزاتان هات لەکاتی موناقەشەکردنی ئەم دوو پرۆژەیە لە رۆژانی رابوردوو ئەم موناقەشەیە بە تەفصیل کراوە، ئێمە ئێستا دیسان تەئکیدی رەئیەکەی خۆمان دەکەینەوە، بەڵام دیسان پێمان وایە، ئەو دزگایە موختەص نیە بە پاکژکردنەوەی زەوی لە مین، بەڵکو ئەو دەزگایە تەنها ئیزالە و موعالەجەی ئاساری ئەو مەسەلەیە دەکات، فەقەت لەگەڵ کێ دەکاتن، لەگەڵ ئەو جیهەتانەی کە هەڵدەستێ بە هەڵگرتنەوەی مین، یەعنی ئەو دەزگایە موختەص نیە بە هەڵگرتنەوەی مین، حەز دەکەم ئەوەی بڵێم بە ئەندامانی پەرلەمان، بۆیە ئێمە لەکاتی موناقەشە کردن، ئەو موقتەرەحەی هەمان بوو بە نەزەری ئیعتیبار وەرگرت و بۆ پەرلەمانمان بەجێهێشت کە چۆن رەئی لەسەر بدات ئەوە پەرلەمان ئازادە، بەڵام زۆرینەی هەردوو لێژنە بەم شێوەیەی کە دامانڕێشتووە ئاراستەی بەرێزتان دەکەین کە بدرێتە تەصویت و، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کەرەم بکەن ماددەی سێ بخوێننەوە لەگەڵ ئیزافەکە.

**بەڕێز د.رۆژان عبد القادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادة الثالثة:**

**تهدف الهيئة الى ما يلي:**

1-**حماية و تحسين البيئة و تطويرها و منع تلويثها للمحافظة على نظافة و جمالية الاقليم.**

2-**حماية البيئة و الصحة العامة من اخطار الانشطة و الافعال المضرة بالبيئة و الانسان.**

3-**ازالة و معالجة اثار الاسلحة الكيمياوية و المنفلقة بالتعاون مع الجهات ذات العلاقة لتنظيف حقول الالغام و المخلفات من الاسلحة و الاعتدة المسببة للتلوث البيئي.**

4-رفع مستوى الوعي البيئي و ترسيخ الشعور بالمسؤولية الفردية و الجماعية لحماية البيئة و تحسينها و تفعيل دور منظمات المجتمع المدني و تشجيع الجهود التطوعية في هذا المجال.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان ئێستا، نوقتەی نیزامی فەرموو.

**بەڕێز سۆزان شهاب نوری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

منع تلويثها نابێ، الحد من تلويثها، منع ناكرێ، چونكه تلوثي بيئه شتێك نيه بەس عايدی هەرێمی كوردستان بێت، ئێمه تەلەوس دروست بكەين، زۆر جار هەيە تەلەوەس لە دەرەوەی هەرێمی كوردستان دێنە ئێرە، لەبەر ئەوە لە كۆنترۆلی تۆ دەردەچێت، الحد من التلويث، يەعنی تۆ بە هەموو شێوەيەك موحاوەلە دەكەی ئەو تەلەوەسە كەم كەيتەوە و نەگاتە ئێرە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

تكايه موداخەله خەلاص، وام زانی نيزاميه نەم زانی شەرحه، رەجائەن كێ لەگەڵە وەك ئاخير صياغەی كه سەرۆكی لێژنەی ياسايی خوێندیەوە دەست بەرز بكاتەوە تكايه؟، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نيە؟، بە كۆی دەنگ پەسند كرا، بۆ ماددەی چوارەم فەرموون.

**بەڕێز د.رۆژان عبد القادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة الرابعة:

تتولى الهيئة المهام الآتية لتحقيق أهدافها:

1- إقتراح السياسة العامة لحماية البيئة من التلوث و العمل على تحسين نوعيتها و رفعها إلى مجلس الوزراء للمصادقة عليها و تكون ملزمة الاتباع في الاقليم.

2- وضع الخطط السنوية و المتوسطة و بعيدة المدى لحماية البيئة و تحسينها.

3- إصدار التعليمات الخاصة بالمحددات و الضوابط و المعلومات البيئية المطلوبة و مراقبة الملائة البيئية للمشاريع، و سلامة و صحة تنفيذ هذه التعليمات مع الأخذ بنظر الإعتبار العهود و المواثيق الدولية لحماية البيئة و القوانين النافذة.

4- إجراء المسوحات البيئية و الفحوصات المتعلقة بالملوثات البيئية و العوامل المؤثرة في سلامة البيئة بالتنسيق مع الوزارات و الجهات المعنية.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ماددەی چوارەم:

دەستە ئەم ئەركانە دەگرێتە ئەستۆ بۆ بەدیهێنانی ئامانجەكانی:

1- پێشنیازکردنی سیاسەتی گشتی بۆ پاراستنی ژینگە لە پیسبوون و کارکردن لە پێناو چاککردنی جۆرەکەی و بەرزکردنەوەی بۆ ئەنجومەنی وەزیران بە مەبەستی پەسندکردنی و دەبێ پەیڕەو بکرێ لە هەرێم.

2- دانانی پلانی سااڵنە و ناوەندیی و درێژخایەن بۆ پاراستنی ژینگە و چاککردنی.

3- دەرچوواندنی ڕێنمایی تایبەت بۆ دەستنیشان کردن و بەرزەفتیەکان و زانیاری پێویستی ژینگەیی و چاودێری کردنی گونجانی ژینگە بۆ پرۆژەکان و سەلامەتی و دروستی جێبەجێ کردنی ئەم ڕێنماییانە، لەگەڵ ڕەچاوکردنی بەڵێن و پەیمانە نێو دەولەتیەکان بۆ پاراستنی ژینگە و یاسا کار پێکراوەکان.

4-ئەنجامدانی ڕێپێوکردنی ژینگەیی و پشکنینەکان کە پەیوەندیدارن بە پیسکەرەکانی ژینگە و هۆکارە کاریگەرەکان لەسەر سەلامەتی ژینگە بە هەماهەنگ کردن لەگەڵ وەزارەتەکان و لایەنە پەیوەندیدارەکان.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئێمە وەکو زۆرینەی هەردوو لێژنەی یاسایی و لێژنەی تەندروستی و ژینگە لەگەڵ دەقی ماددەکەین، تەنها دوو تێبینیمان هەیە، یەکەمیان ئەوەیە: دووبارە دارشتنەوەی بڕگە (1)ی ماددەکە کە بەو شێوەیە دەبێت:

(إقتراح السياسة العامة لحماية البيئة من التلوث و العمل على تحسين نوعيتها و رفعها إلى مجلس الوزراء للمصادقة عليها)

دووەم: دووبارە دارشتنەوەی بڕگە (4)ی ماددەکە کە بەو شێوەیە دەبێ:

(إجراء المسوحات و الفحوصات المتعلقة بالملوثات البيئية و العوامل المؤثرة على سلامة البيئة و إعداد الخرائط البيئية بالتنسيق مع الوزارات و الجهات ذات العلاقة)

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان ئێستا کێ دەیەوێ قسە بکات لەسەر ئەو ماددەیە دەستی بەرز بکات، تکایە ناوتان بڵێن، ئەو بەڕێزانەی ناویان نووسیوە، ئەو بەڕێزانەن: لانا أحمد، عمر نورەدینی، ناسك توفیق، زکیە سەید صالح، د. بشیر خلیل، پەروین عبدالرحمن، تارا تحسین، عمر عبدالعزیز، د.أحمد وەرتێ، کەس ماوە؟ نیە، ڕێزدار لانا خان کەرەمکە.

**بەڕێز لانا أحمد محمود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من بەس ئیقتیراحێکم هەیە بە نیسبەت ماددەی (4)، فەقەرەی یەکەم ئەو جوملەی بۆ ئیزافە بکرێ (إقتراح السياسة العامة لحماية البيئة من التلوث و العمل على تحسين نوعيتها و المحافظة على مكونات البيئة و عناصرها و الإرتقاء بها و رفعها إلى مجلس الوزراء للمصادقة عليها)، فەقەرەی (4)یش وەك خۆی بمێنێت، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، ڕێزدار عمر نورەدینی، کەرەمکە.

**بەڕێز عمر حمد أمین نورەدینی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەو پێیەی کە یەکێك لە ئامانجەکانی ئەودەستەیە، بەرزکردنەوەی ئاستی هوشیارکردنەوەی ژینگەییە، هەروەها پتەوکردنی هەست کردنی بەرپرسیارێتی تاك و کۆمەڵگایە، هەروەها بەو پێیەی کە بۆ هێنانە دی هەر ئامانجێك ئێمە پێویستمان بە دیاری کردنی ئەرکێك و دیاری کردنی میکانیزم و ئالیەتی تایبەتیە، بۆیە بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری من پێشنیار دەکەم کە لەو ماددەیەدا ئەرکێکی تر زیاد بکرێ، ئەویش ئەنجامدانی باس و لێکۆڵینەوەی زانستی، هەروەها گرێدانی کۆنگرە و کۆنفرانس و سیمیناری تایبەت بە بەرز کردنەوەی ئاستی هۆشیاری، هەروەها دەستنیشان کردنی گیر و گرفتەکان و پێشنیار کردن بۆ چارەسەریان، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، ڕێزدار ناسك خان، کەرەمکە.

**بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

دیارە خاڵی یەکەمی منیش کە حەز دەکەم زیاد بکرێ هەر ئەو قسەی کاك دکتۆرە، بەڵام من بە شێوەیەکی تر دەڵێم: کاتێ تۆ ئامانجت هۆشیارکردنەوەیە بەڵام لە ئەرکەکاندا ئەرکێ دیاری نەکراوە، ئەگەر خاڵێك زیاد بکەین، بڵێین: بڵاوکردنەوەی هۆشیاری ژینگەیی لە ڕێگەی دەزگاکانی ڕاگەیاندن و بە تایبەتی لە نێوان تۆێژە جیاجیاکان، بە تایبەتی لە ناوەندەکانی خوێندن، بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پەروەردە و خوێندنی باڵا، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی تر: ئامادەکردنی ڕاپۆرتێکی ساڵانە لەسەر بارودۆخی ژینگەی کوردستان و پێشکەش کردنی بە ئەنجومەنی وەزیران، بۆ ئەوەی بەرچاو ڕۆشن بێ لەسەر ئاستی ئەوە، خاڵی چوارەمی ماددەکەش، دیارە کە دەڵێ بە هەماهەنگی کردن لەگەڵ وەزارەتەکان و لایەنە پەیوەندیدارەکان، ئەوە بنووسرێ لایەنە پەیوەندیدارەکانی هەرێم و عیراق، چونکە ژینگە دابڕاو نیە لە عیراق، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، ڕێزدار زکیة صالح، کەرەمکە.

**بەڕێز زکیه صالح عبدالخالق:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

خاڵا یەکێ دا هاتی پێشنیازکردن، بە ڕەئیا من ژ بڕی پێشنیاز کردن، ئەڤە ببێت و نەبێت دەزگایەکی جێبەجێکارە ژی، ژ بەر هەندێ پێشنیازکردن و جێبەجێ کردن ژی بێتە زێدە کرن، و ئەوی دیکەژی خاڵا ئێکێ و دووێ بکەینە خالەك، یەعنی دەمج بکەین لەگەڵ یەك بێتە صیاغە کردن، پێشنیازکردن و جێبەجێ کردنی سیاسات و ستراتیجیات و پلانی تایبەت بە پاراستنی ژینگە بە پێکهاتە جۆراو جۆرەکانی و بەرزکردنەوەی بۆ ئەنجومەنی وەزیران بە مەبەستی پەسندکردن، بە ڕەئی من ئەگەر خاڵاکادی ژی بێتە زێدەکرن باشە، ئەو ژی ئەو حالەتێکی تارىء پێش سەبارەت ژینگەهێ، خاڵەك ژی فی ڕەنگی بێتە داڕێتن، دانانی پلانی ناکاوی نیشتمانی بۆ بەڕەنگار بوونەوەی ئەو ڕووداوە سروشتیانە و پیسبوونی بە هەموو شێوازێك، بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار بشیر خلیل، کەرەمکە.

**بەڕێز بشیر خلیل توفیق:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

لە ماددەی (4) خاڵی (3)، مولاحەزەکم هەیە لە نەصە عەرەبیەکەی، (إصدار التعلیمات الخاصة بالمحددات و الروابط و المعلومات البیئیة المطلوبة و مراقبة الملائة البیئیة)، ئەگەر مەلائەیە ئەوە وشەکە مەعنای گونجان نادا لە زمانی کوردیدا، ئەگەریش لە تەبعەکەی غەلەت بووە، پێیان بڵێن: مولائەمەیە یان مەلائەیە؟ مەلائە مەعنای گونجان نادا، یان ببێتە (الملائمة البیئیة) یان ببێتە (السلامة البیئیة للمشاریع)، واتا (سلامة)ەکەی پاشان کە دەڵێ: (و سلامة و صحة تنفیذ هذه المشاریع)، ئەو سەلامەی دووەم زیادە لەوێ، بێتە جێی مەلائەکە، ببێتە (ومراقبة السلامة البیئیة للمشاریع)، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار پەروین خان، کەرەمکە.

**بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من پێشنیار دەکەم کە خاڵێك بۆ ئەوە زیاد بکرێ، سەرەتا پشتگیری هەردوو لێژنەکە دەکەم، کە سەرپەرشتی کاری گواستنەوە و چارەسەرکردنی پاشماوە خراپەکان بکات، دووەم: پێدانی ڕەزامەندی بۆ هێنانی غازات و کەل و پەلی ساردکەرەوە (ئەجهیزەی تەبرید)، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار تارا خان، کەرەمکە.

**بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من هەر ئەوەندە پێشنیاز دەکەم، ئەگەر بکرێت لە فەقەرەی دووەم کە باس دەکات بۆ پلانی ساڵانە و ناوەندی کە دیار دەکرێت، لێرەدا پێشکەش بە ئەنجومەنی وەزیران دەکرێ بۆ پەسندکردنی، بۆ ئەوەی دواتر سەرجەم حکومەت و هەڵبەتە وەزارەت و دام و دەزگاکان ئاگاداری یەکتر بن لە دانانی ئەو پلانە و ئەو پرۆژانەی کە بۆ ئاوەدانکردنەوە و پەرەپێدان دادەنرێت، بۆ ئەوەی لەسەر بنەمایەکی ژینگەیی بن، زاراوەی پەرەپێدانی بەردەوام، تەنمیەی موستەدامە ڕەچاو بکرێ لە داڕشتنی پلانەکان، بۆی زیاد بکرێت، من وای دەبینم، دووەم خاڵیش: ئەوەی دەیبینم ئەرکێکی تر ئەگەر بکرێت لە ڕووی یاساییەوە بۆ ئەو دەستەیە زیاد بکرێت بە دواداچوون هەبێت، یاسایی بەسەر ئەو کەسانەی سەرپێچکارانی بنەمای زانستیەکانی ژینگەیی بن، واتا مافی شکایەت کردنیان هەبێ لەو دەزگایە بتوانن، ئەگەر لە ڕووی یاساییەوە دەکرێت، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار عمر عبدالعزیز، کەرەمکە.

**بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بە نیسبەت ماددەی چوارەوە من دوو، سێ تێبینیم هەیە، یەکەمیان: پشتگیری تەعدیلاتی هەر دوو بەڕێزان لێژنەی یاسایی و تەندروستی و ژینگە دەکەم، (ما عدا) ئەوەی کە تەعدیلیان کردووە لە خاڵی (3) کە دێمە سەری، من وادەزانم تێکەڵیەك لە بەینی ئەو مەهام و ئەهدافە دروست بووە، یەعنی بەشێك لە ئەهداف، لەوێ مەهامە ئەوەی نووسراوە، بۆ نموونە: (إزالة و معالجة آثار الأسلحة)، ئەوە نابێتە هەدەف بەڕاستی، فەرقی چیە لەگەڵ خاڵی (3) کە نووسیومانە (إصدار التعليمات الخاصة)، یان شتێکی میکانیزمە زیاتر لەوەی ئامانج بێ، بە بۆچوونی خۆم تێکەڵیەك لە بەینی ئامانجەکان و ئەرکەکان دروست بووە، بە نیسبەت خاڵی (3) مولاحەزەیەکی لوغەوی و قەواعیدی هەیە کە ئەگەر ڕێزدارانی لێژنە مولاحەزەی بکەن، لێژنەی یاسایی، (إصدار التعليمات الخاصة بالمحددات و الثوابت و المعلومات البيئية المطلوبة و مراقبة الملائمة البيئية للمشاريع، و سلامة و صحة تنفيذ هذه التعليمات مع الأخذ بنظر الإعتبار)، ئەوە بەو شێوەیە نابێ لە عەرەبی، دەبێت بوترێ: (مع أخذ العهود و المواثيق بنظر الإعتبار)، یەعنی (أخذ بنظر الإعتبار) بچێتە ئاخیری ڕستەکەوە، بە نیسبەت خاڵی (3): ئیقتیراحی بڕگەیەك دەکەم ئیزافە بکرێ، لەگەڵ ئەوەی کە هەردوو لێژنەی بەڕێز قسەی زۆریان لەسەر کردووە، بە تایبەتی لێژنەی تەندروستی و ژینگە کە مەعنیە بەمە، بەڵام با مەجالێك بهێڵینەوە، ئەگەر ئێمە شتێکمان لە دەست دەرچووبێ، بۆی نەچووبین، نەهاتبێت بە خەیاڵ و زهنماندا، ماددەیەك ئیزافە بکەین کە دانی صەلاحیات بێ بەو هەیئە بەڕێزە، بەو شێوەیە: (إقتراح مشروع قوانين)، یەعنی لە زمنی مەهامدا ئەوە دادەنێین، (إقتراح مشروع القوانين و الأنظمة المتعلقة بتحسين البيئة و رفعها إلى مجلس الوزراء لغرض المصادقة عليها)، کە ئەوە ڕەنگە

بلێم تەحصیل حاصلە، بەس وەکو کاك شێروان لە فەقەرەیەکی تردا ڕوونی کردەوە، ئەگەر تەوزیحێکی باشتری بۆ بدەین زیاتر خزمەت دەکات، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، ڕێزدار د. أحمد وەرتێ، کەرەمکە.

**بەڕێز د. أحمد إبراهیم علی احمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

سوپاس، قسەکانم کرا.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس بۆ جەنابت، لێژنەی یاسایی وەڵامتان بۆ ئەو موداخەلانە تکایە؟

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمان، هەندێکیان باسیان لە دەمج کردنی خاڵەکان کرد، خاڵەکان یەك بگرنەوە، یان بە کورتر باس بکرێ، بەو شێوەیەی کە هاتووە لە پرۆژەکەی حکومەت، وابزانم خاڵەکان لەوە کورتر بکرێتەوە ئەو موعنایە نادا کە پێویستە ئەو دەستەیە بەو ئەرکانە هەستێ، سەبارەت بە بحوس و دیراسات، کە پێشنیار کرا (إجراء البحوث و الدراسات)، ئەوە شتێکی زۆرباشە پشتگیری لێدەکەین، بەڵام لە یاسای ژمارە (8)ی (2008)، لەو یاسایەدا هاتووە، لە ماددە (3)ی یاساکە باس لەو خاڵە کراوە، هەروەها باس لە پرۆگرامی خوێندن کرا لە وەزارەتی پەروەردە، ئەوەش لە یاساکە ئەو خاڵانەی هەموو تێدایە، لە ماددە (3) بڕگە (3) هاتووە: (على المؤسسات التربوية و الأكاديمية في الإقليم العامة و الخاصة أن تدخل في مناهجها برامج تربوية بيئية بالتنسيق مع الوزارة)، ئەو خاڵەش لەوێ هاتووە، سەبارەت بەو پێشنیارەی کە لەلایەن د. بشیر کرا، (الرقابه البيئيه)، (السلامة البيئية)، ئێمەش پێمان باشە (مراقبة الملائمة البيئية للمشاريع) بکرێتە (السلامة البيئية للمشاريع)، پشتگیری لەو پێشنیارەی دکتۆر دەکەین، سەبارەت بە پێشنیاری بەدواداچوون بکرێ بۆ ئەوەی تا چەند بزانین کارگەکان ڕەچاوی ئەو پێوەرە نێودەوڵەتیانە دەکەن، بۆ چاککردنی ژینگە، یاخود پیسبوونی ژینگە کەم بکرێتەوە، ئەوە لە ماددە (16)ی یاسای ژمارە (8)ی سالی 2008 هەیئەی ڕەقابە و تەفتیشمان هەیە، کە بە دواداچوون دەکات دوای ئەوە کارگەکان ڕەزامەندی وەردەگرن، کەوا پێوەرەکانی چاککردنی ژینگە لەبەرچاو بگرن و ئیشەکانیان، کارەکانیان، یاخود کارگەکانیان نەبێتە هۆی پیسبوونی ژینگە، ئەوە دوای دامەزراندنیش، سەرۆکی دەستە بۆی هەیە ئەو کارگانە ڕابگرێ و دایبخات، ئەگەر لە دوای کارکردنیان ڕەچاوی ئەو شتانەیان نەکرد، ئەوە کاری هەیئەی تەفتیش و ڕەقابەی بیئیە، کە لە ماددە (16) باس کراوە، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**لێژنەی یاسایی کەرەمکە.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ئیزافەتەن لەسەر ئەوەی دکتۆرە ڕۆژان ئیشارەتی پێدا، ئێمەش پێمان وایە (الملائة البيئية)، زۆر زۆر گونجاو نیە، ئەگەر ببێتە (السلامة البيئية) یان (الملائمة البيئية) ڕەنگە باشتر بێ، وەك بڵێی خەڵك بە سەهلی تێی دەگا، ئەوە خاڵی یەکەم، بەس بە نیسبەت ئەو خاڵەی تر کە برای بەڕێزم کاك عمر عبدالعزیز ئیشارەتی پێدا، بە نیسبەت ئیقتیراحی مەشاریعی قەوانین، ئێمە بڵێین ئەو هەیئاتە، ئێمە دەبێ یان بدەینە هەموو هەیئاتێك، یان نابێ بدەینە هەیئەتێك، نەدەنە هەیئەتێکی تر، کەواتە ئەوە جێگای نیە لێرە ئێمە دەسەڵاتیان بدەینێ کە حەقیان هەبێ ئیقتیراحی مەشاریعی قەوانین بکەین، بەڵام ئەگەر ئێمە هاتینە ئەو قەناعەتەی کە ئیقتیراحی مەشاریعی قەوانین بدەینە ئەو هەیئاتانەی کە (غير مرتبطة) بە وەزارەت، ئێمە دەتوانین بە شکلێکی عام لە یاسایەکدا، یان لە تەعدیلێکدا، یان لە نیزام داخلی خۆمان دا، (على كل حال) دەبێ ئیشارەت بەو مەسەلانە بدەین، عەجەبە (الهيئات الغير المرتبطة بالوزارة) حەقی ئەوەی هەیە مەشاریعی تەقدیم بکات؟ یان تەقدیم نەکات، نەك تەنها موعالەجەی ئەو خاڵە بکەین، ئەوەی تر: بە ڕەئی ئێمە من نازانم مەسەلەی کەواریسی تەبیعی تێدا هاتیە، ئەگەر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئیجازەم پێ بدا، من تەنها عینوانی فەصلەکانم لە قانون ژمارە (18)م خوێندەوە، هەتا بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئەگەر فەصلەکانیان بۆ بخوێنمەوە، ڕەنگە ئەو سوئالانەی کە دەیکەن، نەیکەن، چونکە هەموو لە فەصل و بابەتەکان هەیە، ئەگەر جەنابی سەرۆکی پەرلەمان ڕێگەم پێ بدا.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**کەرەمکە فەرموو.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**بەڕێزان ئەو فەصلانەی کە لە قانونی ژمارە (8)ی ساڵی (2008) هاتووە، حەز دەکەم ئیتیلاعتان لەسەر هەبێ و باش بیخوێننەوە، یەك لەو فەصلانە:**

**1- صندوق حماية و تحسين البيئة في الإقليم.**

**2- التخطيط البيئي.**

**3- تقدير الأثر البيئي و الموافقات البيئية.**

**4- التفتيش و الرقابة البيئية.**

**5- التدابير التحفيزية.**

**6- المسؤولية و التعويض عن الأضرار.**

7- حماية و تحسين المياه.

8- حماية و تحسين الهواء.

9- حماية و تحسين التربة.

10- المحافظة على التنوع الأحيائي.

11- إدارة النفايات و المواد الخطرة.

12- المبيدات و المركبات الكيميائية.

13- مواجهة الكوارث الطبيعية.

14- الأحكام الختامية.

15- الأحكام العقابية.

ئەوە بە تەفصیل هاتووە لەو یاسایە، بۆیە ئێمە دوای گفتوگۆ کردن هاتینە ئەو قەناعەتە کە ئەو یاسایە (نافذ المفعول) بێ بەو قەدەرەی کە تەعاروز نەکات لەگەڵ ئەو یاسایەی کە ئەوڕۆ ئێمە پەسندی دەکەین، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کەرەمکە فەرموو.

**بەڕێز حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئەگەر جەنابت ڕێگە بدەی، من بەشی دووەمی یاسای ژمارە (8)ی ساڵی (2008) دەخوێنمەوە، پرینسیپە بنەڕەتیەکان و حوکمە گشتیەکان.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کەرەمکە فەرموو.

**بەڕێز حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

1- هەموو مرۆڤێك مافی ئەوەی هەیە لە ژینگەیەکی هێمن و پاك دا بژی، ئەرکی هەموو کەسێکە کار لە پێناو پاراستنی ژینگە و پاکییەکەیدا بکات.

2- مەسەلەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە کرداری پلاندانانـدا لەسەر ئاستی یاساکاری و بەرنامە و نەخشە و پەرەپێدان بۆ هەموو کەرتە جیاوازەکان لە هەرێمدا ڕەچاو دەکرێ.

3- پێویستە هەموو دەزگاکانی پەروەردە و ئەکادیمی لە هەرێم، چ گشتی و چ تایبەتی، بەرنامەی پەروەردەیی ژینگەیی بخەنە نێو پرۆگرامەکانیان، ئەوەش بە هەماهەنگی دەبێت لەگەڵ وەزارەتدا.

4-پێویستە لەسەر ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دەزگا گشتیەکان و تایبەتیەکان کە لە مەیدانی پەروەردە و فێرکردن و مەشق و لێکۆڵینەوە و ڕاگەیاندن و ڕۆشنبیری و ئەوقاف و ئەوانی تر کار دەکەن، هەوڵ لە پێناو بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری و هۆشیاری ژینگەیی لە هەرێمدا بدەن.

5-پێویستە لەسەر هەموو لایەنە کارگێڕییەکان، هەر یەکەو بە پێی تایبەتمەندی خۆیان کار لە پێناوی کەمکردنەوەی بە کارهێنانی داهاتە سروشتیەکان بۆ هێنانی گەشەپێدانی بەردەوام بکەن.

6-پێویستە لەسەر دەزگا تەندروستیەکان و دەزگای پێوان و کۆنترۆلی جۆری پرینسیپەکانی تەندروستی ژینگەیی لە پرۆگرامی کارەکانیان دا ڕەچاو بکەن.

7-وەزارەت بۆی هەیە هاوکاری و هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە نێودەوڵەتیە ناحکومیەکان لە بواری پاراستن و چاکردنی ژینگە دا بکات.

8-پێویستە وەزارەت هاوکاری و هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی ژینگەی عێراقدا لە هەر چیەك پەیوەندی بە ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتیەکانەوە هەیە بکات.

کەواتە هەموو ئەو خاڵانەی کە پەیوەندی هەیە بە کاری ژینگەیی ناکەوێتە ئەستۆی ئەو هەیئەتە، ئێمە باسی هەیئەتێکی بچووك دەکەین، لەگەڵ هەیئەتەکە مەجلیسێك هەیە بەشێك لە کارەکان ئەو مەجلیسە دەیکات، کە لە هەموو دەزگا پەیوەندیدرەکانی حکومەت پێك هاتووە، ئەرکێکی زۆریش دەکەوێتە سەر ئەو مەجلیسە کە بەشێکیان هەموو ئەو وەزارەتانەی تێدایە لە پەروەردە، لە وەزارەتی خوێندنی باڵا، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، هەر وەکو بینیشتان ئەرك دەخاتە سەر هەموو لایەك، هەتا وەزارەتی ئەوقاف و کۆمەڵەی ئەو وەزارەتانەی تر لە مەسەلەی بڵاوکردنەوەی هۆشیاری ژینگەیی، بە نیسبەت ئیتیفاقاتی نێودەوڵەتیش، بەڕاستی ئیتیفاقات، ئیتیفاقاتێکی چۆن دەڵێی کاری حکومەتی عێراقە، کاری دەولیە، لەوانە ئیتیفاقی حیمایەی توراسی عالەمی هەیە کە یونسکۆ دەیکات، ئەوەش لەگەڵ عێراق دەیکات، عێراق تەسجیلی خاڵەکان دەکات، تەرشیحی شوێنەکان دەکات، دووەم: قانونی دەولی هەیە بۆ ئیدارەی مەوادی کیمیاوی، مونەزەمەی ئەغزییە و زراعەی عالەمی دەیکات، ئیتیفاقی (سلامة) هەیە لە مەوادی کیمیاوی، ئەویش مونەزەمەی عەمەلی دەولی دەیکات، لائیحەی ئیتیحادی ئیقتیصادی ئەوروپی عەینەن شت لە ساڵەکانی (84)، (85)، (98)، ئەو لائیحەی داناوە، ئیتیفاقی بازل هەیە لە ساڵی (1989) ئەوەش بۆ نەقلی نەفایات لە بەینی دەوڵەت، یەعنی هەموو ئەو کارانەی کە ئێستا باسی دەکەین، چ بیئەی تەبیعی، چ بیئەی تەسویقی، هەموو شموولی ئێمە ناکات وەکو هەرێم، هەموو شموولی ئەو هەیئەیە ناکات وەکو هەیئە، بەڵکو کارەکە تەوزیح دەبێ لە بەینی دەوڵەتان، عیراق، هەرێم، لە هەرێمیشدا لە بەینی دەستە و ئەنجومەنی ژینگە، لە بەینی هەموو دەزگاکانی پەیوەندیداریش، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان ئێستا ئاخیر صیاغە بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، کەرەمکە.

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

المادة الرابعة:

تتولى الهيئة المهام الآتية لتحقيق أهدافها:

1- إقتراح السياسة العامة لحماية البيئة من التلوث و العمل على تحسين نوعيتها و رفعها إلى مجلس الوزراء للمصادقة عليها.

2- وضع الخطط السنوية و المتوسطة و بعيدة المدى لحماية البيئة و تحسينها.

3- إصدار التعليمات الخاصة بالمحددات و الضوابط و المعلومات البيئية المطلوبة و مراقبة السلامة البيئية للمشاريع، و سلامة و صحة تنفيذ هذه التعليمات مع الأخذ بنظر الإعتبار العهود و المواثيق الدولية لحماية البيئة و القوانين النافذة.

4- إجراء المسوحات و الفحوصات المتعلقة بالملوثات البيئية و العوامل المؤثرة على سلامة البيئة و إعداد الخرائط البيئية بالتنسيق مع الوزارات و الجهات المعنية.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

ماددەی چوارەم:

دەستە ئەم ئەرکانە دەگرێتە ئەستۆ بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی:

1- پێشنیازکردنی سیاسەتی گشتی بۆ پاراستنی ژینگە لە پیسبوون و کارکردن لە پێناو چاککردنی جۆرەکەی و بەرزکردنەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران بە مەبەستی پەسندکردنی.

2- دانانی پلانی ساڵانە و ناوەندیی و درێژخایەن بۆ پاراستنی ژینگە و چاککردنی.

3- دەرچووواندنی ڕێنمایی تایبەت بۆ دەستنیشان کردن و بەرزەفتیەکان و زانیاری پێویستی ژینگەیی و چاودێری کردنی گونجانی ژینگە بۆ پرۆژەکان و سەلامەتی و دروستی جێبەجێ کردنی ئەم ڕێنماییانە، لەگەڵ ڕەچاوکردنی بەڵێن و پەیمانە نێو دەولەتیەکان بۆ پاراستنی ژینگە و یاسا کار پێکراوەکان.

4- ئەنجامدانی ڕووپێوەکان و پشکنینەکانی پەیوەست بە پیسبوونی ژینگە و ئەو هۆکارانەی کە کاریگەرییان هەیە لەسەر سەلامەتی ژینگە و ئامادەکردنی نەخشە ژینگەییەکان بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان و لایەنە پەیوەندیدارەکان دا.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان ئێستا کێ لەگەڵە بەو صیاغەیەی کە بە عەرەبی و کوردی خوێندرایەوە، دەستی بەرز بکات تکایە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی پێنجەم، فەرموو.

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة الخامسة:

اولاً: يكون للهيئة رئيس بدرجة خاصة وهو الرئيس الأعلى لها و المسؤول عن اعمالها وتوجيه سياساتها، والاشراف والرقابة عليها، وتصدر عنه وتنفذ بإشرافه جميع القرارات والأوامر والتعليمات في كل ما له علاقة

بمهام الهيئة وصلاحياتها و سائر شؤونها الفنية والمالية والإدارية وفق أحكام القانون، وهو المسؤول أمام مجلس الوزراء.

ثانياً: يشترط فيمن يعين رئيساً للهيئة مايلي:

1- أن يكون من مواطني الاقليم و مقيماً فيه إقامة دائمة.

2- أن يكون حاصلاً على شهادة جامعية أولية على الأقل، ومتمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال الإختصاص.

3- أن يكون حسن السيرة والسلوك وغير محكوم بجريمة مخلة بالشرف.

4- لم يشارك في الجرائم التي إرتكبتها السلطة القمعية.

ثالثاً: يعين الرئيس بمرسوم اقليمي وبناءاً على ترشيح من مجلس الوزراء.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ماددەی پێنجەم:

یەکەم: دەستە سەرۆکێکی دەبێ بەپلەی تایبەت و خۆی سەرۆکی بالاێەتی و بەرپرسە لەکارەکانی و ئاراستە کردنی سیاسەتەکانی و سەرپەرشتی و چاودێری کردنی و هەموو بڕیار و فەرمان وڕێنماییەکانی پەیوەندییان هەبێ بەئەرکەکانی دەستە و دەسەلاتەکانی و هەموو کاروبارێکی هونەریی و دارایی بە پێی حوکمەکانی یاسا لەوەوە دەردەچن و بە سەرپەرشتی ئەو جێبەجێ دەکرێن و خۆی بەرپرسە لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا.

دووەم: ئەوەی بە سەرۆکی دەستە دادەمەزرێ دەبێ ئەم مەرجانەی خوارەوەی لێ بێتە دی:

1- دەبێ لە هاوولاتی هەرێم بێ وبەردەوام لێی نیشتەجێ بێت.

2- دەبێ بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەلایەنی کەم هەبێ و لەبواری پسپۆرییەکەی خۆی لێهاتوویی و شارەزایی هەبێت.

3- خوو و ڕەوشتی باش بێ و بە تاوانی ئابڕوو بەر حوکم نەدرابێ.

4- بەشداری لەو تاوانانە نەکردبێ کە دەسەلاتی داپلۆسێنەر ئەنجامی دابن.

سێیەم: سەرۆک بە مەرسوومێکی هەرێمی و لەسەر پالاوتنی لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دادەمەزرێ.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لێژنەی هاوبەش ڕەئیتان؟

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئێمە وەکو هەردوو لێژنەی یاسایی و لێژنەی تەندروستی و ژینگە لەگەڵ دەقی ماددەکەین، تەنها و تەنها دوو مولاحەزەمان هەیە، مولاحەزەی یەکەمیان ئەوەیە: دووبارە دابڕشتنەوەی بڕگە (1)ی لە (أولاً)، لە ماددەکە کە بەو شێوەیە دەبێ: (أن يكون من مواطني الإقليم أو ساكناً فيه)، مولاحەزەی دووەمیش: دووبارە

داڕشتنەوەی بڕگە (3) (أولاً)، لە ماددەکە کە بەو شێوەیە دەبێ: ان یکون حسن السیرة والسلوك وغیر محکوم بجنایة او جنحة مخلة بالشرف، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان ئێستا کێ دەیەوێ قسە بکات لەسەر ئەو ماددەیە دەستی بەرز بکات؟ بەڕێزان ئەو بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بکەن، دانا سعید صوفی، د. بشیر خلیل، ڕزگار محمد أمین، عمر هەورامی، عمر عبدالعزیز، کەرەمکە، ڕێزدار دانا سعید.

**بەڕێز دانا سعید صۆفی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من تەنیا تێبینیم لەسەر خاڵی سێیەم لە بڕگەی دووەم هەیە بە نیسبەت مەرجەکان، کە دەڵێ: دەبێ خوو و ڕەوشتی باش بێ و تاوانی ئابڕوو بەری نەبێ، ئێمە چۆن دەتوانین خوو و ڕەوشتی باش بێ؟ یەعنی چ قیاسێك هەیە بۆ ئەوەی بتوانین بیپێوین، ڕاستیەکەی ئەوە لە ڕووی یاساییەوە ئەوە کافیە تاوانی ئابڕوو بەری نەبێ، پێمواید ئەوە کافیە، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ڕێزدار د. بشیر، کەرەمکە.

**بەڕێز د. بشیر خلیل توفیق:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من دیسان لە نەصە عەرەبیەکەی دوو مولاحەزەم هەیە، لە خوێندنەوەکەی تەواو بوو، بەڵام لە نووسینەکەی (ال) زیادە، ئەویش لە (أولاً: یکون للهیئة رئیس بدرجة خاصة وهو الرئیس الاعلی لها)، لە سەتری ئەخیر (وهو المسؤول امام المجلس الوزراء)، (ال) مەجلیس زیادە، ئەگەر ئەوە هەیە، دەبێ لابچێ، لە خاڵی چوارەمی (ثانیاً) لە نەصە عەرەبیەکە (لم یشارك في الجرائم التي إرتکبتها السلطة القمعیة)، ئەوە ڕەکیکە لە زمانی عەرەبیدا، من وای بە چاك دەزانم کە بوترێ: (لم یکن قد شارك في الجرائم)، نەك (لم یشارك)، (لم یکن قد شارك) ئەوەی بەشداری نەکردووە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، ڕێزدار ڕزگار محمد أمین، کەرەمکە.

**بەڕێز ڕزگار محمد أمین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من مولاحەزەم دووبارە لەسەر مەسەلەی (مواطن) هەیە، ئێمە ئەگەر ئاوا سەیری بکەین، بە زاهیری (مواطن)، تێدەگەین یەعنی خەڵکی کوردستان، بەڵام مەسەلەی (مواطن) وەکو تەعبیرێکی قانونی ورد کە مەعنا بدات، یان دەبێ تەعریف بکرێت، لە تەعریفەکاندا، ئەگەر بڵێن نایەوێ، ئەی ئیقلیم بۆ چیەتی؟ کە ئێمە ئیقلیمی کوردستانی عیراق تەعریف دەکەین، (المواطن) چۆن تەعریف نەکەین؟ ئەگەر نایەوێ، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ (مواطن)، من لە یەك لە قانونەکان دیتوومە، قانونی عقوبات، تەعریفی (مواطن)مان بۆ دەکات دەڵێ: (هو أحد رعايا جمهورية العراق و يعتبر في حكم المواطن من لا جنسية له إذا كان مقيماً في الجمهورية)، ما مەعنا (مواطن) کەسێکیش دەگرێتەوە کە جنسیەشی نیە، ئێمە ئەگەر یەکێك تەڵەبی تەقدیم کرد بڵێ: من (مواطن)ی کوردستانم، معیارەکان چیە؟ کەلیمەی (مواطن) کە ئێمە لێرە بە جنسیە وەرمان گرتووە، عیراق بە نیزامی جنسیەی وەرگرتووە، حەز دەکەم ئەوە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، ڕێزدار عمر هەورامی، کەرەمکە.

**بەڕێز عمر صديق محمد هەورامی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من تەنها لەسەر سەرۆکی دەستە بە پلەی تایبەت، بە باوەڕی من ئەو پلەیە دەستنیشان بکرێ باشترە، چونکە دواتر ئەو سەرۆکی دەستەیە، هەم حقوق و هەم واجیباتی دەبێ، هەم مامەڵە دەکات لەگەڵ دامەزراوەکانی حکومی و دامەزراوەی مەدەنی، بۆ ئەوەی حقوقەکانی و واجیبەکانی دیار بێت بە ڕوونی، باشتر وایە پلە تایبەتەکە دەستنیشان بکرێ، چ پلەیەکە؟ خاڵی چوارەم: (بەشداری لەو تاوانانە نەکردبێ کە دەسەڵاتی داپڵۆسێنەر ئەنجامی دابن)، تەصەور دەکەم ئەو بڕگەیەش هەندێ وزووحی دەوێ، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، ڕێزدار عمر عبدالعزیز، کەرەمکە.

**بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

لەسەر ماددەی پێنج سێ تێبینیم هەیە، یەکیان: بە نیسبەت بڕگەی یەکەوە بەڕاستی زۆر درێژە، نازانم ئەو هەموو عەتفەی بۆ چیە؟ ئەوە تەحصیل حاصلە، ڕەئیس کە موشریف بوو، کە مەسئول بوو، لەبەر ئەوە پێم باشە بکرێتە یەك دێر بەو شێوەیە: (يكون للهيئة رئيس بدرجة خاصة و هو المسؤول عن أعمالها و هو المسؤول أمام مجلس الوزراء)، چونکە ئەوانە هەموو مەهامن نووسراون، بە تەبیعەتی حال ڕەئیسی یەکەم ئەو ئیشانەی هەیە، چوار دێر زۆرە بۆ ئەوە، بە نیسبەت بڕگەی دوو، لە بەندی (2)، بڕگەی (2)، پێم باشە کە ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێ: (أن يكون حاصلاً على شهادة جامعية أولية)، چونکە لە ئاخیری وتراوە (في مجال الإختصاص) شتێك دیاری نەکراوە، لە دوای (على الأقل)، ئەو عیبارەتە ئیزافە بکەین: (في

إحدى الفروع العلمية ذات العلاقة بالبيئة)، ئەگەر دەمانەوێ فیعلەن لە مەجالی ئیختیصاصی خۆی بێ، یان دەبـێ شـتێکی وا بڵـێین، یـان (في مجـال الإختصـاص) وا بـە عمـومی بمێنێتـەوە وازح نیـە، کـام مـەجالی ئیختیصاص؟ ئەگەر باس لە بیئەشە، نامانەوێ تەحدیدەن بڵێین: بیئـە بـێ، بـا بڵـێین: (ذات العلاقـة)، یـان (قریب من)، شتێك بڵێین، کە ئەو عیبارەتەم پێ باشە: (في إحدى الفروع العلمیـة ذات العلاقـة بالبیئـة)، بـە نیسبەت خاڵی سێ، یەعنی بەندی (3) لە خاڵی (2)، (أن یکون حسن السیرة والسلوك وغیر محکوم علیـه)، کەلیمەی (علیه) دەیەوێ، چونکە کەلیمەی محکوم دائیمەن دەبێ تەعەدی هەبێ بۆ حـەرفێك، دەبـێ بڵێـی: (غیر محکوم علیة بجریمة مخلة بالشرف)، بەو نیسبەت خاڵی (4)، ئێمە لە هـەموویان دا دەڵـێین: (أن یکـون کذا)، (أن یکون مـن مـواطني)، (أن یکـون حاصلاً)، (أن یکـون حسـن السیرة)، لێـرەش بڵـێین: (أن یکـون غـیر مشترك في الجرائم)، بەو کەلیمەی دەست پێنەکەین (لم یشارك)، چونکە سیاقی سێ خاڵەکەی تـر نـاخوا، وا باشترە وای لێ بکەین، بڵێین: (أن یکون غیر مشترك في الجرائم التي إرتکبتها السلطة القمعیة)، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سوپاس، لێژنەی هاوبەش ڕەئیتان؟

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بۆ تێبینی خاڵی (1) سەر بە خاڵی سێیەم، کاك دانا سەبارەت بە خوو و ڕەوشت، خوو و ڕەوشتی باش بێت، پێوەرەکە لای ئێمە پێوەری یاساییە، ئەگەر مەحکوم نەبێ ئەو کاتە خوو و ڕەوشتی باشـە، بـۆ تێبینیەکـەی تر کە پەیوەندی بە (لم یکن قد شارك في الجرائم)، پێمانوایـە تێبینیـەکی ڕاسـتە، تەئکیـد کردنەوەیـە بـۆ فیعلەکە، دایدەنێین بەو شێوەیە، بۆ پێشنیاری تێبینی درێژی بڕگەکەی یەکەم، کە زیاتر پەیوەندیـدارە بـە ڕوونی و سادەیی، بۆ ئەوەی تەفسیری جیـا جیـا بـۆ ئـەو یاساکە ئێمـە زیـاتر تەئکیـد دەکەینـەوە کـە ئەمـە هەموو دارێژەرانی یاسایی دەبێت لەبەرچاوی بگرن، هەر یاسایەك دادەنێن چەند سادەتر بێت و هـاوواڵاتی باشتر لێی تێبگات ئیجابی تـرە لەوەی کە تەفسیری جیـا جیـای بـۆ بکرێـت، بـۆ تێبـینی ئیختیصـاص، دیـارە کارەکەی چیە؟، ئیختیصاصەکە پەیوەندیدارە بە مەسەلەی ژینگەییەوە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کاك شێروان، فەرموو.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئەوەی حاکم رزگار وتی تەبعەن لەزۆر لە یاساکانی تریشدا هاتووە، (ان یکون مـن مـواطني الاقلـیم او ساکناً فیه) لـە کۆبوونـەوەی پێشـتیریش ئەمـەی ئیسـارە کـرد بەقەناعـەتی ئێمـە مواتەنـە بەنـدە بـە جنسیـەکەوە بەڕاستی، کە جنسیەت هەبوو سیفەتی مواتەنەت دەدرێتێ، ئەگەر بمانەوێت یان نەمانەوێ ئێستا جنسیـەی عێراقیمان هەیە، بۆیە حاڵی حازر ئەوەی هەیە، جنسیەی ئیتیحادی، مەسـەلەی ئیتیحادیـە، بـەڵام مـواتنی

کوردستانین ئێمە، حەتا ئەگەر جنسیەی عێراقیشمان هەبێت، بۆیە ئێمە ئەو صیاغەمان کە دۆزییەوە لەکاتی خۆشی بـرای بـەڕێزم کـاك فرسـەت بـاش دەزانێـت، کـە لـە زۆربـەی زۆری یاساکان ئـەو صیاغەمان دۆزییەوە، کە لەگەڵ وەزعی ئێمە بگونجێت، چ پێش ئازاد کردنی عێراق، چ دوای ئازاد کردنی عێراق، بۆیە ئێمە صیاغەیەکی وامان نیە بەنیسبەت مواتەنە لە هەرێمی کوردستان، یان یاسایەك یـان شـتێکی وا، حـاڵی حازر ئەو بابەتە مەسەلەیەکی ئیتیحادییە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کاك حەسەن، فەرموو.

**بەڕێز حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەنیسبەت ئـەوەی کـە سـەرۆکی دەسـتە پلـەی تایبـەتی هـەبێت، لەبـەر ئەوەیـە کـە سـەرۆکی دەسـتە تـەنها سەرۆکی ئەو دەستەیە نابێت، لەهەمان کاتدا سەرۆکی ئەنجومەنی دەستەش دەبێت، کە دوایی دێینە سەری، مودیر عامی زۆربەی وەزارەتەکان تێیدا بەشدارن، بۆیە پێویستە بەڕاستی پلەکەی تایبەت بێت، بەنیسبەت پسپۆڕییەکەی، لێرەدا ئێمە دیارە بڕوانامەی زانکۆمان کردووە بـە ئەسـاس بـۆ پسـپۆڕییەکەی، چـونکە ئـەم دەسـتەیە، یەکـەم: دەسـتەیەکی ئیداریـیـە، دووەم: فەنیـە، پێـك دێـت لەکۆمـەڵێك داموەدزگـای تـر کـە داموەدزگاکانیش هەم ئیدارین و هەم فەنیشن، کە لەوێ ئیختیصاصات تەبعەن جیا دەبێتەوە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بـەڕێزان ئێستا ئـاخر صیاغە بخوێننـەوە، لەگـەڵ ئـەو تەعدیلاتانـەی کـە ئیشارەتیان پێکـرا، تـا بیخەینـە دەنگدانەوە، فەرموون.

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة الخامسة:

اولاً: يكون للهيئة رئيس بدرجة خاصة وهو الرئيس الاعلى لها و المسؤول عن اعمالها وتوجيه سياساتها، والاشراف والرقابة عليها، وتصدر عنه وتنفذ باشرافه جميع القرارات والاوامر والتعليمات في كل ماله علاقة بمهام الهيئة وصلاحياتها وسائر شؤونها الفنية والمالية والادارية وفق احكام القانون، وهو المسؤول امام مجلس الوزراء.

ثانياً: يشترط فيمن يعين رئيساً للهيئة مايلي:

1 - ان يكون من مواطني الاقليم او ساكناً فيه.

2 - ان يكون حاصلاً على شهادة جامعية اولية على الأقل، ومتمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال الاختصاص.

3 - ان يكون حسن السيرة والسلوك وغير محكوم بجناية او جنحة مخلة بالشرف.

4 - لم يكن قد شارك في الجرائم التي ارتكبتها السلطة القمعية.

ثالثاً: يعين الرئيس بمرسوم اقليمي وبناء على ترشيح من مجلس الوزراء.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

تکایە بەکوردی بیخوێننەوە، باشە کاك عونی نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

**بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

تەوزیحم ئەوەیە کە نوقتەی نیزامیشە، لەبەر ئەوەی کاك شێروان مەوزوعێکی ئیسارە کرد، کە دەڵێت مواتەنە باس کراوە، لە دەستووری عێراقی ماددەی 110 ئەو قسەیە ڕاستە، ئێمە بەشێکین لە عێراق، مواتنی کوردستان مواتنە لە مواتنەکانی عێراق، بەڵام ئەگەر ئێمە تێبینی بکەین قانونی پەرلەمان و قانونی ئەنجومەنی وەزیران، ئەو کەسانەی کە تەرشیح دەکرێن بۆ هەر مەنسەبێك ئەحکامی عاممان داناوە، ئیتیفاقمان لەسەر کردووە، لێرە بڵێین (او ساکنا) ئەوە بابەتەکە جیاوازە، دەبێ ببێت بە (وساکناً)ئەوە لەیاسای پەرلەمانی کوردستانیش بەو شێوەیە هاتووە، ئەگەر ئیجازەم دەدەنێ بیخوێنمەوە بۆتان، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

زۆر سوپاس، (وساکناً) نەك (او ساکنا) سوپاس بۆ نوقتە نیزامیەکەت، تکایە دووبارە بە عەرەبی بیخوێننەوە پاشان بەکوردی.

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة الخامسة:

اولاً: يكون للهيئة رئيس بدرجة خاصة وهو الرئيس الاعلى لها و المسؤول عن اعمالها وتوجيه سياساتها، والاشراف والرقابة عليها، وتصدر عنه وتنفذ باشرافه جميع القرارات والاوامر والتعليمات في كل ماله علاقة بمهام الهيئة وصلاحياتها وسائر شؤونها الفنية والمالية والادارية وفق احكام القانون، وهو المسؤول امام مجلس الوزراء.

ثانياً: يشترط فيمن يعين رئيساً للهيئة مايلي:

1 - ان يكون من مواطني الاقليم و ساكناً فيه.

2 - ان يكون حاصلاً على شهادة جامعية اولية على الأقل، ومتمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال الاختصاص.

3 - ان يكون حسن السيرة والسلوك وغير محكوم بجناية او جنحة مخلة بالشرف.

4 - لم يكن قد شارك في الجرائم التي ارتكبتها السلطة القمعية.

ثالثاً: يعين الرئيس بمرسوم اقليمي وبناء على ترشيح من مجلس الوزراء.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی پێنجەم:**

**یەکەم: دەستە سەرۆکێکی دەبێ بەپلەی تایبەت و خۆی سەرۆکی باڵایەتی و بەرپرسە لەکارەکانی و ئاراستە کردنی سیاسەتەکانی و سەرپەرشتی و چاودێری کردنی و هەموو بڕیار و فەرمان وڕێنماییەکی پەیوەندییان هەبێ بەئەرکەکانی دەستەو دەستەڵاتەکانی و هەموو کاروبارێکی هونەریی دارایی بە پێی حوکمەکانی یاسا لەوەوە دەردەچن و بە سەرپەرشتی ئەو جێبەجێ دەکرێن و خۆی بەرپرسە لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا.**

**دووەم: ئەوەی بە سەرۆکی دەستە دادەمەزرێ دەبێ ئەم مەرجانەی خوارەوەی لێ بێتە دی:**

1 - **دەبێ هاوواڵاتی هەرێم ودانیشتووی بێت.**

2 - **دەبێ بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەلانی کەم هەبێ و لەبواری پسپۆڕییەکەی خۆی لێهاتوویی و شارەزایی هەبێت.**

3 - **دەبێ خوو و ڕەوشتی باش بێ و بە تاوانی جینایەت یان کەتنی لەکەدار بەشەرەف حوکم نەدرابێ.**

4 - **بەشداری لەو تاوانانە نەکردبێ کەدەسەڵاتی داپڵۆسێنەر ئەنجامی دابن.**

**سێیەم: سەرۆك بە مەرسوومێکی هەرێمی و لەسەر پاڵاوتنی لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دادەمەزرێ.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان ئێستا بەو شێوەی کە خوێندرایەوە دەیخەینە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی شەشەم فەرموو.**

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادة السادسة:**

**اولاً: تتألف الهيئة من الدوائر التالية، وتدار كل دائرة منها من قبل موظف حاصل على شهادة جامعية أولية في مجال اختصاص الدائرة، ويعاونه عدد من الموظفين:**

1 - **الدائرة الادارية والمالية.**

2 - **الدائرة القانونية.**

3 - **دائرة التوعية البيئية والاعلام.**

4 - **دائرة الشؤون الفنية والوقاية من الاشعاع.**

**ثانياً: لرئيس الهيئة استحداث أو دمج أو إلغاء أي من المديريات ضمن تشكيلات الهيئة وفقاً لمتطلبات عملها.**

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی شەشەم:**

**یەکەم: دەستە لەم فەرمانگانەی خوارەوە پێکدێ و هەر فەرمانگەیەکیش لەوانە لەلایەن فەرمانبەرێکی کە بڕوانامەی بەرایی زانکۆی هەبێ لەبواری پسپۆڕی فەرمانگەکەی بەڕێوە دەچێت و چەند فەرمانبەرێك یاریدەی دەدەن.**

1 - **فەرمانگەی کارگێڕیی و دارایی.**

2 - **فەرمانگەی یاسایی.**

3 - **فەرمانگەی هۆشیارکردنەوەی ژینگەیی و ڕاگەیاندن.**

4 - **فەرمانگەی کاروباری هونەری و خۆپاراستن لە تیشکدانەوە.**

**دووەم: سەرۆکی دەستە بۆی هەیە هەر بەڕێوەبەرایەتیەك لەناو پێکهاتەی دەستە بە پێیی پێویستی کارەکان لەنوێ دامەزرێنێ یان لێکیان بدات یان هەڵیان وەشێنێتەوە.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ئێمە وەکو هەردوو لیژنی یاسایی و تەندروستی و ژینگە، تەئیدی ماددەکە دەکەین، بەڵام بەڕەچاوکردنی ئەو مولاحەزاتانەی کەبۆتان ڕوون دەکەمەوە، یەکەم: ئیزافەکردنی وشەی (بدرجة الوزير)دوای وشەی موظف کەلە بڕگەی یەکەمدا هاتووە، دووەم: دەمج کردنی بڕگەی یەك و دووی ماددەکە، سێیەم: لابردنی وشەی (والوقاية من الاشعاع) کە لە بڕگەی چواردا هاتووە، پاشان ئیزافە کردنی بڕگەیەك بەناوی (دوائر الهيئة في محافظات الاقليم) کە دەبێتە بڕگەی پێنجی ماددەکە، لە دووەم دووبارە صياغه كردنەوەی دووەم کە بەم شێوەیە دەبێت: (ثانياً: لمجلس الوزراء استحداث أو دمج أو إلغاء أي من الدوائر ضمن تشكيلات الهيئة وفقاً لمتطلبات عملها) کەواتە بەئیزافە کردنی ئەم تەعدیلاتەو ئەم دەمج کردنەو ئەم گۆڕانکارییە حەز دەکەم تەشکیلاتەکەتان بۆ بخوێنمەوە، کە بەم شێوەیە دەبێت: اولاً: تتألف الهيئة من الدوائر التالية، وتدار كل دائرة منه من قبل موظف حاصل على شهادة جامعية أولية في مجال اختصاص الدائرة، ويعاونه عدد من الموظفين:**

1 - **الدائرة الادارية والمالية والقانونية.**

2 - **دائرة التوعية البيئية والاعلام.**

3 - **دائرة الشؤون الفنية.**

4 - **دوائر البيئة في محافظات الاقليم.**

**ثانياً: لمجلس الوزراء استحداث أو دمج أو إلغاء أي من الدوائر ضمن تشكيلات الهيئة وفقاً لمتطلبات عملها.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان ئەوەی دەیەوێت لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکات دەستی بڵند بکات تا ناویان بنووسین، سیوەیل عوسمان، شلێر محمد، دکتۆر بەشیر، ئەڤین عومەر، تارا ئەسعەدی، ئەحمەد وەرتی، سمیرە عبدالله، سیوەیل خان، فەرموو.

**بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەنیسبەت ماددەی شەشەم، فەقەرەی دووەم،( ثانياً: لمجلس الوزراء استحداث أو دمج أو إلغاء أي من الدوائر) پێم باشە بنووسرێت(لمجلس الوزراء بالتنسيق مع الهيئة، استحداث أو دمج أو إلغاء أي من الدوائر) لەبەر ئەوەی دەستە دائیمەن مەعنی دەبێ بە ئیش و کارەکان، ئەگەر تەنها ئەنجومەنی وەزیران ئەو ئیشەی کرد، دەوری دەستەکە چی دەبێت لێرەدا، بە تەنسیق لەگەڵ دەستەدا، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

شلێر خان، فەرموو.

**بەڕێز شلێر محمد نجیب:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەڕاستی من بەنیسبەت ماددەی شەشەم بڕگەی چوار، زۆر ڕێزم هەیە بۆ هەردوو لیژنەی یاسایی و تەندورستی و ژینگە، بەڵام بەڕاستی ئەو بڕگەی چوارە هەموو میحوەری ئیشەکە لەو بڕگەیەدا دەکرێت، چۆن ئەبێ ویقایە من الاشعاع بەبێ موبەڕیر لابربێت، بە عەکسەوە دائیرەی کاروباری فەنی و ویقایة من الاشعاع والمختبر البيئي المركزي کە زۆر گرنگە، چونکە ئەگەر بەڕاستی تەتبیقی قانون بکەین، دەبێ ئەو شوێنانە زۆر گرنگی پێ بدرێت، لەبەر ئەوەی تۆ ئەگەر ئێستا ئەوەی بۆ دابنێیت سبەینێ لە میزانیەدا کەخۆمان دەزانین کە ئەو موختەبەری بیئیە چەند پارەی دەوێت، ئێمە موختەبەری (دی، ئێن، ئێن) و ئەوانە زۆر بەهەند وەردەگرین، لێرەش دەبێ وابێت، چونکە بەڕاستی ئەگەر ئێمە سەیری یاسای ژمارە (8)ی ساڵی 2008 بکەین، زۆر شتی باشی تێدایە، کە خزمەتی هەموو ژینگە دەکات، یەکێ لەوانە لە بابی سێیەم، لە فەصڵی یەکەم دەڵێت( تحدد الهيئة مقايس مستويات التلوث المسموح بها في المياه المستخدمة للشرب)، ماددەی (27) دەڵێت( تحدد الوزارة التلوث المسموح بها لانبعاثات كافة الانشطة الملوثة للهواء يبين فيها) لە بڕگەی سێیەکەی دەڵێت( المستويات المسموح بها لمستويات الاشعاع). ئایا تۆ شوێنێکت نەبێ ئەوانە بکات بەڕاستی زۆر خەتەرە، ئێمە ئێستا هەستی پێ ناکەین، بەڵام باوەڕ بکەن لە موختەبەر ئەو قوتابیانەی کە لە فیزیای نەوەوی دەخوێنن، یان ئەو کارمەندانەی کە لە نەخۆشخانەی نەوەویدا کار

دەکەن، ئێمە ئەصڵەن یاسایەکمان نیە بۆ ئیشعاع، کە ئەوانە هەموویان ژیانیان لە خەتەردایە، هەر کەسێك بەوێدا بڕوات بەتایبەتی گەنج، زۆرنەخۆشی تووش دەبێت و دوای چەند ساڵ دەر دەکەوێت، کە خۆتان دەزانن ئەو نەخۆشیانەش سەروماڵیە، با ئیتر خەڵك زەریبەی نەدات، لەبەر ئەوە ئەو دائیرەی کاروباریە هیواداریشم لیژنەی تەندورستی زۆر باش چاودێریان بکات و خاوەن اختیصاص دابندرێت، نەك خەڵکێك هەبێت بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی، یەعنی ئەوانە دەبێ خەڵکی زۆر شارەزاو لێهاتوو بن کە تەعین دەکرێن لەوێدا، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

زۆر سوپاس، دکتۆر بەشیر، فەرموو.

**بەڕێز د. بشیر خلیل تۆفیق:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئێمە زۆرجار وا بووە لە داڕشتنەوەی یاساکان باسی مەسەلەی زمانمان کردووە، زۆر ئەندام پەرلەمانیش باسی لەوە کردووە، تەئکیدیشی لەمانە کردۆتەوە، هەموو جار دەبینین ئەو هەڵانە دووبارە دەبێتەوە، حەتا لە وەقائیعی کوردستانیشدا، یەعنی مولاحەزە دەکەین لە نەفسی قانونەکانیشدا لەوێدا دیسان غەڵەتی ئیملائی زۆر تێدایە، غەڵەتی نەحوی زۆری تێدایە، بەزمانی عەرەبی، یان نەنووسرێت بەزمانی عەرەبی کە دەشنووسرێت هەڵە چنێکی زمانەوانی لە پەرلەمان هەمانبێت، ئەگەر نا لەوانەیە خۆمان لەناو ئەندام پەرلەمانەکاندا شتی وامان هەبێت، لیژنەی ئەوقاف ئێمە ئامادەین کەوا پڕۆژە یاساکانمان بۆ بێت تا لەلایەنی زمانەوانیەوە چاکی بکەینەوە، لە یەکەم دەڵێت(اولاً: تتألف الهیئة من الدوائر التالیة) دائیمەن وشەی تالیە مانای ئەوانەی خوارەوە نادات، بەڵکو دەبێت بڵێین الاتیە، دوو شوێنی تریش لێرەدا با الاتیە هاتووە، بەڵام ئەو تالیە لێرەدا دەبێ ببێت بە الاتیە، منیش ڕام لەگەڵ ڕای شلێر خانە، کەوا ویقایە من الاشعاع زۆر گرنگە کە بمێنێتەوە، بەتایبەتی ئێمە ئێستا کە لەکوردستاندا لەپاش کیمیابارانی هەڵەبجەو ئەوانەوە، زۆر نەخۆشی وامان ماوە کەوا ئێستاش لە ئاسەواری ئیشعاع و تیشکەکان دەنالێنن، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ئەڤین خان، فەرموو.

**بەڕێز ئەڤین عمر احمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

هەڵبەتە منیش هاوڕام لەگەڵ شلێر خان، کەوا نابێ دائیرەی کاروباری فەنی و ویقایە من الاشعاع هەڵبگیرێت، بەڵکو بمێنێتەوە، تەنها ئیزافەی تەرەدووداتی بۆ بکرێت، چونکە ئێمە هەموومان دەزانین کە ئێستا وای لێهاتووە، لەزۆر شوێنەکان لەزۆر ئەبنیەو ماڵەکانیش وایان لێهاتووە ئەو ئەبراجانەی کە بۆ تەرەدووداتی بەسی مۆبایل و ئەو شتانە دائەندرێت، بەپارەیەکی کەم دائەندرێت لەسەربانەکان و کەچی بە

نزیکەی 100 مەتر چوارگۆشە تەئسیراتی دەبێت، بەتایبەتی لەسەر منداڵ و خەڵکانێك کە بونیەیان کەمیك ناسك و زەعیفە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی هاوبەش، خۆتان لە ڕاپۆرتی لیژنەدا لە ڕۆژی 1/4/ ئاماژەتان بە ماددەی یەکەم کردووە، کەوا بۆ کۆتایی هێنانی دەسەڵاتی سەرۆکی ئەو دەستەیە، چونکە ئەگەر دەستە سەرۆکەکەی کە دانرا بەو مەرجانە، بەڵام نازانم لێرە ئەو ماددەیە بۆ لابرا، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

تارا خان، فەرموو.

**بەڕێز تارا تحسین یاسین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

یەکەم: من وای دەبینم فەرمانگەی پلانی ژینگەیی بۆ زیاد بکرێت، چونکە چەند ئەرکێکی ئەم دەستەیە کە لەسەرەوە هاتووەو باسکراوە، پەیوەندی بە پلانی ژینگەییەوە هەیە دووەم: هاوکارەکانم لەپیش من باسیان کرد، ئەوە خاڵە گرنگەکەم لەلام سەبارەت بە فەرمانگەی هونەری وخۆ پاراستن لە تیشك، جیا بکرێتەوە، بکرێت بە دوو فەرمانگەی جیاواز، چونکە وەکو دەزانین ئێستا لەعێراق بەگشتی و لەهەرێمی کوردستانیش لەبەر ئەوەی پیس بوون بەمەوادی تیشکەوەر گەیشتۆتە ڕادەیەك وا بزانم هەموو ڕاگەیاندنەکان و سایتی ئەنتەرنێت هەموو، ئیش کردنێکی زۆریان هەیە لەسەر ئەو بوارە، بەڕاستی ئیشعاع دەورێکی زۆر گەورەی دیوە بۆ پیس بوونی ژینگە بەتایبەتی لە عێراق و لەکوردستان لەبەر ئەوە هاوڕام لەگەڵ دکتۆر بەشیر و ئەڤین خان و شلێر خانیش، لەبەر ئەوەی بایەخ بەم لایەنە بدرێت بەتایبەتی لەو دوو فەرمانگەیە پێویستە سەرپەرشتیکارەکانیشیان بە پلەی دکتۆرا کەمتر نەبێت، تاکو ئەو کارەی کە دەیکەن و ئەو پرسیارانەشی کە لێیان دەکرێت لە دەستەکە، بەڕاستی شتیان پێ بێت بتوانن خزمەتی ئەو بوارە بکەن، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کاك دکتۆر ئەحمەد وەرتی، فەرموو.

**بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من پشتیوانی لەو تەعدیلاتانە دەکەم کە هەردوو لیژنەکە پێشنیاریان کردووە، بەڵام من پێم باشە ئەوەی کە لە ئەصڵی پرۆژەکەدا هاتووە دائیرەی قانونی بە سەربەخۆیی بمێنێتەوە، نەك لەگەڵ دائیرەی ئیداری و مالیەدا بێت، چونکە ئەرکی یاسایی پێم وابێ زۆر گرنگە لەو بارەیەوە، ئەگەر بشکرێت تەختیتی بۆ زیاد بکرێت، دائیرەی تەختیت و قانون بێت، ئەکرێ کاروباری فەنی لەگەڵ دائیرەی ئیداری و مالی و فەنی بێت، یەعنی وای لێ بێت، بەڵام دائیرەی قانونی وەکو خۆی بەسەربەخۆیی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سەمیرە خان، فەرموو.

**بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەنیسبەت ماددەی شەشەم بڕگەی چوارەم، دائرة الشؤون الفنیة و الوقایة من الاشعاع، من پێم باشە کە ویقایە من الاشعاع بمێنێ، چونکە زۆر لەبرادەرانیش باسیان کرد من حەز ناکەم باسی بکەم، بەنیسبەت خاڵی دووەم: ثانیاً: لرئیس الهیئة استحداث أو دمج أو إلغاء أي من المدیریات او الاقسام والشعب ئەوەش ئیزافە بکرێت، ضمن تشکیلات الهیئة، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

تکایە لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

**بەڕێز د. حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەنیسبەت ئەو ڕایەی کە دەستە بۆی هەیە هەر بەڕێوەبەرایەتیەك لەناو پێکهاتەی دەستە بەپێی پێویستی کارەکان یان لەنوێ دابمەزرێنێ یان لێکیان بدات، منیش لەگەڵ ئەو ڕایەدام کە بەتەنسیق لەگەڵ دەستە بێت ئەمە شتێکی باشە، بەنیسبەت ئەو خاڵەی کە دەڵێت، فەرمانگەی کاروباری هونەری و خۆپاراستن لە تیشك، لابردنی خۆپاراستن لە تیشك بەو مانایە نیە کە ئێمە ئەو ئەرکە گرنگەی لە ئەستۆی دەستە لابەرین، بەڵکو مەبەستمان لەوەیە کە فەرمانگەی کاروباری هونەری هەروەکو خۆتان باستان کرد، لە قانونی ژمارە (8)ی ساڵی 2008 کۆمەڵێك کاری گرنگە، یەکێك لەوانە (التفتیش الصناعي، التلوث البیئي، الرصد البیئي، تقیم الاثر البیئي، قسم المواد الکیمیاویة، قسم الوقایة الاشعائیة والمختبر) یەعنی تۆ تەنها ناوی یەك قسم بلکێنی بە فەرمانگەی کاروباری هونەری وەك ئەوە وایە تۆ ئەم فەرمانگەیەت حەسر کردبێ تەنها بەو ئیشە، بەڵام ئەم فەرمانگەیە وەکو لە هەموو دەوائیرێکدا هاتووە، دائیمەن فەرمانگە پێك هاتووە لە کۆمەڵێك قسم، ئەم فەرمانگەیەش پێك دێت لە حەوت قسم هەر وەك باسم کرد، دوو قسم کە ئێوە باستان کرد، قسم الوقایە الاشعائیة ، و قسم المختبر، لە زمنی ئەو فەرمانگەیە دەبێت، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کاك شێروان، فەرموو.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

هەندێ مولاحەزات هات سەبارەت بە هەیکەلەکە کە کاروباری یاسایی بەجیا بمێنێتەوە، یان بە جیا نەمێنێتەوە، ئێمەش موناقەشەی ئەوەمان کرد، ئێمە ئەگەر لەسەر ئەساسی سیاسەتی تەرشیق بڕۆین، حەز دەکەین دەزگاکان کەم بکەینەوە، لەوێش زۆر موناقەشە کرا، هەردوو لیژنە پێیان باش بوو کە کاروباری یاسایش دەمج بکرێت، لەگەڵ کاروباری ئیداری و مالی، بەڵام ئەوە مانای ئەوە نیە کە تەنها ئەو

مودیریەتانەی کە ناویان هاتووە ئەوانی تر حەقی شوعبەیان هەیە، یان حەقی قسمیان هەیە، ئەوانیش حەقیان هەیە شوعبەو قسم بکەنەوە، ئیحتیمالە شوعبەکان کە جیا دەکەنەوە بەگوێرەی ئیختیصاصی دائیرەکە دابەشی دەکەن و ناوی لێ دەنێن، بۆیە ئێمە ڕەئیماندا کە دەمج بکرێت، لەبەر تەرشیق بوو، بەنیسبەت ئەوەی ئیشعاع کاك دکتۆر حەسەن وەلامی دایەوە، ئەوەی تر من نازانم ڕاستە کاك دکتۆر حەسەن ئیشارەتی پێدا لە بەینی دەستەو ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام دەبێ ئەوەش لە بیر نەکەین کە ئەو دەستەیە سەر بە ئەنجومەنی وەزیرانە، مافی ئەوەشی نیە مودیریات بۆ خۆی دەستکاری بکات، تەنها بە ڕێگای ئەنجومەنی وەزیران دەبێت، کەواتە نازانم تەنسیق لێرەدا بە قەناعەتی من هیچ مانایەك ناگەیەنێ، یەعنی ئەگەر تەنسیق نەبێ چی دەبێ؟، من مەخصەدم ئەو خاڵەیە، بۆیە ئەگەر دائیرەیەك ڕەبتی لەگەڵ دائیرەیەکی لەخۆی باڵاتر بوو، دەستەڵاتەکەش درا بە دائیرە باڵاکە ئەوە دەستەڵاتەکە ئەو بەکاری دێنێ، سەبارەت بە پرسیاری ئەڤین خان، کە دەڵێت شروتی فوقدانیان دانابوو، من لەسەرەتای دەست پێکردنی گفتوگۆکان ئیشارەتم بەوە دا، کە ئەو دوو ڕاپۆرتەی پێشوو وەکو ئەوە وایە کە نەبووبێتن، کە ڕاپۆرتی تازەشمان موناقەشە کرد، هەموو ڕەئیمان وابوو کە ئەم فەقەرەیە لابرێت، بەزۆرینەی دەنگیش لابرا، نەهاتە ناو یاساکە، ئیمکانە ئەوانەی کە پلەی تایبەت وەردەگرن بۆ ئەم دەزگایە، وەك ئەوانی تر کە چۆن پلە وەردەگرن هەمان مامەڵە دەبێت، لەگەڵ ئەم دەزگایە کە پلەی تایبەتی هەیە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لیژنەی تەندروستی تکایە دەربارەی تیشك دووبارە ڕەئی خۆتان ڕوون بکەنەوە، ئەگەر بەڕێزان قەناعەتیان هات کە پێشنیارەکەیان سەحب بکەن، ئەگینا مەجبور دەبین بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

**بەڕێز د. حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

دیارە ئەمە فەرمانگەی کاروباری هونەرییە، فەرمانگەش لە کۆمەڵێك قسم پێك دێت، قسمیش لەکۆمەڵێك وەحدات، کەواتە ئەگەر ناوێك نەهاتبێ لەناوە ڕەئیسیەکە یاخود لەگەڵ ناوی فەرمانگەکە، بەو مانایە نیە کە ئێمە کارەکەمان هەڵگرتووە، بەڵکو بەو مانایە دێت کە ئەم فەرمانگەیە کارەکەی لە (ویقایە من الاشعاع) زیاترە، بۆیە ئەگەر ناو بهێنین ئەبێ ناوی هەموو قسمەکان بهێنین، وتمان فەرمانگەی کاروباری هونەری کە ئیشەکانیان(التفتیش الصناعي، التلوث البیئي، الرصد البیئي، تقیم الاثر البیئي، قسم المواد الکیمیاویة، قسم الوقایة الاشعائیة والمختبر) یەعنی ئەمە کۆمەڵێك قسمی ئەو فەرمانگەیەن، کە دەبێت هەموو ناوەکان بهێنین، بۆیە نابێت فەرمانگەی کاروباری هونەری تەنها حەسم بکەین بە ئیشعاع، بەڵکو هەموو کارەکان دەکات خۆشی لە قانونەکەدا واهاتووە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ئێستا شلێر خان، ئەگەر ڕوونە پێشنیارەکەت سەحب دەکەیت یان بیخەینە دەنگەوە؟، فەرموو.

**بەڕێز شلێر محمد نجیب:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**من تەنها تێبینیەکەم لەسەر ئەوەیە کە خۆی لە حکومەتەوە هاتووە، ئاوا هاتووە، یەعنی ئێوە لەگەڵ حکومەت قسەتان کردووە کە گۆڕی، چونکە لەلایەن حکومەتەوە ئەم پڕۆژە یاسایە هاتووە، باشە مادام بەو ڕیز بەندیە هاتووە، ئاساییە، سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**زۆر سوپاس، ئێستا پێشنیارەکەی سەحب کرد، لیژنەی یاسایی ئێستا ماددەکە بخوێننەوە تا بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو کاك شێروان.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**یەك خاڵی شلێر خانمان جواب نەدایەوە، باسی موختەبەراتی کرد، ئێستا حاڵی حازر موختەبەراتی ژینگە هەیە، بەڵام کە لەناو پڕۆژەکەدا نەهاتووە، مانای وانیە کە ئەو دەزگایە موختەبەراتی تێدا نیە، لەژێر ناوی مودیریاتەکان بە تەئکید موختەبەراتیش هەیە، ئێستاش قائیمەو کاری خۆیان دەکەن، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**تکایە ماددەکە بخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە، فەرموون.**

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**اولاً: تتألف الهيئة من الدوائر الآتية: وتدار كل دائرة منها من قبل موظف حاصل على شهادة جامعية أولية في مجال اختصاص الدائرة، ويعاونه عدد من الموظفين:**

1 - **الدائرة الادارية والمالية والقانونية.**

2 - **دائرة التوعية البيئية والاعلام.**

3 - **دائرة الشؤون الفنية.**

4 - **دوائر البيئة في المحافظات الاقليم.**

**ثانياً: لمجلس الوزراء بالتنسيق مع رئيس الهيئة استحداث أو دمج أو إلغاء أي من الدوائر ضمن تشكيلات الهيئة وفقاً لمتطلبات عملها.**

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی شەشەم:**

**یەکەم: دەستە لەم فەرمانگانەی خوارەوە پێکدێ و هەر فەرمانگەیەکیش لەوانە لەلایەن فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەر کە بڕوانامەی بەرایی زانکۆی هەبێ لەبواری پسپۆڕی فەرمانگەکەی بەڕێوە دەچێت و چەند فەرمانبەرێك یارمەتی دەدەن.**

1 - فەرمانگەی کارگێڕیی و دارایی و یاسایی.

2 - فەرمانگەی هۆشیارکردنەوەی ژینگەیی و ڕاگەیاندن.

3 - فەرمانگەی کاروباری هونەری.

4 - فەرمانگەی ژینگە لە پارێزگاکانی هەرێم.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیران بەهەماهەنگی لەگەڵ سەرۆکی دەستە بۆی هەیە هەر بەڕێوەبەرایەتیەك لەناو پێکهاتەی دەستە بە پێیی پێویستی کارەکان لەنوێ دامەزرێنێ یان لێکیان بدات یان هەڵیان وەشێنێتەوە.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛**

بەڕێزان ئێستا بەو شێوەیە کە بەعەرەبی و کوردی خوێندرایەوە، دەیخەینە دەنگدانەوە، کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێیی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی حەوتەم تکایە.

**بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی؛**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة السابعة:

اولاً: يكون للهيئة مجلس برئاسة رئيس الهيئة وممثلي الوزرات الاتية بدرجة لاتقل عن مدير عام:

1 - وزارة الداخلية.

2 - وزارة البلديات والسياحة.

3 - وزارة التعليم العالي والبحث العلمي.

4 - وزارة التخطيط.

5 - وزارة الزراعة والموارد المائية.

6 - وزارة الصحة.

7 - وزارة التجارة والصناعة.

8 - وزارة الثروات الطبيعية.

9 - وزارة الكهرباء.

10 -وزارة النقل والمواصلات.

11 -عضوين من الخبراء المختصين في حماية البيئة بقرار من رئيس الهيئة.

12 -ممثل عن كل محافظة من محافظات الاقليم.

ثانياً: يجتمع المجلس شهرياً، وللرئيس عند الضرورة دعوته لاجتماع طارئ وتتخذ القرارات فيه بأغلبية عدد الحاضرين، وفي حالة التساوي في الاصوات يرجح الجانب الذي يصوت معه الرئيس.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود؛**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**یەکەم: دەستە ئەنجومەنێکی دەبێ بەسەرۆکایەتی دەستەو نوێنەرانی ئەم وەزارەتانەی خوارەوە و بە پلەیەك لە بەڕێوەبەری گشتی کەمتر نەبێ.**

1 - **وەزارەتی ناوخۆ.**

2 - **وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار.**

3 - **وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی.**

4 - **وەزارەتی پلاندانان.**

5 - **وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاوییەکان.**

6 - **وەزارەتی تەندروستی.**

7 - **وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازیی.**

8 - **وەزارەتی سامانە سروشتیەکان.**

9 - **وەزارەتی کارەبا.**

10 - **وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن.**

11 - **دوو ئەندام لە شارەزای پسپۆڕ لە پاراستنی ژینگە بە بڕیاری سەرۆکی دەستە.**

12 - **نوێنەرێك لە هەر پارێزگایەك لە پارێزگاکانی هەرێم.**

**دووەم: ئەنجومەن مانگانە کۆ دەبێتەوەو سەرۆك بۆی هەیە لەکاتی پێویست بانگهێشت بۆ کۆبوونەوەی کتوپڕ بکات و بڕیارەکان بە زۆرینەی ژمارەی ئامادەبووان دەردەچن و لە باریکدا گەر دەنگەکان یەکسان بوون ئەو لایەنە پەسەند دەکرێ کە سەرۆك دەنگی بۆ داوە.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**تکایە لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.**

**بەڕێز د. حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ئێمە لەگەڵ ئەو ماددەیەداین بە ئیزافە کردنی ( یەکەم: وەزارەتی پەروەردە بۆ ناو وەزارەتەکان)ن دووەم: ئیزافە کردنی فەقەرەی 13 بەم شێوەیە( لرئيس الهيئة دعوة اي من ممثلي بقية الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة عند الاقتضاء في مناقشة اجتماعات المجلس دون ان يكون لهم حق التصويت).**

**ئەم دوو خاڵە لەسەر ئەساسی ئەوە زیاد کراوە کە لە بەشی دووەم پەرەنسیپە بنەڕەتیەکان و حوکمە گشتیەکان لە قانونی ژمارە (8)ی ساڵی 2008 ئەرکەکە تەوزیع دەکات لە نێوان ئەم بەشانەدا، دووەمیشیان: وەزارەتی پەروەردەیە، هەروەها ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنین، لەم مەجلیسەدا نەهاتبوو بۆیە پێمان باش بوو جێگای ئەوانیش بکەینەوە، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**کاك شێروان، فەرموو.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**لەگەڵ ئەو تەوزیحەی کە بۆ بەڕێزم کاك حەسەن دای تەبیعی دوو گۆڕانکاریش هات بەسەریدا، یەکەمیان: گۆڕینی نوێنەری هەر پارێزگایەك بە نوێنەری لیژنەی پاراستنی ژینگە لە پارێزگاکان، کە بەم شێوەیە دەبێت( ممثل عن حماية وتحسين البيئة في محافظات الاقليم، لەجیاتی ممثل عن كل المحافظات) ئەمە مولاحەزەی سێیەمە، مولاحەزەی چوارەمیش، ئیزافە کردنی ( وعلى المجلس رفع تقرير سنوي حول الوضع البيئي في الاقليم الى رئاسة مجلس الوزراء) کە لە دووەمدا هاتووە، بۆ کۆتایی فەقەرەکە ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**کاك فرسەت موداخەلەی هەیە، فەرموو.**

**بەڕێز فرست احمد عبدالله:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**موداخەلەی من شکلیە ناحیەی صیاغەیە، لەسەر ئەوەی کە دەڵێت( ويكون للمجلس برئاسة رئيس الهيئة و ممثلي الوزارات الاتية، 11 و 12، ممثلی وزارات نین، خەبیرەکان و نوێنەری پارێزگاکانن، لەبەر ئەوە بەڕەئی من دەبێتە اولاً بەس وەزارەتەکان بن، 11 و 12 ش ببنە ثانياً و ثالثاً، چونکە هیچ پەیوەندی بە یەکەمەوە نیە، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**تکایە لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**خۆی هەر بەو شێوەش بێت مانع نیە، بەڵام (عضوين من الخبراء المختصين) ئەوە ناکاتە نوێنەری وەزارەت کە سیفەتی مودیر عام وەربگرێت، بەهەمان شێوە ( ممثل عن كل محافظة)ئەوەش مەرج نیە مودیر عام بێت، بۆیە بەقەناعەتی من ئەگەر داخڵیش بێت. هەر عەینی مەعنایە داخلیش نەکرێت، عەینەن شت دەدات، (عضو من الخبيرين)، چونکە شەرت نیە مدیری عام بێت، بەڵام مومەسلی وەزارەتەکان شەرتە مدیر عام بێت، ..... .**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**نیزامیە؟ فەرموو سۆزان خان.**

**بەڕێز سۆزان شهاب نوری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

کاتێك دەیخەیتە ناو ئەو تەسەلسولەوە، ئەو خەبیرەینە لە دەنگداندان نین، بەڵام ئەوان ئەو (ممثلی الوزارات) دەنگ دەدەن لە وەرگرتنی بڕیارەکاندا، بۆیە عەینەن شت دەگرێتەوە، بەڵام ئێمە تەئکیدمان کردووەتەوە کە ئەوان بۆ ئیستیشارە بانگ دەکرێن، نەك بۆ دەنگدان، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لیژنەی هاوبەش رەئیتان؟، کاك شێروان فەرموو.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئەوەی سۆزان خان گوتی بەڕاستی عزوی خەبیر عزوی ئەسڵی ئیعتبار دەکرێت و حەقی دەنگیشی هەیە، نوێنەری پارێزگاکان یاخود لیژنەی ژینگە لە پارێزگاکان ئەویش حەقی تەسویتی هەیە، بەڵام ئەوەی حەقی تەسویتی نیە ئەو کەسانەن کە سەرۆکی دەستە دەعوەتیان دەکات بۆ ئەوەی لە کۆبوونەوەکانی مەجلس ئامادەبن، حەقی موناقەشاتیان هەیە و بەس حەقی تەسویتیان نیە، ئەمما ئەو دوو فەقەرەیەی کە هاتووە ئەوانە بە تەئکید حەقی تەسویتیان هەیە و حەقی موناقەشەشیان هەیە.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ئێمە تەسنیەی پێشنیارەکەی کاك فرست دەکەین، مادام مومەسلی وەزارات نین و خەبیرن لە دەرەوە دێن با ئیعادەی سیاغەکەی بکرێتن و جیا بێتەوە. داوای لێ بوردن دەکەین ئەوە زۆر دروستە، ئەو بەڕێزانەی کە دەیانەوێ لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکەن، ئێستا ناویان دەنووسین، عمر عبدالعزیز، د.احمد، سۆزان شهاب، د.بشیر خلیل، کوێستان محمد، جمال طاهر، حمه سعید، خورشید احمد، سەرگوڵ رضا، شلێر محمد، رزگار محمد، د.صباح، عونی بەزاز، کاك عمر فەرموو.

**بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بە نیسبەت ماددەی 7 ەوە وادیارە ئەم دەستەی ژینگەیە هەموو وەزارەتەکانی ئەوێ نوێنەریان هەبێ، بەڕای من ئەگەر قەرار بێت ئەم وەزارەتانەی تێدا بێت کە 10 وەزارەتمان لێرە نووسیوە، سێ وەزارەت ماوە بە رەئی من زۆرێك لەمانە گرنگترن ئەندامیان هەبێت، بۆ نموونە وەزارەتی رۆشنبیری، ئایا وەزارەتی رۆشنبیری دەوری نیە لە مەسەلەی ژینگە؟ لەڕووی تەوعیە کردنی هاووڵاتیان، دەزگاکانی راگەیاندن بۆ نموونە، ئایا وەزارەتی ئەوقاف لە ڕێگەی زانایانی ئایینیەوە ناتوانێت دەورێك ببینێ بۆ ژینگە لەوەعدەی تەوعیەکە، وە هەروەها وەزارەتی پەروەردەش، جا ئەگەر باسی زۆری بێت، دەبێت باسی ئیعادە نەزەر بکرێت لەوە، ئایا ئەم سێ وەزارەتە وەزارەتی ئەوقاف و رۆشنبیری و پەروەردە پێویست ناکات ببن؟ ئێستا زۆر گلەیی هەیە لە سیستەمی خوێندن کە ئاماژە بە ژینگە و ژینگەپارێزی زۆر کەم تێیدا کراوە، پێویست

ناکات لەو دەستەیە ببن؟ ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەمم وەزارەتی سحە مەفروز وایە وەزارەتەکان وەکو خۆیان ناویان ببرێت، وەزارەتی سحە و بیئەمان هەیە و وەزارەتی تەندروستی و ژینگە، ئەوە دەبێت چاك بکرێت لەناو خاڵی 6، نوقتەی دووەم کە جەنابی کاك فرست باسی کرد منیش تەسنیەی دەکەم و نووسی بووم لەوێ کە دەڵێیت (ممثلی الوزارات الاتیة) ئیتر دەبێت ئەو خاڵەی جیا بێت، چونکە بەڕاستی باسی نوێنەری وەزارەتەکان دەکرێت، بە نیسبەت خاڵی سێیەمەوە یان بەندی (ثانیا) یەعنی لێرە کە هاتووە، دووبارە مەسەلەکە لوغەویە، ئەو مولاحەزە لوغەویانە بە هەند وەربگیردرێن، (یجتمع المجلس شهریا وللرئیس عند الضرورة الدعوة لاجتماع طارئ) یەعنی (دعوتە لاجتماع طارئ) چ پێویست دەکات، (الدعوة لاجتماع طارئ)، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ڕێزدار د. احمد فەرموو.

**بەڕێز د.احمد ابراهیم علی احمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

منیش تەقریبەن هەمان رام هەیە، ئەوەی کە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان گوتی (ممثلی الوزارات) مادام (ممثلی الوزارات)ە، ئەوە لە خاڵی 11هەم هاتووە، ئەمە مومەسلی وەزارات نیە، (اولا) و (ثانیا) بکرێتە (عضوان من الخبراء المختصین لحمایە البیئە بقرار رئیس الهیئە) بە نیسبەت وەزارەتەکانیشەوە من پشتگیری لە قسەکانی مامۆستا عمر دەکەم، فعلەن پێویستە وەزارەتەکانی تریشی تێدا بێت، ئەگەر مەبەست لێرە موساهەمە کردنی ئەو وەزارەتانەیە بە شێوەیەك لە شێوەکان لە پاراستنی ژینگە، پێم وایە وەزارەتەکانی دیکەش بە تایبەتی وەزارەتی رۆشنبیری و وەزارەتی ئەوقاف، ئەمانەش ڕۆڵیان هەیە بە تایبەتی وتاربێژی مزگەوتەکان کە زۆر جار وەزارەتی سحە و وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی کۆبوونەوەیان هەیە لەسەر مەسەلەی ژینگە، کە پێویستە نوێنەری ئەو وەزارەتانەش زیاد بکرێ و زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سۆزان خان فەرموو.

**بەڕێز سۆزان شهاب نوری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەڕێزان، تەبعەن ئەم مەجلسە کە کۆ دەبێتەوە کۆمەڵێك بڕیار دەدات، ئەوەی کە من مولاحەزەم کردووە، بۆ نموونە ئێمە لە هێزی پێشمەرگەدا هێزی پاراستنی ژینگە و هێزی پاراستنی دارستان، بۆ نموونە بۆ مومەسلیان نەخراوەتە ناو ئەم هینەوە؟ ئایا ئەوانیش ژینگەپارێز نین کە موحافەزەی دارستان دەکەن؟ ئایا ئەگەر بڕیارێك دەربچێت لەسەر زیادکردن و موحافەزە کردن لەسەر دارستانەکان نابێت ئەوانیش ئاگادارین؟ ئەمە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم جارێکی تریش باسی دەکەمەوە، بەڕێزان ئێمە مەوزوعی خەبیر و موستەشار هەتا ئێستا یەکلامان نەکردوەتەوە، ئەو خەبیر و موستەشارانەی کە ئێمە دەیانهێنین و لەناو

دامودوزگاکانی خۆمان دایان دەنێین ئایا بۆ ئەوەیە خیبرەیان لێ وەربگرین و سوودیان لێ وەربگرین یان بۆ ئەوەیە بیانهێنین دەنگیان لەگەڵ دا بدەین، ئەگەر بۆ ئەوەیە خیبرەمان بدەنێ و باشترین فکرە بخەنە بەردەستمان پێویست ناکات دەنگمان لەگەڵ دا بدەن و بۆ دەنگدان بەکاربهێندرێن، تەنها بۆ وەرگرتنی خیبرەیە، پێویست ناکات ئەوان دەنگ بدەن، ئەگەر بیرتان بێت لە هەموو یاساکانی خولی پێشووشدا کە باسی موستەشار و خەبیر کراوە لەهەر چ مەجلسێك دا ئەو موستەشار و خەبیرانە حەقی دەنگدانیان نەبووە، خاڵی 12 (ممثل عن لجنة حماية وتحسين البيئة فى كل محافظة من محافظات الاقليم) دەست خۆش، ئەی باشە ئێمە هەر لە هینی پێشوو دا لە ماددەی 6 گوتومانە فەرمانگەی ژینگە هەبێت لە هەموو پارێزگاکانی هەرێمی کوردستاندا، سەیری ئەم ئەلقانە، هەیئەکە، فەرمانگەی ژینگەکە، لیژنە، لیژنەی پاراستن لە موحافەزەکاندا، باشە بۆچی نوێنەری فەرمانگەی ژینگە لە پارێزگاکانی هەرێم لەناو ئەو مەجلسە مەوجود نەبێت؟، بەڵام ئێمە هاتووین لە دەرەوەی ئەوانەوە لیژنەیەکی پاراستنی تەحسینی بیئە هێناومانە لە دەرەوەی ئەو فەرمانگانە و لە دەرەوەی ئەو هەیئەیە دەیکەین بە عزو لەم هەیئەیە دا، یەعنی ئەوە خەڵەڵە بەڕاستی، زیادکردنی ئەڵقەکانە بە بێ ئەوەی بزانین سوودەکەی چیە، لەبەرئەوە داوا دەکەم یەعنی ئێمە بزانین لێرەدا فەرمانگەی ژینگە لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان چی دەبێت ڕۆڵیان کە ئەوان لەو مەجلسەدا ئامادە نەبن؟ ئەی بۆ هەبن؟ یەعنی بۆ نموونە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ڕێزدار د.بشیر فەرموو.

**بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

لە خاڵی (أولا) ماددەی (سابعا) پێم باشە وشەیەك زیادبکرێت، (يكون للهيئة مجلس برئاسة رئيس الهيئة وعضوية ممثلين عن دوائر) لەبەرئەوەی ئەوانی دیکە عزونە و ڕەئیسیش ڕەئیسە، بەڵام ئەگەر عزویەکە نەبێت، مانای جوملەکە وا دێت کە مومەسلینیش ڕەئیسە، (برئاسة رئيس وممثلى) نا، (وعضوية ممثلين عن الوزارات الاتية)، جا ئەو ئیقتیراحەکەی کاك فرست کە دەڵێت بەڵێ وەزارەتەکان لەگەڵ خاڵی 11 و 12 جیاوازە یان فەقەرەیەکی زیادیان بۆ بکرێتەوە یان فەقەرەکە بە یەك کەلیمە عیلاجی دەکرێت کە لەوێ دەڵێن (وعضوية ممثلى عن الوزارات والجهات الاتية) وەزارات و جیهات، جیهاتەکە ئەوانیش دەگرێتەوە، پێویست بەو فەقەرە نوێیە ناکات، خاڵێکی دیکە وەزارەتەکان زۆرن، بەڵێ ئەگەر سێ وەزارەتی تری بێتە سەر، یەعنی دەبێتە مەجلس وزەرایەکی موسەغەر ئەمە، بۆیە من پێم باشە بەعزێك لە وەزارتەکان ئەوانەی کەوا تەئسیریان نیە و ئیش و ئیختساسیان زۆر هامشیە وەکو وەزارەتی کارەبا و وەزارەتی نەقل بەڕای من وەزارەتی کارەبا و وەزارەتی نەقل، بەڕای من ئەمانە کارەکانیان لەوانەی تر هامشی ترن، بۆیە ئەمانە لابچن ئەم سێ وەزارەتەی دیکە بێتە جێی کە وەزارەتی پەروەردە و وەزارەتی ئەوقاف کە زۆر گرنگە تێیدا بێت، ڕۆڵیشی بووە لەم بوارەدا، هەروەها وەزارەتی رۆشنبیریش، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**کوێستان خان فەرموو.**

**بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**پشتگیری ڕەئیەکەی کاك فرست دەکەم کە ئەوانە وەزارەتن و پێویستە جیابکرێنەوە، ئەوەی دوو ئەندام لە شارەزایی پسپۆر بێت بکرێت بە دووەم و نوێنەرێ لەهەر پارێزگایەك سێیەم و ئەوەی کە لیژنەی هاوبەشیش پێشنیاری کردووە سەرۆکی دەستە ببێتە خاڵی چوارەمی برگەی 1، سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**کاك جمال فەرموو.**

**بەڕێز جمال طاهر ابراهیم احمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**پێشنیار دەکەم ئەو ماددەیە بەم شێوەیە بێتە خاندن، (أولا: یکون للهیئة مجلس برئاسة رئیسها وعضویة ممثلی الوزارات الاتیة مما لاتقل درجتهم عن مدیر عام، وعضوین من الخبراء المختصین فی حمایة البیئة وممثل عن دائرة حمایة وتحسین البیئة فی کل محافظة)، چونکە ئەوە خاڵی 11 و 12 بەم شێوەیە چارەسەر دەکرێت و داعی نیە بیکەینە دوو ماددە ئەم بیکەین بە دوو فەقەرە.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**کاك حمە سعید فەرموو.**

**بەڕێز حمە سعید حمە علی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**من پێم سەیرە مەجلسی هەیئە ببێت و بەس، مەجلسی دەوائیرەکانی تیا نەبێت، کەواتە بۆ ئەوەی قسەکەی کاك فرست و قسەی هەموو ئەو بەڕێزانە تەحقیق ببێت بەم شێوەیەی لێ بێت: (یکون للهیئة مجلس برئاستها ویتکون من: (أ) مسؤولی الدوائر التابعة للهیئة، (ب) ممثلی الوزارات الاتیة بدرجة لاتقل عن مدیر عام) ئەو وەزارەتانە پێم باشە ڕۆشنبیری و ئەوقافیشی تیا بێت، (ج) عضوین من الخبراء المختصین فی حمایة البیئة بقرار من رئیس الهیئة، (د) مسؤول دائرة البیئة، مەعقول نیە لیژنەکە، منیش لەگەڵ**

ئەوەم (مسؤول دائرة البيئة فى كل محافظة من المحافظات) ئەگەر بوو بە (أ و ب و ج و د)، ئەوکاتە (ب)ەکە دەبێتە مومەسیلی وەزارەتەکان و شکلەکەی مونەزەم تر دەبێت، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ڕێزدار خورشید فەرموو.

**بەڕێز خورشید احمد سلیم یونس:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئەز پشتگیریێ ل بۆچوونا سۆزان خانێ دکەم کو نوێنەرێ وەزارەتا پێشمەرگەی دگەل هەبیت، چونکو ئەوە دەزگەیایەکی تەنفیزی بۆ پاراستنا ژینگەهێ لکوردستانێ، ئەڤە یەك، یا دوویێ: خالا 11 عضوین من الخبراء المختصین فی حمایة البیئة بقرار رئیس الهیئة) رەئیسی هەیئە دامەزراندنا خەبیرا بە ئیختساسێ (مجلس الهیئە)، چونکو ئەڤێ تەنێ دوو فەرمانبەر، دوو مرۆڤێن دیێنە تەعین کرن دەرەجەیت وان دەرەجەیت باشن، دبێت ئەو کەسێت دیێنە دامەزراندن نە برەئیا کەسەکی بتەنێ بیتن، بەڵکو ئەنجومەن ئیتیفاقێت لسەر بکات و ئەڤێ تەنێ ببنە ئەندامێ لڤێرکە، خەبیر بوێ شکلێ بیت، (عضوین من الخبراء المختصین في حمایة البیئة بقرار من مجلس الهیئة)، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سەرگوڵ خان فەرموو.

**بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن قەرەداغی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

منیش هەمان تێبینیم هەیە بە نیسبەت خالێ 12 کە ئەو نوێنەرە نوێنەری ئەو لیژنەیە نەبێت کە پێشتر پێشنیار کراوە، چونکە ئەو لیژنەیە لە ماددەی 8 دا باسکراوە و تا ئێستا دەنگی لەسەر نەدراوە و نەبووە بە ماددەیەك، لەبەرئەوە منیش پێم باشە نوێنەری فەرمانگەی ژینگە بێت لە پارێزگاکانی هەرێم، وە پشتگیری ئەو ڕایەش دەکەم کە لیژنەی هاوبەش باسیان کردووە کە برگەیەك زیاد بکرێت بۆ ئەو ماددەیە کە ئەم ئەنجومەنە ڕاپۆرتی ساڵانەی بەرز بکاتەوە لەسەر بارودۆخی ژینگە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

شلێر خان فەرموو.

**بەڕێز شلێر محمد نجیب:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ڕاستی هەموو وەزارەتێك مەعنیە بەم بابەتەوە، چونکە ئەگەر بێتو ئێمە ئەو هەیئەیە دەسەڵاتێکی وا زۆری نەبێت لەوانەیە زۆر کەس حیسابی بۆ نەکات و ئەم مەوزوعی ژینگەیە ئاوا بەو شێوەیە بەرەو خراپی بڕوات، لەبەرئەوە ئەگەر ئێمە ئەوەی لیژنەی یاسایی و لیژنەی تەندروستی بە نیسبەت وەزارەتی

تەربیە کە دەبێت داخڵ بکرێت، بێجگە لەوەش هەرچەندە ئەو قانونەی رەقەم 8ی 2008 ئەگەر بکرێت بە شێوەیەك کە بەس باسی هەموو شتە باشەکانی ژینگە بکات بکرێت بە کتێبێك و لە سانەویش دا وەکو چۆن کتێبێکی تر هەیە لەسەر دیموکراسیەت کەلە پەرلەمان دەرچووە کە تەلەبەی زۆر پێ هین کراوە، ئەوە زۆر شتێکی باش دەبێت ئەگەر ئەوە، بەڵام بە نیسبەت وەزارەتەکانی تر من دەزگای ئیستسمار بەڕاستی، چونکە ئیتر بەرەو ئەوە دەڕوات کە لەگەڵ زۆر مەشاریعی سناعی دا ئەو عەقد دەکات، دەبێت ئەو موستەسمرانە بزانن و ئەو کەسەش بتوانێ لەو هەیئەیەوە ئەگەر ئەوی تیا بێت لە دەزگای ئیستسمار لەم 12 یەدایە، یەعنی مەسەلەن ژمارەی بدرێتێ، چونکە ئەوان کە ئێستا بۆ نموونە مەعمەلێەکی نوێ کراوە لە چەمچەماڵ ئایا ئەگەر ئەو دەزگای ئیستسماری تیا نەبێت، ئەمان دەتوانن ئەو هەیئەیە بچنە ناو بزانن چەند تەئسیری بۆ بیئە هەیە؟، یان بەڕێوەیە، ئێستا مەعمەلی تاسلوجە لە عەقدەکەدا هەبوو کە لەگەڵ حکومەتدا ئەو فیلتەرە دابنێ، مولاحەزەتان کرد چەند ساڵ سلێمانی بە دەست ئەوەوە نالاندی هەتاوەکو ئاخرین جار بە پێی عەقدەکە توانیان ئەو فلتەرەی پێ دابنێن، لەبەرئەوە ئەو کێشانە زۆر ڕووبەڕووی جیهەی تەنفیزی دەبێتەوە، تکام وایە دەستەی وەبەرهێنان بخرێتەوە، چونکە تۆ نازانی لە ئایینده دا چەند عەقدی پیشەسازی تر دەکرێت بۆ ئەوەی ئەوانیش هاریکاری دەستە هەیئە بۆ ژینگەکە بکەن، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ڕێزدار رزگار فەرموو.

**بەڕێز رزگار محمد امین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من ئەشکالم لەسەر سەلاحیەتی مەجلسەکە هەیە، ئەگەر بچینەوە بۆ ماددەی پێشووتر ماددەی 4 هەیئە ئەو مەهامانەی کە هەیەتی لە ماددەی 4 دا دیاری کراوە، دواتر هەیئە رەئیسێکی هەیە باس لە سەلاحیەتەکانی رەئیسیش دەکات، هەمووی تەحدید کردووەو دەڵێت بە ئیشرافی ئەوەو لەویشەوە تەعلیمات و قەرارات و ئەوامر هەمووی لەوەوە دەردەچێت، هەموو سەلاحیەتەکانی تر (الشؤون الفنیة والمالیة والاداریة)، باشە ئەگەر باس لەوە دەکرێت هەیئە لەم دەوائیرانە پێك دێت، ئەگەر بە نیزام یەعنی باسی ئیختساساتی تەشکیلاتی هەیئە بکرێت، ئایا مەجلس لە زمنی تەشکیلاتی هەیئەیە؟ یان نا؟ کە فەرقی کردووە لێرە، دەڵێت تەشکیلاتی هەیئە (تتألف الهیئة من الدوائر التالیة)، بەڵام لە ماددەی 7 دەڵێت (یکون للهیئة مجلس برئاسة)، ئەگەر نەزانین ئەم ئیشی چیە؟ یەعنی بە شێوەیەکی وازح دوایی کە ئەشکال دروست دەبێت لە دوای ئەوەوە ئێمە لیژنەی موحافەزەمان هەیە، (لجنة حمایة وتحسین)، ئەگەر ئەمە ئەو قەراراتانەی کە ئەو دەری دەکات، ئەگەر لەدوای ئەوەوە لەو بڕیارە تەناقوز دروست بوو لە بەینیان و مەهامەکان تێکەڵاویان تیا بوو فەیسەڵ چیە لە بەینی جیاکردنەوەیان، قانونەکە زۆر بە غامزی هاتووە، ئەگەر ڕوون نەکرێتەوە سەلاحیاتی مەجلسەکە چیە، بەشەرتێك لەگەڵ ئەو ماددەی 4 و لەگەڵ ماددەی 5 دا یەك بگرێتەوە و تێك نەکاتەوە، ئەو کاتە ئێمە مەجلسێك دادەنێین، بەڵام بۆچی مەجلسمان دانا

قەرارات دەردەکەن، دەربارەی چی؟ لەکاتێك دا قەرارات و سەلاحیەتی قەرارات دراوە بـە رەئیسی هەیئەکـە بۆ ئەوەی ئەو شتانە وازح بێت، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ڕێزدار د.صباح فەرموو.

**بەڕێز د.صباح بەرزنجی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بێ گومان پاراستنی ژینگە گرنگیەکی زۆری هەیە لە ولاتاندا، ئەو ئەهمیەتەی کە دەدرێت بە ژینگە کـەمتر نیە لەو ئەهمیەتەی کە بە باقی کەرتەکان و باقی وەزارەتەکان دەدرێت، ئـەو ماددەیـەی کـە لێـرە پێشـنیاز کراوە، بەڕاستی دیارە ئیسپاتی ئەوە دەکات کە ژینگە چەند گرنگی پێ دراوە لە پرۆژەکە کە هاتووە، بـەلام من کە سەیر دەکەم ئەمـە هـەموو وەزارەتـەکانی تیایـە و یـەك دووانێـك نـەبێت، یـەعنی ئـەو وەزارەتانـەی تریش کە باس نەکراون هـەر کامێکیـان گرنگـی خۆیانیـان هەیـە بـۆ پاراسـتنی ژینگـە و بـۆ بلاوکردنـەوەی هۆشـیاری و بـۆ بایەخـدان بـە ئـەم بـوارە گرنگـە، بۆیـە مـن پـێم وایـە، یـەعنی ئەوەنـدە ئیستسـنای هـیچ وەزارەتێك نەکەین، چونکە ئەو وەزارەتانەی کە لابراون زۆر کەمتزن لەو وەزارەتانەی کـە نـاو هێنـراون، لـە حالێك دا وەزارەتی پەروەدە زۆر گرنگە، وەزارەتـی ئـەوقاف و کاروبـاری ئـایینی بەهـەمان شـێوە گرنگـە بـۆ بلاوکردنەوەی هۆشیاری، چونکە ئەگەر لەبەرچاومان بێت، مەسەلەن ئێمە لـە کوردسـتاندا حیساب بکـەین کەمترین رەقـەم کـە دابنـدرێ نزیکـەی 500 هـەزار کـەس هـەموو جمعەیـەك دەچـێت بـۆ نوێـژی جمعـە و بەشداری دەکات لـە نوێـژی هـەینی، یـەعنی ئـەمـە هۆشـیاریەکی زۆر گرنگـی هەیـە مەوزوعەکـە، وەزارەتـی پێشمەرگەش بەڕاستی زلعێکی باشی هەیە لەمەسەلەی ژینگە، بۆیە پێم وایـە سـیاغەی ماددەکـە وا بکرێـت کە هیچ وەزارەتێك ئیستسنا نەکرێت، یەعنی نوێنەری هەموو وەزارەتەکان وەکو زۆر لە ولاتانی پێشکەوتوو کە مەجلسی ئەعلای بیئە دادەندرێت نوێنەری هەموو وەزارەتـەکان تەنانـەت هـەموو دەزگـا تەنفیزیـەکانی تیایە، مانعیش نیە نوێنەری ڕێکخـراوە ناحکومیەکانیشی تێـدا بێـت، منـەزەماتی موجتەمـەعی مـەدەنی و ئەوانەشـی تێـدابێت، مـەوزوعێکی تـر کـە مولاحـەزەم لەسـەری هەیـە، ئـەم ئەنجومەنـە دەڵێـت مانگانـە کۆدەبێتەوە، لەڕاستی دا ئەنجومەنێك بەو فراوانیە و بەو گرنگیە ئەگەر مانگانە کۆببێتەوە هیچ ڕۆڵێك بۆ خودی وەزارەتەکە و ئەو دەستەیەی کە دیارە پێك هاتووە لە مەجموعەیەك مدیر عام و ئەوانە، بۆیـە ئـەم ماوەیە تۆزێك زیاتر بکرێت ، سێ مانگ جارێك یان مەسەلەن بەو شێوەیە مولاحەزەیەکی ئەوە بکرێت، من ئیقتراح دەکەم ئەگەر مەجالی تیا بێت ئەم سیاغەیە بەو شێوەیە بێت (یکون للهیئـة مجلس برئاسـة رئـیس الهیئة و عضویة ممثلی الوزارات والهیئات وعدد من الخبراء والمستشارین وممثلین عـن لجان حمایـة وتحسـین البیئة في محافظات الاقلیم)، یەعنی هەم ماددەکە کـورت تـر دەبێـت و هـەم دەلالـەت و مـەجالی تەفسیریشی باشتر دەبێت لە کاتی جێ بەجێ کردنی دا، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ڕێزدار کاك عونی فەرموو.

**بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

من پشتگیری لە پێشنیارەکانی لیژنەی هاوبەش دەکەم سەبارەت بە ماددەی 7، بەڵام تێبینی ئەوە دەکەم کە وەزارەتی نەقل و مواسەلات بە هەڵە هاتووە، نەقڵ و مواسەڵات نیە بە پێی قەراری پەرلەمان ناوەکەی (نقل والاتصالات)ـە، ئەوە چاك بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لیژنەی هاوبەش رەئیتان بەرامبەر مواخەلەی ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز، کاك د.حسن فەرموو.

**بەڕێز د.حسن محمد سوورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

دەربارەی پێشنیارەکەی کاك فرست، سکرتێری پەرلەمان دیارە ئێمە لە ڕاپۆررتی تایبەتی لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە ئێمە هەمان ئەو سیاغەی کە کاك فرست باسی کرد بەو سیاغەوە هات بوو لە کۆبوونەوەش تەرحمان کرد، بەڵام دوایی لەسەر ئەو سیاغەیە ئیتیفاقمان کرد کە ئێستا دەکرێت ئەو سیاغەیەی کە سکرتێری پەرلەمان کاك فرست باسی کرد تەئیدی بکەین، دەربارەی ژینگە مەهامی چیە، بە پێی بەشی دووەم لە قانونی ژمارە 8ی ساڵی 2008 ئەم ئەرکەی داوە بە هەموو لایەك، منیش لەگەڵ ئەوەم کە هەموو لایەك بەرپرسن لە کاری ژینگە، بەڵام لە قانونەکەدا هاتووە چەند وەزارەتێك هاتووەو چەند وەزارەتێك نەهاتووە، خۆتان دەزانن قانون سیفەتی ئیلزامی هەیە، وەختێك تۆ مومەسلیك ناوی دەهێنی ئەم سیفەتە ئیلزامیەی دەدەیە کە سەرۆکی هەیئە بە ئیلزام ئەم کەسە بانگ دەکات بۆ ئەو مەجلسە، هەندێکی دەتوانین بڵێین سیفەتی تەوعی هەیە، ئەو سیفەی تەوعی دیسان ئەوشە حەقمان داوەتێ بە ئیزافە کردنی فەقەرەی 13 هەم کە ئێستا دەگۆڕێت، ئەم فەقەرەیە کە دەڵێت: سەرۆکی دەستە بۆی هەیە نوێنەرانی هەریەك لە وەزارەتەکانی تر (واتە ئەو وەزارەتانەی ناویشیان نەهاتووە) ئەو لایەنانە واتە رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی کە پەیوەست نین بە وەزارەتەوە بانگهێشت بکات لە کاتی پێویست دا بۆ بەشداری کردن لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی دەستە، کەواتە لێرە سیفەتێکی ئیلزامی داوەتە و هەندێك وەزارەت، وە سیفەتی تەوعیش دەدات بە هەندێك وەزارەت کە بێن موشارەکە بکەن، دەربارەی ئەوەی کە نوێنەری موحافەزە بێت، نوێنەری فەرمانگە بێت یان نوێنەری دەستەی موحافەزە بێت یان لیژنەی موحافەزە بێت، ئەم دەستەیە لەگەڵ هەیئە جودایە، مەجلس لەگەڵ هەیئە دوو شتی جیاوازن، کەواتە ئێمە سێ شتمان هەیە، دەستە، مەجلس، مەجلسی بیئە، لیژنەی موحافەزەش، دەستە خۆی پێك هاتووە لە مدیریەتی گشتیەکە لەگەڵ فەرمانگەی موحافەزە، کە وەختێك سەرۆکی دەستە بەشدار دەبێت یان سەرۆکی مەجلسەکە بەشدار دەبێت، کەواتە تەمسیلی خۆشی و تەمسیلی هەموو فەرمانگەکانی دەکات، هەروەکو هەر وەزارەتێك کە لە وەزارەتێکیش نوێنەرێك دێت، نوێنەری وەزارەتەکەیە بە خودی ناو

وەزارەت و هەتا فەرمانگەکانیشەوە، لە هەمان کاتدا لیژنەی موحافەزە پێک دێت لە ریئاسەی محافز یان جێگری موحافز لەگەڵ نوێنەری وەزارەتەکان بە عەینەن شێوە هاتووە لەگەڵ سەرۆکی فەرمانگەکانی ژینگە لە موحافەزە، بەڕێزان وەختێك دەستە کۆدەبێتەوە لەبارەی مەوزوعێکی بیئی، بێ گومان شتێکی ئیختساسی باس دەکات، ئەم شتە ئیختساسیە کە پەیوەندە بەباری موحافەزەیەك لە موحافەزەکان، موحافەزەی سلێمانی، مەسەلەی ئاو، لیژنەی موحافەزە یەکێك دەنێرێت لە موحافەزەی سلێمانی کەوا ئیختساسی ئەو ئیشەیە، نەك مدیریەی فەرمانگەی بیئە لەوێ بنێرێ کە تایبەت نیە بەم کارە و ئیختساسی نیە، بۆیە مەجالێکی فراوانتر و مەجلسی موحافەزە دووبارە مەجلسێکی تر، دەربارەی ئەوە پرسیار کرا ئایا ئەم ئەنجومەنە بەشێکە لە دەستە یان نا؟ دەکرێت ئەم ئەنجومەنە بەشێك بێت لە دەستە و دەشکرێت لەوەش گەورەتر بێت، چونکە بەڕاستی لە هەندێك ولآت ئەنجومەن دروست دەکرێت لە نائیبی سەرۆکی وەزیران لەگەڵ هەموو وەزیرەکان کەواتە وەکو لیژنەیەکی بالآی وەتەنی بە نیسبەت بیئە دروست دەکرێت، بەڵام لێرە وەکو لیژنەیەکی عام دروست کراوە، بەڵام تابعی هەیئە دەبێت، بەسەرۆکایەتی سەرۆکی دەستە دەبێت، بەڵێ ئەنجومەن جیایە لەگەڵ هەیئە، هەیئە شتێکە و ئەنجومەن فراوانتر و گەورەترەو سەلآحیاتیشی زیاترە، دیسان لیژنەی موحافەزەش لە فەرمانگەکە گەورەترە و جیاوازە لەگەڵ ئەو لە کارەکانیدا، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لیژنەی یاسایی ئیعادەی سیاغەی ئەو موقتەرەحەی کاك فرست کردی وەرگیرا بەو شێوەیە؟ فەرموو.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة 7

اولاً/ يكون للهيئة مجلس برئاسة رئيس الهيئة ويتكون من:

1- ممثل عن الوزارات الاتية بدرجة لاتقل عن مدير عام:

أ- وزارة الداخلية.

ب- وزارة البلديات والسياحة.

ج- وزارة التعليم العالي والبحث العلمي.

د- وزارة التخطيط.

هـ- وزارة الزراعة والموارد المائية.

و- وزارة الصحة.

ز- وزارة التجارة والصناعة.

ح- وزارة الثروات الطبيعية.

ط- وزارة الكهرباء.

ك- وزارة النقل والاتصالات.

ل- وزارة التربية.

2- أ- عضوين من الخبراء المختصين في حماية البيئة بقرار من رئيس الهيئة.

ب- ممثل عن كل محافظة من محافظات الاقليم.

ثانياً/ لرئيس الهيئة دعوة اي من ممثلي بقية الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة عند الاقتضاء للاشتراك في اجتماعات المجلس دون ان يكون لهم حق التصويت.

ثالثاً/ يجتمع المجلس شهرياً، وللرئيس عند الضرورة دعوته لاجتماع طارئ وتتخذ القرارات فيه بأغلبية عدد الحاضرين، وفي حالة التساوي في الاصوات يرجح الجانب الذي يصوت معه الرئيس، وعلى المجلس رفع تقرير سنوي حول الوضع البيئي الى رئاسة مجلس الوزراء.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

پێشنیاری تر هەبوو بە زیادەی وەزارەتی رۆشنبیری و ئەوقاف و پەروەردە، رەئیتان بەرامبەر ئەوە چی بوو کە چەند ئەندامی پەرلەمان تەسنیەیان لەسەری کرد؟.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

لەبەر زۆری ژمارەی وەزارەتەکان رەزامەندیمان لەسەر زیادکردنی وەزارەتی پەروەردە کرد، بەڵام ڕێگر نیە لەبەردەم وەزارەتەکانی دیکە، بەڵام بڕگەیەکی تێدایە، (لرئيس الهيئة دعوة اي من ممثلي بقية الوزارات) واتە ئەو وەزارەتانەی کە ناویان لە لیستەکە نەهاتووە واتە لە بڕگەی 1 نەهاتووە دەتوانێ سەرۆکی دەستە بانگەشەیان بۆ بکات و ئامادە بن لە کاتی کۆبوونەوە، هەر لایەنێکی تر کەوا پێویست بکات لە حاڵەتی هەر ڕووداوێك یان هەر بابەتێك کە گفتوگۆی لەسەر بکات هیچ ڕێگرێك نیە لەبەردەم زیادکردنی کە لەلایەن سەرۆکی دەستە دەعوەت دەکرێت.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

سۆزان خان نوقتەی نیزامی هەیە فەرموو.

**بەڕێز سۆزان شهاب نوری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

هەر لە خوێندنەوەکەدا پشتگیریان لە نەسی ڕاپۆرتەکەی خۆیان نەکرد ئێستا لە جیاتی نوێنەری هەر پارێزگایەك بە هەمان شێوە خوێندرایەوە، لەبری ئەوە بخوێندرێتەوە بە نوێنەری لیژنەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەر پارێزگایەك بە هەمان شێوە خوێندرایەوە.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

کاك د.احمد فەرموو.

**بەڕێز د.احمد ابراهیم علی احمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ئەو پێشنیارەی کە بۆ زیادکردنی وەزارەتەکان کرا، پێویستە بخرێتەوە دەنگدانەوە، نەك مامەڵەی لەگەڵ بکرێت بەوەی کە لە ئەو پێشنیارەی لیژنەی یاسایی هاتووە کە نوێنەری هەر وەزارەتێك بۆی هەیە، یەعنی بە (بۆی هەیە) نابێت، چونکە پێشنیار کراوە زیاد لەدوو کەس پێشنیاری کردووە، پێویستە بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان ئێستا بۆ زیادکردنی وەزارەتی پێشمەرگە و رۆشنبیری و ئەوقاف کە چەند بەڕێزێك پێشنیاریان کرد، دەیخەینە دەنگدانەوە کێ لەگەڵە کە وەزارەی پێشمەرگە و رۆشنبیری و ئەوقاف زیاد بکرێت؟ 49 کەس لەگەڵە، کێ لەگەڵ دانیە؟ (13) کەس لەگەڵدا نییە، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ئێستا گشت ماددەکە بخوێننەوە بە ئیزافەی ئەو سێ وەزارەتە دەیخەینە دەنگدانەوە، تکایە، نوقتەی نیزامی کەرەم بکە.**

**بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ئەو وەزارەتی صحەو بیئە چاك نەبۆتەوە، وەکو نەقلەکە چاك کراوەتەوە، ئەو چاك نەکرا، سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**وەزارەتەکان بەپێی ئەوەی لە ئەسڵدا بڕیارمان لەسەردا، ئەوە هەمووی بەو شێوەیە دادەڕێژرێتەوە، هەمووی بەو شێوەیە چاك دەکرێت، کەرەم بکە، فەرموو وەلاّم بدەوە.**

**بەڕێز حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**دەربارەی وەزارەتی تەندروستی بکرێت بە وەزارەتی تەندروستی و ژینگە، دیارە ئێستا وەزارەت وەزارەتی تەندروستیە، ئێمە ئێستا باسی دروست کردنی دەستەی ژینگە دەکەین، لیژنە موشتەرەکە، بەس وەزارەت هەر وەزارەتی تەندروستییە، سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**ئێستا لیژنەی هاوبەش تکایە ئاخیر صیاغەتان بخوێننەوە، بۆ ئەوەی ماددەکە بخەینە دەنگدانەوە، تکایە.**

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادة السابعة:**

**اولاً/ يكون للهيئة مجلس برئاسة رئيس الهيئة ويتكون من:**

**1- ممثل عن الوزارات الاتية بدرجة لاتقل عن مدير عام:**

**أ- وزارة الداخلية.**

ب- وزارة البلديات والسياحة.

ج- وزارة التعليم العالي والبحث العلمي.

د- وزارة التخطيط.

هـ- وزارة الزراعة والموارد المائية.

و- وزارة الصحة.

ز- وزارة التجارة والصناعة.

ح- وزارة الثروات الطبيعية.

ط- وزارة الكهرباء.

ك- وزارة النقل والاتصالات.

ل- وزارة التربية.

م- وزارة البيشمركة.

ن- وزارة الثقافة.

ي- وزارة الاوقاف.

2- أ- عضوين من الخبراء المختصين في حماية البيئة بقرار من رئيس الهيئة.

ب- ممثل عن لجنة حماية وتحسين البيئة في محافظات الاقليم.

ثانياً/ لرئيس الهيئة دعوة اي من ممثلي بقية الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة عند الاقتضاء للاشتراك في اجتماعات المجلس دون ان يكون لهم حق التصويت.

ثالثاً/ يجتمع المجلس شهرياً، وللرئيس عند الضرورة دعوته لاجتماع طارئ وتتخذ القرارات فيه بأغلبية عدد الحاضرين، وفي حالة التساوي في الاصوات يرجح الجانب الذي يصوت معه الرئيس، وعلى المجلس رفع تقرير سنوي حول الوضع البيئي الى رئاسة مجلس الوزراء.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەکوردیش کەرەم بکە.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی حەوتەم:**

**یەکەم/ دەستە ئەنجومەنێکی دەبێ بە سەرۆکایەتی سەرۆکی دەستە:**

1- نوێنەرانی ئەم وەزارەتانەی خوارەوە بە پلەیەک لە بەڕێوەبەری گشتی کەمتر نەبێ بەشداری دەکەن:

أ- وەزارەتی ناوخۆ.

ب- وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار.

ج- وەزارەتی خوێندنی بالاو توێژینەوەی زانستی.

د- وەزارەتی پلاندانان.

هـ- وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاوییەکان.

و- وەزارەتی تەندروستی.

ز- وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازیی.

ح- وەزارەتی سامانە سروشتییەکان.

ط- وەزارەتی کارەبا.

ك- وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن.

ل- وەزارەتی پەروەردە.

م- وەزارەتی پێشمەرگە.

ن- وەزارەتی رۆشنبیری.

ی- وەزارەتی ئەوقاف.

2- أ- دوو ئەندام لە شارەزای پسپۆر لە پاراستنی ژینگە بە بڕیاری سەرۆکی دەستە.

ب- نوێنەری هەر لیژنەیەك لە پاراستنی ژینگە لە پارێزگاکان بەشداری دەکات.

دووەم/ سەرۆکی دەستە بۆی هەیە نوێنەرانی هەر یەك لە وەزارەتەکان و ئەو لایەنەی کە پەیوەست نین بە وەزارەتەوە بانگهێشت بکات لەکاتی پێویستدا بۆ بەشداری کردن لەگفتوگۆ بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێت.

سێیەم/ ئەنجومەن مانگانە کۆ دەبێتەوەو سەرۆك بۆی هەیە لە کاتی پێویست بانگهێشت بۆ کۆبوونەوەی کتوپڕ بکات و بڕیارەکان بە زۆرینەی ژمارەی ئامادە بووان دەردەچن و لە باریکدا گەر دەنگەکان یەکسان بوون، ئەو لایەنە پەسند دەکرێ کە سەرۆك دەنگی بۆ داوە، هەروەها پێویستە لەسەر ئەنجومەن راپۆرتی سالانە سەبارەت بە بارودۆخی ژینگە بەرز بکاتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

زۆر سوپاس، بەڕێزان، گوێتان لێ بوو، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە بەو شێوەیەی بەکوردی و عەرەبی خوێندرایەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، تکایە ماددەی هەشتەم.

**بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادة الثامنة:**

**اولاً: تشكل في كل محافظة لجنة تسمى لجنة حماية وتحسين البيئة في المحافظة برئاسة المحافظ او من ينوب عنه، وعضوية ممثلي الوزارات المبينة في الفقرة اولاً من المادة الثامنة.**

ثانياً: يطبق على اجتماعات لجنة المحافظة الاحكام الواردة في المادة السابعة من هذا القانون الواردة بشأن اجتماعات مجلس الهيئة.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەکوردیەکەش تکایە.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ماددەی هەشتەم:

یەکەم/ لە هەر پارێزگایەک لیژنەیەک پێک دەهێنرێت و پێی دەگوترێ (لیژنەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە پارێزگا) بە سەرۆکایەتی پارێزگار، یان ئەوەی جێی دەگرێتەوە دەبێ و بە ئەندامیەتی نوێنەرەکانی وەزارەتە ناوبراوەکان لە بڕگەی (1)ی ماددەی هەشتەمدا.

دووەم/ حوکمەکان کە لە ماددەی حەوتەم لەم یاسایەدا هاتوون لەبارەی کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی دەستە، لەسەر کۆبوونەوەکانی لیژنەکانی پارێزگاکانیش پیادە دەکرێن.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لیژنەی هاوبەش تکایە رەئیتان.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش بەکۆی دەنگ تەئیدی ماددەکە دەکەین، تەنها لە جیاتی ماددەی هەشت دەبێتە ماددەی حەوت، فەقەرە دوو لەماددەی حەوت لەسەرەوە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان کێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات؟ ڕێزدار کاك فرسەت موداخەلەی هەیە، فەرموو.

**بەڕێز فرست احمد عبدالله:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

مەفروزە لە لیژنەی موحافەزە بەڕێوەبەری دائیرەی ژینگە لە نەفسی موحافەزە ئەندامی لیژنە بێتن، چونکە لیژنەکە نوێنەری هەموو وەزارەتەکانی تێدایە، عەدا نوێنەری دەزگای ژینگەی تێدا نییە، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ئەو ڕێزدارانەی کە دەیانەوێت قسە بکەن ناویان دەنووسین، ڕێزدار سیوەیل خان، سەرگوڵ خان، هاژە سلێمان، ئەو سێ کەسە دەیانەوێت قسە بکەن، کەسی تر هەیە؟ نییە، سیوەیل خان کەرەم بکە.

**بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەنیسبەت لایەنە زمانەونیەکەیەوە، بە زمانی عەرەبییەکەی نووسراوە (المادة الثامنة/ اولاً/ تشكل في كل محافظة لجنة تسمى لجنة حماية وتحسين البيئة في المحافظة برئاسة المحافظ او من ينوب عنه، وعضوية ممثلي الوزارات المبينة في الفقرة اولاً) نابێ، دەبێت بڵێین (في الفقرة الاولى من المادة الثامنة)، یەعنی (اولاً) بکرێتە (الاولى).

(ثانياً: يطبق على اجتماعات لجنة المحافظة الاحكام الواردة في المادة السابعة من هذا القانون الواردة) نابێ، دەبێت تائەکە رەش بکەینەوە بڵێین (من هذا القانون الوارد بشأن اجتماعات مجلس الهيئة)، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

زۆر سوپاس، ڕێزدار سەرگوڵ فەرموو.

**بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەنیسبەت ئەم ماددەیە پێکهێنانی لیژنەیەکە، ئێمە لە هەموو پارێزگا فەرمانگەی لیژنەمان هەبێت، ئەو فەرمانگەیە ئەرك و دەسەلاتەکانی دیاری دەکرێت، ئەو پێکهاتەیە بۆ لیژنەکە دانراوە، من پێم باشە لەو فەرمانگەیە هەبێت، نەك لیژنەیەکی جیایی بۆ دروست بکرێت، هەر ئەو فەرمانگەیەی خۆی تایبەتمەند بێت بەوەی کە کاروبارەکانی ژینگە بەڕێوە بەرێت، نەك ئێمە بچین لیژنەیەکی تر دروست بکەین، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

زۆر سوپاس، ڕێزدار هاژە خان فەرموو.

**بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بە رەئی خۆم پێموایە ئەو ماددەی هەشتەم زیادە، چونکە لێرە لە ماددەی شەشەم فەرمانگەیەکمان دانا بەناوی فەرمانگەی ژینگە لە پارێزگاکانی هەرێم، واتا ئەو فەرمانگەیە هەموو ئیش و کارەکانی ژینگە بەڕێوە دەبات لە پارێزگاکان، ئیتر پێویست بەو لیژنەیە ناکات، سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لیژنەی هاوبەش رەئیتان دەربارەی ئەو موداخەلانەی کە کران.

**بەڕێز حسن محمد سورە:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

دیارە لە یاسای ژمارە (8)ی ساڵی 2008دا هاتووە، کە لە هەر پارێزگایەك ئەنجومەنێك دروست دەکرێت بەناوی (ئەنجومەنی پاراستن و چاککردنی ژینگە)، بۆیە لێرەش دیسان بڕیار درا تەئیدی ئەم خاڵە بکەین کە هاتووە، چونکە لەگەڵ یاسای ژمارە (8) دەگونجێت.

بەنیسبەت ئەوەی کە ئایا زیادە؟ یەعنی ئیشەکەی زیادە؟ یان زیاد نییە؟ دیسان وەکو دەستەو ئەنجومەنی گشتی لە موحافەزەش فەرمانگە، فەرمانگەیەکی ئیدارییە، کارێکی تایبەت دەکات، دەبێت جیهاتی موختەس لەگەڵی بن، بۆ دروست کردنی ئەنجومەنێکی لەخۆی گەورەتر، لە خۆی فراوانتر، کە ئەویش نوێنەری وەزارەتەکانە لە موحافەزە، چونکە موشکیلەی بیئە تەنها موشکیلەیەکی خاص، یان تایبەت نییە بە دەستە، یان بە فەرمانگەیەك، بەڵکو موشکیلەیەکی گشتییە تایبەتە بە هەموو وەزارات.

دەربارەی ئیقتیراحی سکرتێری پەرلەمان، دیارە بە ئیزافە کردنی مودیر، ئێمەش لەگەڵین، دیارە مودیری فەرمانگەی موحافەزات کە زیادمان کرد، دەبێت لێرەش ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ئێستا ئاخیر صیاغە بەو موقتەرەحەی کە وەرتانگرت بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەریی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة الثامنة:

اولاً: تشكل في كل محافظة لجنة تسمى لجنة حماية وتحسين البيئة في المحافظة برئاسة المحافظ او من ينوب عنه، وعضوية ممثلي الوزارات المبينة في الفقرة اولاً من المادة السابعة ومدير دائرة البيئة في المحافظة.

ثانياً: يطبق على اجتماعات لجنة المحافظة الاحكام الواردة في المادة السابعة من هذا القانون الواردة بشأن اجتماعات مجلس الهيئة.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ئەو ئەوەلەن کە اولی پێشنیار کرا، (الواردة) (الوارد) وەرتان نەگرت بەنەزەری ئیعتیبار، تکایە لە جێی خۆتان قسە مەکەن رجائەن.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەریی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ثانياً: يطبق على اجتماعات لجنة المحافظة الاحكام الواردة في المادة السابعة من هذا القانون بشأن اجتماعات مجلس الهيئة.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ئەوەلەن بخوێنەوە سەر لەنوێ لە خەتی دوو ئەوەلەن بکرێتە (اولی)، لە ئەخیر فەقەرەش (الواردة) بکرێتە (الوارد).

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەریی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة الثامنة:

اولاً: تشكل في كل محافظة لجنة تسمى لجنة حماية وتحسين البيئة في المحافظة برئاسة المحافظ او من ينوب عنه، وعضوية ممثلي الوزارات المبينة في الفقرة الاولى من المادة السابعة ومدير دائرة البيئة في المحافظة.

ثانياً: يطبق على اجتماعات لجنة المحافظة الاحكام الواردة في المادة السابعة من هذا القانون بشأن اجتماعات مجلس الهيئة.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان بە کوردیش بخوێننەوە.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ماددەی هەشتەم:

یەکەم/ لە هەر پارێزگایەک لیژنەیەک پێک دەهێنرێت و پێی دەگوترێ لیژنەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە پارێزگا بە سەرۆکایەتی پارێزگار، یان ئەوەی جێی دەگرێتەوە دەبێ و بە ئەندامیەتی نوێنەرەکانی وەزارەتە ناوبراوەکان لە بڕگەی (1)ی ماددەی حەوتەمداو بەڕێوەبەری فەرمانگەی پارێزگاکان.

دووەم/ حوکمەکان کە لە ماددەی حەوتەم لەم یاسایەدا هاتوون لەبارەی کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی دەستە، لەسەر کۆبوونەوەکانی لیژنەکانی پارێزگاکانیش پیادە دەکرێن.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، تکایە ماددەکەی تر.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة التاسعة:

يحدد بنظام مهام واختصاصات تشكيلات الهيئة.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ماددەی نۆیەم:

ئەرك و تایبەتمەندییەکانی پێکهاتەکانی دەستە بە پێڕەو دەستنیشان دەکرێن.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

ڕەئی لیژنەی هاوبەش.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

تەئیدی ماددەکە دەکەین بە ئیجماع.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان کەس دەیەوێت قسە بکات؟ قسەی لەسەر نییە؟ بەڕێزان دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە کە وەکو خۆی هاتووە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، تکایە ماددەکەی تر.**

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادة العاشرة:**

**لرئيس الهيئة اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بە کوردیەکەش کەرەم بکە.**

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی دەیەم:**

**سەرۆکی دەستە بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسانکاریی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربچوێنێ.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**تەئیدی ماددەکە دەکەین بە ئیجماع.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان کەس مولاحەزەی نییە؟ دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، تکایە ماددەکەی تر.**

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادة الحادي عشرة:**

**اولاً: يلغى قانون حماية وتحسين البيئة في اقليم كوردستان رقم (8) لسنة 2008.**

**ثانياً: لايعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەکوردیش کەرەم بکە.**

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی یازدەم:**

**یەکــەم: یاســای پاراســتن و چــاککردنی ژینگــە لــە هــەرێمی کوردســتان ژمــارە (8)ی ســاڵی 2008 هەڵدەوەشێتەوە.**

**دووەم: کار بە هیچ دەقێکی یاسایی، یان بڕیارێك ناکرێ گەر لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکۆك بێت.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**لیژنەی هاوبەش رەئیتان.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ئێمــە بــە ئیجمــاع لەگــەڵ ئــەوەدا نــین، کــە قــانونی ژمــارە (8) ئیلغــا بکرێــت، بــەڵکو بــە ئیجمــاع ئیعــادەی صیاغەمان کردۆتەوە بەنیسبەت ئەو ماددەیەوە بەم شێوەیە دەبێت:**

**(تبقى احكام قانون حماية وتحسين البيئة في اقليم كوردستان رقم (8) لسنة 2008 نافذة المفعول وبما لايتعارض مع احكام هذا القانون ويحل رئيس الهيئة محل الوزير، والهيئة محل الوزارة اينما وردت في القانون المذكور).**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان، کەس مولاحەزەی هەیە؟ یەك کەس دەیەوێت قسە بکات، کاك ئەحمەد وەرتێ، کەرەم بکە.**

**بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**لەوەی پێشتر نوقتەی نیزامیمان هەبوو، بەڵام رێگەتان نەدا پێمان.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**تکایە باسی ئەمە بکە، رجائەن، باسی پێشتر مەکە، دوایێ وەرە لام، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**پرسیارێك لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی تەندروستی، حوکمەکانی یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان ژمارە (8)ی ساڵی 2008 بە پێرەو کراو دەمێنتەوە، بە مەرجێك ناکۆك نەبێت لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا، لەوێدا هاتووە دەستەواژەکانی سەرۆکی دەستە جێگەی وەزیرو دەستە جێگەی وەزارەت دەگرنەوە، بەڵام لە عەرەبیەکەی دەڵێت (ویحل رئیس الهیئة)، یەعنی من پێموایە دەبێت لە پێس رەئیسی هەیئە (کلمة رئیس الهیئة محل الوزیر، والهیئة محل الوزارة اینما وردت)، (وردت) بۆ کەلیمەکە دەڕواتەوە، نەك بۆ رەئیسی هەیئە، لەوێش دەستەواژە هاتووە، مادام وایە دەبێت لێرە ئەمەی بۆ زیاد بکرێت، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لیژنەی هاوبەش رەئیتان.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

نازانم چی بۆ زیاد بکرێت؟ کاك دکتۆر ئەحمەد، نازانم.

**بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

له کوردیەکە گوتووتانە دەستەواژەکانی، بە دەستەواژە جێی دەگرێتەوە، بەلأم لە عەرەبیەکە یەکسەر دەلێی (یحل رئیس الهیئة)، نەك (ویحل کلمة رئیس الهیئة محل....).

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

لیژنەی هاوبەش ئاخیر صیاغەتان، بۆ ئەوەی بخەینە دەنگدانەوە.

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

المادة الحادي عشرة:

تبقى احكام قانون حماية وتحسين البيئة في اقليم كوردستان رقم (8) لسنة 2008 نافذة المفعول وبما لايتعارض مع احكام هذا القانون ويحل عبارة رئيس الهيئة محل الوزير، وعبارة الهيئة محل الوزارة اينما وردت في القانون المذكور.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەکوردیش کەرەم بکە.

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

ماددەی یازدەم:

حوکمەکانی یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان ژمارە (8)ی ساڵی 2008 بە پێرەو کراو دەمێنێتەوە، بە مەرجێك ناکۆك نەبێت لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەداو دەستەواژەکانی سەرۆکی دەستە جێگەی وەزیرو دەستە جێگەی وەزارەت دەگرنەوە لە هەر جێگەیەکی یاسای ناوبراو هاتبێت.

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

بەڕێزان دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، تکایە ماددەکەی تر.

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادةالثانية عشرة:**

**على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەکوردیەکەش کەرەم بکە.**

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی دوانزدەهەم:**

**پێویستە ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**لیژنەی هاوبەش رەئیتان.**

**بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**لەگەڵ دەقی ماددەکەین هیچ مولاحەزەمان نییە، زۆر سوپاس.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، تکایە ماددەکەی تر.**

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەریی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**المادة الثالثة عشرة:**

**ينفذ هذا القانون اعتباراً من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەکوردیەکەش کەرەم بکە.**

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**ماددەی سێزدەم:**

**ئەم یاسایە لە مێژووی بلاوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان)دا جێ بەجێ دەکرێ.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، تکایە ئێستا ئەسبابی موجیبە بخوێننەوە.**

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**الاسباب الموجبة**

**بهدف حماية البيئة والحفاظ على الصحة العامة والموارد الطبيعية والتنوع الاحيائي، ومتابعة العوامل المؤثرة في سلامة البيئة، وإزالة ومعالجة اثار الاسلحة الكيميائية والمواد المسببة للتلوث البيئي، اقتضت استحداث هيئة تتولى هذه المهام، لذلك شرع هذا القانون.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**تکایە کوردیەکەش.**

**بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**هۆیە پێویستیەکانی دەرچوواندنی**

**بەمەبەستی پاراستنی ژینگەو پارێزگاری کردن لە تەندروستی گشتی و سەرچاوە سروشتیەکان و هەمە جۆری زیندەوەریی و بە دواداچوونی ئەو هۆکارانەی کار دەکەنە سەلامەتی گشتی و لابردن و چارەسەر کردنی ئاسەوارەکانی چەکی کیمیایی و ئەو ماددانەی کە دەبنە هۆی پیسبوونی ژینگە، پێویستی کرد دەستەیەك دابمەزرێ تاکو ئەو ئەرکە بگرێتە ئەستۆ، بۆیە ئەم یاسایە دەرچووێنرا.**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**کەرەم بکە.**

**بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

**له راپۆرتی هاوبەشی هەردوو لیژنە پێشنیاری زیاد کردنی ئەو رستەیە کرایە، پاش (المسببة للتلوث البيئي ولغرض نشر الوعي البيئي والثقافة البيئية في اقليم كوردستان) ئەوجا (اقتضت استحداث هيئة تتولى هذه المهام).**

**بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:**

**بەڕێزان ئێستا بەو شێوەیەی خوێندرایەوە گشت یاسایەکە بەگشت ماددەکان لەگەڵ ئەسبابی موجیبە دەخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، پیرۆزبایی دەکەین لە ئێوەی بەڕێزو حکومەتی هەرێمی کوردستان و خەڵکی کوردستان، ئومێدەوارین ئەو دەستەیە دەوری خۆی ببینێت، سبەی سەعات (11) دانیشتنمان دەبێت لەسەر دەستەی مافی مرۆڤ، ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکە دەهێنین خواتان ئاگادارتان بێت.**